

СПІВЗАСНОВНИКИ:

Державна наукова установа
"Книжкова палата України імені Івана Федорова";
Харківська державна академія культури

Головний редактор — Сенченко М.
Заступниці головного редактора — Давидова І,
Васьківська О., Гуцол Г.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Сенченко М. — д-р техн. наук, проф. (голова редколегії), Україна
Давидова І. — д-р наук з соц. комунікацій, проф. (заступниця голови редколегії), Україна
Асєєв Г. — д-р техн. наук, проф., Україна
Ільганасва В. — д-р іст. наук, проф., Україна
Киричок П. — д-р техн. наук, проф., Україна
Кулешов С. — д-р іст. наук, проф., Україна
Лопатовська І. — д-р філософії, доц., США
Маркова В. — д-р наук з соц. комунікацій, проф., Україна
Матрюхін Г. — д-р іст. наук, проф., Росія
Нешитой В. — д-р техн. наук, проф., Республіка Білорусь
Теремко В. — д-р наук з соц. комунікацій, проф., Україна
Трищук О. — д-р наук з соц. комунікацій, проф., Україна
Шейко В. — д-р іст. наук, проф., Україна
Шемаєва Г. — д-р наук з соц. комунікацій, проф., Україна

Рекомендовано до друку вченою радою Книжкової палати України (протокол № 12 від 27.12.2019).

Відповідальна за випуск — Жданова Н.
Коректура — Панченко Є.
Комп'ютерні складання та верстання — Алексанян А.

Журнал "Вісник Книжкової палати" Атестаційною колегією Міністерства освіти і науки України віднесено до наукових фахових видань України в галузі соціальних комунікацій (наказ МОН від 16.05.2016 № 515).

Використання у будь-якій формі матеріалів, що опубліковані в журналі, узгоджується з редакцією. Посилання на видання обов'язкові. Авторські оригінали не повертаються. Редакція не завжди поділяє точку зору авторів статей.

Редакція, видавець і виготовлювач: Державна наукова установа "Книжкова палата України імені Івана Федорова".

Адреса: просп. Ю. Гагаріна, 27, Київ, Україна, 02094
Тел.: +380 (44) 292-01-34 (приймальня),
+380 (44) 292-30-11 (редакція)
Факс: +380 (44) 296-71-15
E-mail: visnyk@ukrbook.net

CO-FOUNDERS:

Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine
State Research Institution;
Kharkiv State Academy of Culture

Editor-in-Chief — Senchenko M.
Deputy Editors — Davydova I., Vaskivska O., Gutsol G.

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

Senchenko M. — Dr Sc. (technics), Prof. (chairman of the editorial board), Ukraine
Davydova I. — Dr Sc. (social communication), Prof. (deputy chairman of the editorial board), Ukraine
Aseyev G. — Dr Sc. (technics), Prof., Ukraine
Ilhanaeva V. — Dr Sc. (history), Prof., Ukraine
Kirychok P. — Dr Sc. (technics), Prof., Ukraine
Kuleshov S. — Dr Sc. (history), Prof., Ukraine
Lopatovska I. — PhD, Prof., USA
Markova V. — Dr Sc. (social communication), Prof., Ukraine
Matriukhin G. — Dr Sc. (history), Prof., Russia
Neshitoy V. — Dr Sc. (technics), Prof., Republic of Belarus
Teremko V. — Dr Sc. (social communication), Prof., Ukraine
Trishchuk O. — Dr Sc. (social communication), Prof., Ukraine
Sheyko V. — Dr Sc. (history), Prof., Ukraine
Shemaieva H. — Dr Sc. (social communication), Prof., Ukraine

The Academic Council of the Book Chamber recommends printing this Bulletin (Protocol № 12 from 27.12.2019).

Editor — Zhdanova N.
Proofreader — Panchenko E.
Computer layout — Aleksanyan A.

The Board of Attestation of the Ministry of Education and Science designed the Bulletin of the Book Chamber of Ukraine as the professional scientific publication of Ukraine in the field of social communication. (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 515 of May 16, 2016).

You can use the materials printed in the Bulletin by an agreement with editorial staff. A reference to publications is necessary. Manuscripts are not returned. Editors are not always agreeing with point of view of the author.

Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine, State Research Institution is the editorial office, publisher and manufacturer.

Address: Pr. Yu. Gagarin, 27, Kyiv, Ukraine, 02094
Tel.: +380 (44) 292-01-34 (reception),
+380 (44) 292-30-11 (editors)
Fax: +380 (44) 296-71-15
E-mail: visnyk@ukrbook.net

З М І С Т

КНИГОЗНАВСТВО. ВИДАВНИЧА СПРАВА

- БУРЯК С.* Аналітичний огляд видавничої діяльності країн СНД у 2014—2018 роках 3
ТАТАРИНОВА Л. Деякі тенденції розвитку книгодрукування у провідних країнах світу 9
Періодичні та продовжувані видання, випуск яких розпочато у 2019 році
(за матеріалами надходжень обов'язкових примірників у Книжкову палату України) 17

СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

- СЕНЧЕНКО М.* Алгоритм створення та консервації "керованого хаосу" в соціальних системах 18
ДОЯР Л. Сучасна українська нація: захищаємо чи винищуємо 24

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА

ШКОЛА СИСТЕМАТИЗАТОРА

- СОЛОДОВНИК В., АХВЕРДОВА М.* Методичні роз'яснення щодо індексування видань
класу 6 Прикладні науки. Медицина. Техніка 28

З АРХІВУ КНИЖКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ

- УСТІННІКОВА О.* Книжкова графіка В. Єрмілова у фонді Державного архіву друку 29

ІСТОРИЧНІ РОЗВІДКИ

- РОМАНІУК Н.* Попит на книжкову продукцію в Зінов'євську в 1925—1926 роках 35
САЗОНОВА Ю. До історії функціонування газети "Команда" 38

ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

- ЕЙСМОНТ Ю.* Іншомовна лексика в реферативній базі даних "Україніка наукова" 43

КОНФЕРЕНЦІЇ. КОНКУРСИ. ВИСТАВКИ

- СЕРБІН О.* Наукова еволюція досліджень бібліо-інформаційної ноосфери в контексті
безпеліційності професійного зростання 47
ПОГОРЕЛОВСЬКА І. Підвищуючи професіоналізм видавця 49
Показчик статей і матеріалів, опублікованих у журналі за 2019 рік 50

CONTENT

BOOKSCIENCE. PUBLISHING

- BURIAK S.* The analytical review of publishing activity CIS countries in 2014—2018 3
TATARINOVA L. Some trends in the development of book printing in the leading countries of the world 9
Periodicals and non-periodicals editions, launched in 2019
(according to the materials of the mandatory copies to the Book Chamber of Ukraine) 17

SOCIAL COMMUNICATION TECHNOLOGIES

- SENCHENKO M.* The algorithm of creation and conservation "managed chaos" in social systems 18
DOIAR L. The modern Ukrainian nation: we protect or destroy 24

LIBRARIANSHIP

SYSTEMATIZATION SPECIALIST'S TRAINING

- SOLODOVNIK V., AKHVERDOVA M.* Methodological clarifications on document indexing
in Class 6. Applied sciences. Medicine. Technology 28

FROM THE ARCHIVE OF THE BOOK CHAMBER OF UKRAINE

- USTINNIKOVA O.* Book graphics by V. Yermilov in the fund of the State Archive of Printing 29

HISTORICAL INTELLIGENCE

- ROMANIUK N.* The demand for books in Zinovievsk in 1925—1926 35
SAZONOVA Y. To the history of functioning of the newspaper "Team" 38

INFORMATION ACTIVITIES

- EYSMONT Yu.* A foreign vocabulary in the abstract database "Ukrainika scientific" 43

CONFERENCES. CONTESTS. EXHIBITIONS

- SERBIN O.* Scientific evolution in the research of the biblio-informational noosphere in the context
of inevitability of the professional advancement 47
POHORELOVSKA I. Enhancing the professionalism of the publisher 49
Index of articles and materials published for 2019 50

УДК 655.4(47+57-672СНД) "2017/2018"(042.5-028.45)
DOI: 10.36273/2076-9555.2019.12(281).3-8

Світлана Буряк,
завідувач відділу статистичного моніторингу
та аналізу друку Книжкової палати України,
e-mail: stat@ukrbook.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5767-2284>

Аналітичний огляд видавничої діяльності країн СНД у 2014—2018 роках

Розглянуто та проаналізовано стан випуску книг і брошур у країнах СНД за 2014—2018 рр., подано докладну характеристику книговидання у 2017—2018 рр. Визначено кількісні та якісні показники, проведено аналітичний огляд книг і брошур за мовами видання за 2018 р. Проведено порівняльний аналіз книг і брошур на одного жителя в країні за 2018 р., за результатами якого визначено, що перше місце посідає Російська Федерація; друге — Республіка Білорусь, третє — Україна. Аналітичний огляд проведено на основі статистичних даних, опублікованих у збірнику "Печать стран СНГ в цифрах", наданих книжковими палатами Республіки Білорусь, Республіки Вірменія, Республіки Казахстан, Киргизької Республіки, Республіки Молдова, Російської Федерації, Республіки Таджикистан, Республіки Узбекистан та України.

Ключові слова: статистичний облік; видавнича продукція; країни СНД; кількісні показники; аналіз випуску видань; видавництва; видавнича діяльність; книговидання; статистичні дані

Постановка проблеми. В нинішніх умовах розвитку суспільства важливу роль відіграє книга, що є основним джерелом накопичення знань, забезпечення духовних та інформаційних потреб людства, збереження його історичної та культурної пам'яті.

Скласти уявлення про динаміку сучасної книго-видавничої справи на пострадянському просторі дасть змогу всебічний аналіз показників випуску книжкової продукції країн СНД за останні п'ять років.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. З метою інформування суспільства про тенденції розвитку видавничої сфери в науково-практичному журналі "Вісник Книжкової палати" систематично публікується статистична інформація про випуск у нашій державі друкованих видань, що також розміщена на сайті Книжкової палати України в рубриці "Друк України" [7; 9]; щорічно випускається статистичний збірник "Друк України" [1; 2]. Питання розвитку книгознавства, книжкової справи, книги та бібліографії розглянуто у працях М. Сенченка [6], О. Афоніна [8], М. Тимошика.

Одним із вітчизняних інтернет-ресурсів, що пропонує аналітику українського та світового книговидання, огляди книжкового ринку, висвітлює іноземний досвід у цій галузі, є культурно-видавничий проєкт "Читомо".

Мета дослідження — аналіз адміністративних даних випуску видавничої продукції суб'єктами видавничої діяльності у 2014—2018 рр. за асортиментом, накладом, тематикою, цільовим призначенням, мовною ознакою, що різнобічно характеризує книговидання держав СНД упродовж окресленого періоду й дає змогу порівняти статистичні дані випуску книг і брошур кожної країни.

Інформаційною базою дослідження слугували статистичні матеріали та галузеві доповіді, підготовлені фахівцями Управління періодичних видань, книговидання і поліграфії Федерального агентства з друку і масових комунікацій Російської Федерації разом із журналом "Книжная индустрия"; статистичні матеріали, надані книжковими палатами Білорусі, Вір-

менії, Казахстану, Киргизстану, Молдови, Російської Федерації, Таджикистану, Узбекистану та України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналітичний огляд видавничої діяльності країн СНД проведено на основі статистичного збірника "Печать стран СНГ в цифрах" — проєкту, котрий реалізується в межах діяльності Ради керівників книжкових палат держав СНД [3; 4; 5].

Основними завданнями Ради є координація та забезпечення взаємодії між книжковими палатами країн Співдружності, обмін знаннями й досвідом із принципово важливих питань державної бібліографії та статистики друку, сприяння в обміні інформацією, уніфікації державного законодавства в галузі періодичних видань, книговидання, книгорозповсюдження й поліграфії.

Статистичні дані, опубліковані у збірнику, надані книжковими палатами і опрацьовані згідно з вимогами Міждержавного стандарту ДСТ 7.81-2001 "Статистичний облік випуску неперіодичних, періодичних і продовжуваних видань".

Показники статистичного збірника характеризують видавничу діяльність держав СНД у розрізі кількості назв, накладу, тематики, цільового призначення, мови видань тощо. Статистичний облік здійснюється на основі обов'язкового примірника, доставленого в книжкові палати зазначених країн.

Попри зменшення окремих статистичних показників за кількістю назв і за тиражами, видавничої діяльності країн СНД притаманна стабільна динаміка. Дані, наведені в табл. 1, дають можливість проаналізувати стан і тенденції випуску книг та брошур у зазначених державах за назвами й тиражами впродовж 2014—2018 рр. Як свідчать показники, Російська Федерація посідає перше місце серед країн СНД за кількістю випущених книг і брошур у 2014—2018 рр. Зокрема, 2015 р., порівняно з 2014 р., спостерігаємо зростання обсягів випущених книг і брошур на 0,5%, 2016 р. — на 3,9%, 2017 р. — на 0,2%; 2018 р. кількість назв зменшилася на 0,4% у порівнянні з

попереднім роком. Друге місце за випуском книг і брошур посідає Україна: спочатку виразна динаміка зменшення їх обсягів, зокрема 2015 р., у порівнянні з 2014 р., на 9,5%, а від 2016 р. відбулося зростання відповідно на 6,9, 3,4, 20,6% до попереднього року. В Республіці Білорусь 2015 р. книг і брошур випущено менше на 11,5% у порівнянні з 2014 р., 2016 р. — менше на 6,7% порівняно з 2015 роком, 2017 р. спостерігалося незначне зростання за кількістю назв на 0,1%, а 2018 р. — на 0,8% порівняно з попереднім роком. За останні п'ять років у Республіці Казахстан спочатку відбувалося зростання за назвами, зокрема 2015 р., порівняно з 2014 р., — на 7,9%, а від 2016 р. випуск зменшився за назвами на 14,8, 10, та 2,5%. Позитивну

динаміку фіксуємо в Киргизькій Республіці, де випуск видань із кожним роком зростає, крім 2016 р., коли відбулося незначне зменшення на 0,6%. У Республіці Узбекистан 2017 р. кількість видань зменшилася на 9,1%. Позитивна динаміка випуску книг і брошур у Республіці Таджикистан — кількість видань з кожним роком зростає: у 2015 р., порівняно з 2014 р., на 2,6%, 2016 р. — на 25%, 2017 р. — на 20%, 2018 р. — на 16,7%. У Республіці Молдова відбулося незначне зменшення обсягів випуску книг і брошур у 2015 р., порівняно з попереднім роком, на 0,9%, 2016 р. — на 5,6%, 2017 р. спостерігаємо зростання на 4,1%, 2018 р., порівняно з 2017 р., кількість видань зменшилася на 5,8%.

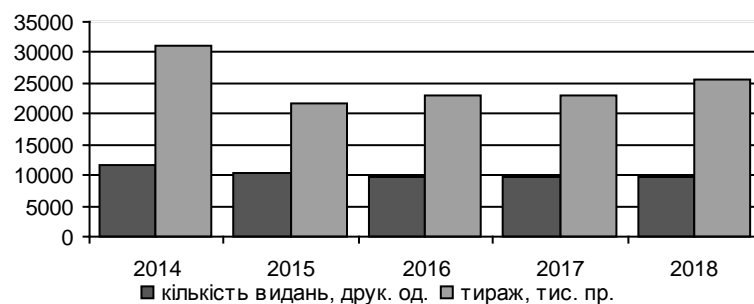
Таблиця 1

Випуск книг і брошур у країнах СНД у 2014—2018 роках

Країна	2014		2015		2016		2017		2018	
	К-сть видань, друк. од.	Тираж, тис. пр.	К-сть видань, друк. од.	Тираж, тис. пр.	К-сть видань, друк. од.	Тираж, тис. пр.	К-сть видань, друк. од.	Тираж, тис. пр.	К-сть видань, друк. од.	Тираж, тис. пр.
Білорусь	11 613	31 198,0	10 273	21 553,0	9 581	23 143,5	9 590	23 103,6	9 665	25 581,9
Вірменія	1 626	831,0	1 650	813,0	1 445	600,0	1 300	650	1 130	394,9
Казахстан	5 104	13 847,5	5 508	18 203,8	4 691	16 364,5	4 221	19 968,8	4 117	19 986,6
Киргизстан	1 150	1 315,4	1 207	1 684,9	1 200	1 795,1	1 360	1 520,3	1 450	1 770,3
Молдова	2 724	2 268,0	2 700	2 210,8	2 550	2 303,2	2 655	2 495,2	2 500	2 002,9
Росія	112 126	485 499,4	112 647	459 423,9	117 076	446 274,4	117 359	471 459,8	116 915	432 336,1
Таджикистан	780	2 010,7	800	1 188,6	1 000	3 111,1	1 200	3 205,7	1 400	3 016,0
Узбекистан	1 691	36 097,6	2 239	28 074,5	2 299	25 861,4	2 090	24 414,1	2 111	22 272,9
Україна	22 044	55 312,0	19 958	36 409,8	21 330	48 978,1	22 047	45 127,2	22 612	47 022,1

Білорусь. У 2018 р. у Національну книжкову палату Білорусі надійшло 9665 назв книг і брошур загальним тиражем 25 581,9 тис. пр., що порівняно з даними 2017 р. більше за назвами на 75 друк. од, або на 0,8%, за тиражами — на 2478,3 тис. пр., або на 10,7%. За результатами 2018 р., на одного мешканця Білорусі припадало 2,69 книги (у 2017 р. — 2,43), середній тираж книг і брошур становив 1,8 тис. пр. (діагр. 1).

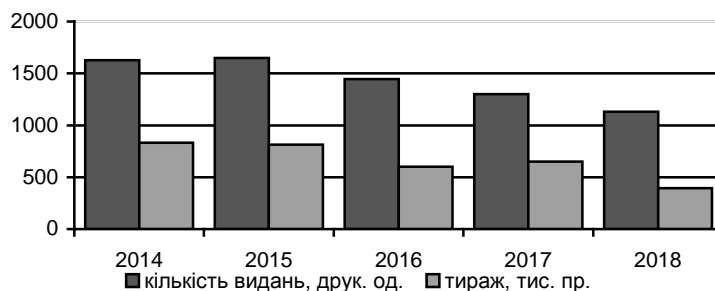
У 2018 р. книги та брошури видавалися 19 мовами народів світу, у тому числі білоруською — 1323 друк. од. тиражем 4261,8 тис. пр., що становить 13,7% загальної кількості назв і 16,7% загального тиражу; російською — 7485 друк. од. тиражем 18 489,7 тис. пр., що становить 74,4% загальної кількості назв і 72,3% загального тиражу; іншими мовами — 857 друк. од. тиражем 2830,4 тис. пр., що становить 8,9% загальної кількості назв та 11,1% загального тиражу.

Діагр. 1. Динаміка випуску книг і брошур у Білорусі за назвами та тиражами у 2014—2018 рр.

Вірменія. У 2018 р. у Національну книжкову палату Вірменії надійшло 1130 назв книг і брошур загальним тиражем 394,9 тис. пр., що менше, порівняно з даними 2017 р., за назвами на 170 друк. од, або на 13,1%, за тиражами — на 255,1 тис. пр., або на 39,2%. За результатами 2018 р., на одного мешканця Вірменії припадало 0,13 книги (у 2017 р. — 0,21), середній тираж книг і брошур становив 0,3 тис. пр. (діагр. 2).

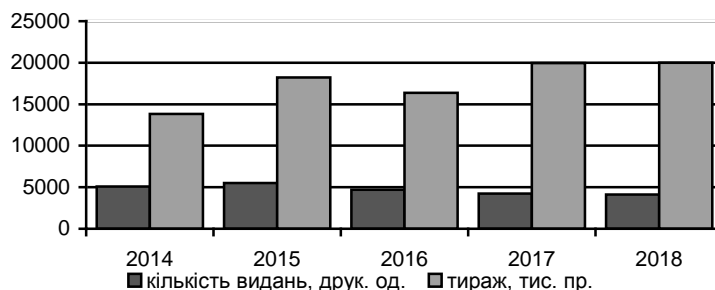
У 2018 р. книги та брошури видавалися 7 мовами народів світу, у тому числі вірменською — 1025 друк. од. тиражем 352,3 тис. пр., що становить 90,7% загальної кількості назв і 89,2% загального тиражу; російською — 70 друк. од. тиражем 34,1 тис. пр., що становить 6,2% загальної кількості назв і 8,6% загального тиражу; іншими мовами — 35 друк. од. тиражем 8,5 тис. пр., що становить 3,1% загальної кількості назв та 2,2% загального тиражу.

Діагр. 2. Динаміка випуску книг і брошур у Вірменії за назвами та тиражами у 2014—2018 рр.

Казахстан. У Національну державну книжкову палату Республіки Казахстан 2018 р. надійшло 4117 назв книг і брошур загальним тиражем 19 986,6 тис. пр., що менше порівняно з даними 2017 р. за назвами на 104 друк. од. або на 2,5%, за тиражами — на 17,8 тис. пр., або на 0,1%. За результатами 2018 р., на одного мешканця Казахстану припадало 1,08 книги (у 2017 р. — 1,09), середній тираж книг і брошур становив 4,9 тис. пр. (діагр. 3).

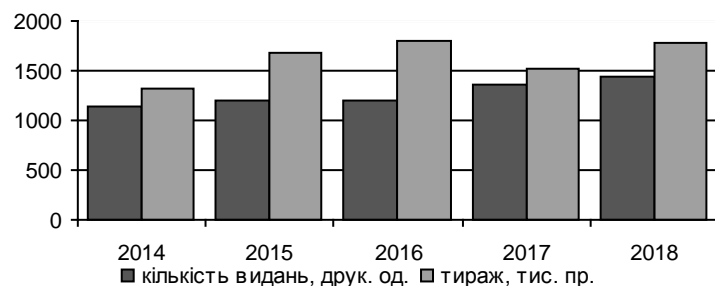
У 2018 р. книги та брошури видавалися 9 мовами народів світу, у тому числі казахською — 1964 друк. од. тиражем 10 687,0 тис. пр., що становить 47,7% загальної кількості назв і 53,5% загального тиражу; російською — 1535 друк. од. тиражем 7704,0 тис. пр., що становить 37,3% загальної кількості назв і 38,5% загального тиражу; іншими мовами — 618 друк. од. тиражем 1595,6 тис. пр., що становить 15% загальної кількості назв та 8% загального тиражу.

Діагр. 3. Динаміка випуску книг і брошур у Казахстані за назвами та тиражами у 2014—2018 рр.

Киргизстан. У Національну книжкову палату Киргизької Республіки надійшло 2018 р. 1450 назв книг і брошур загальним тиражем 1770,3 тис. пр., порівняно з даними 2017 р. більше за назвами на 90 друк. од. або на 6,6%, за тиражами — на 250,0 тис. пр., або на 16,4%. За результатами 2018 р., на одного мешканця Киргизстану припадало 0,27 книги (у 2017 р. — 0,24), середній тираж книг і брошур становив 1,2 тис. пр. (діагр. 4).

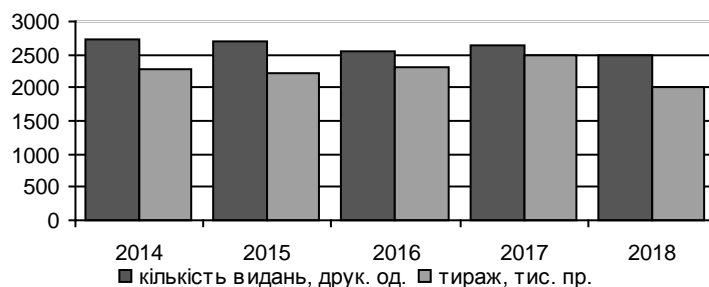
У 2018 р. книги та брошури видавалися 12 мовами народів світу, у тому числі киргизською — 892 друк. од. тиражем 944,7 тис. пр., що становить 61,5% загальної кількості назв і 53,4% загального тиражу; російською — 346 друк. од. тиражем 447,8 тис. пр., що становить 23,9% загальної кількості назв і 25,3% загального тиражу; іншими мовами — 212 друк. од. тиражем 377,8 тис. пр., що становить 14,6% загальної кількості назв та 21,3% загального тиражу.

Діагр. 4. Динаміка випуску книг і брошур у Киргизстані за назвами та тиражами у 2014—2018 рр.

Молдова. В Національну книжкову палату Республіки Молдова 2018 р. надійшло 2500 назв книг і брошур загальним тиражем 2002,9 тис. пр., порівняно з даними 2017 р. спостерігаємо зменшення: за назвами — на 155 друк. од., або на 5,8%, за тиражами — на 492,3 тис. пр., або на 19,7%. За результатами 2018 р., на одного мешканця Молдови припадало 0,56 книги (у 2017 р. — 0,70), середній тираж книг і брошур становив 0,8 тис. пр. (діагр. 5).

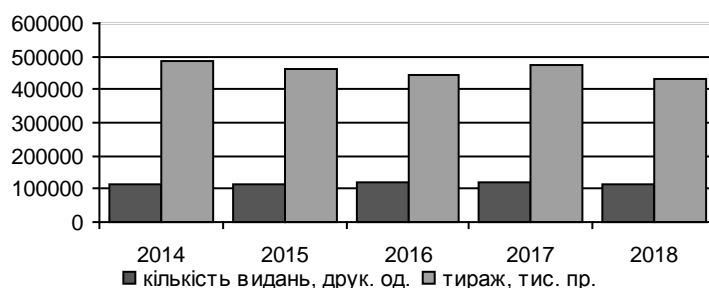
У 2018 р. книги та брошури видавалися 10 мовами народів світу, у тому числі румунською — 1685 друк. од. тиражем 1505,7 тис. пр., що становить 67,4% загальної кількості назв і 75,2% загального тиражу; російською — 361 друк. од. тиражем 279,3 тис. пр., що становить 14,4% загальної кількості назв і 13,9% загального тиражу; іншими мовами — 454 друк. од. тиражем 217,9 тис. пр., що становить 18,2% загальної кількості назв та 10,9% загального тиражу.

Діагр. 5. Динаміка випуску книг і брошур у Молдові за назвами та тиражами у 2014—2018 рр.

Росія. В Російську книжкову палату 2018 р. надійшло 116 915 назв книг і брошур загальним тиражем 432 336,1 тис. пр., що порівняно з даними 2017 р. менше за назвами на 444 друк. од, або на 0,4%, за тиражами — на 39 123,7 тис. пр., або на 8,3%. За результатами 2018 р. на одного мешканця Росії припадало 2,94 книги (у 2017 р. — 3,20), середній тираж одного видання становив 3,7 тис. пр. (діагр. 6).

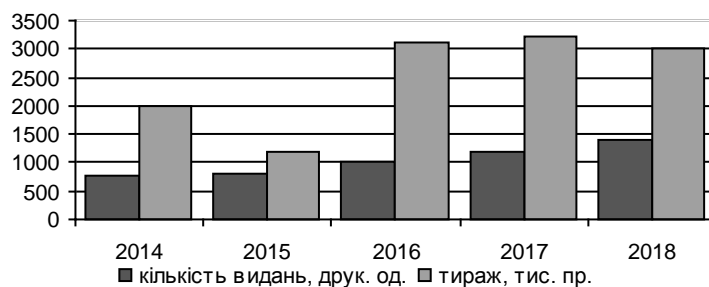
У 2018 р. книги та брошури видавалися 91 мовою народів світу, у тому числі російською — 112 349 друк. од. тиражем 425 753,0 тис. пр., що становить 96,1% загальної кількості назв і 98,5% загального тиражу; англійською — 2114 друк. од. тиражем 1722,3 тис. пр., що становить 1,8% загальної кількості назв і 0,4% загального тиражу; іншими мовами — 2452 друк. од. тиражем 4860,8 тис. пр., що становить 2,1% загальної кількості назв та 1,1% загального тиражу.

Діагр. 6. Динаміка випуску книг і брошур у Російській Федерації за назвами та тиражами у 2014—2018 рр.

Таджикистан. За даними Національного агентства "Дом книги Таджикистану", 2018 р. випущено 1400 назв книг і брошур загальним тиражем 3016,0 тис. пр., що порівняно з 2017 р. більше за назвами на 200 друк. од, або на 16,7%, за тиражами спостерігаємо зменшення на 189,7 тис. пр., або на 5,9%. За результатами 2018 р., на одного мешканця Таджикистану припадало 0,32 книги (у 2017 р. — 0,35), середній тираж одного видання становив 2,2 тис. пр. (діагр. 7).

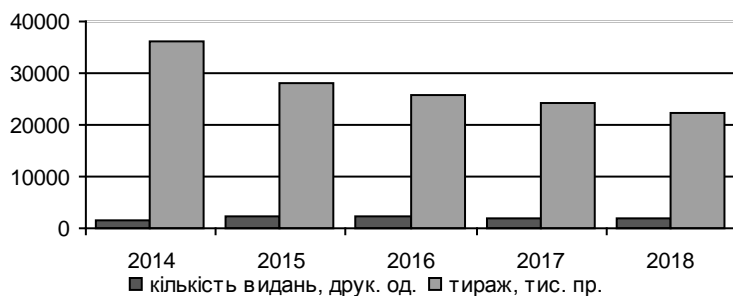
У 2018 році книги та брошури видавалися таджицькою мовою — 940 друк. од. тиражем 2670,8 тис. пр., що становить 67,1% загальної кількості назв і 88,6% загального тиражу; російською — 311 друк. од. тиражем 288,3 тис. пр., що становить 22,2% загальної кількості назв і 9,6% загального тиражу; узбецькою — 24 друк. од. тиражем 6,8 тис. пр., що становить 1,7% загальної кількості назв і 0,2% загального тиражу; іншими мовами — 125 друк. од. тиражем 50,1 тис. пр., що становить 8,9% загальної кількості назв та 1,7% загального тиражу.

Діагр. 7. Динаміка випуску книг і брошур у Таджикистані за назвами та тиражами у 2014—2018 рр.

Узбекистан. Згідно з даними Національної бібліотеки Узбекистану імені Алішера Навої, 2018 р. випущено 2111 назв книг і брошур загальним тиражем 22 272,9 тис. пр., що порівняно з 2017 р. більше за назвами на 21 друк. од, або на 1,0%, за тиражами спостерігаємо зменшення на 2141,2 тис. пр., або на 8,8%. За результатами 2018 р., на одного мешканця Узбекистану припадало 0,68 книги (у 2017 р. — 0,76), середній тираж одного видання становив 10,6 тис. пр. (діагр. 8).

У 2018 р. книги та брошури видавалися 9 мовами народів світу, у тому числі узбецькою — 1572 друк. од. тиражем 18 621,0 тис. пр., що становить 74,5% загальної кількості назв і 83,6% загального тиражу; російською — 316 друк. од. тиражем 2399,9 тис. пр., що становить 15% загальної кількості назв і 10,8% загального тиражу; іншими мовами — 223 друк. од. тиражем 1252,0 тис. пр., що становить 1% загальної кількості назв та 5,6% загального тиражу.

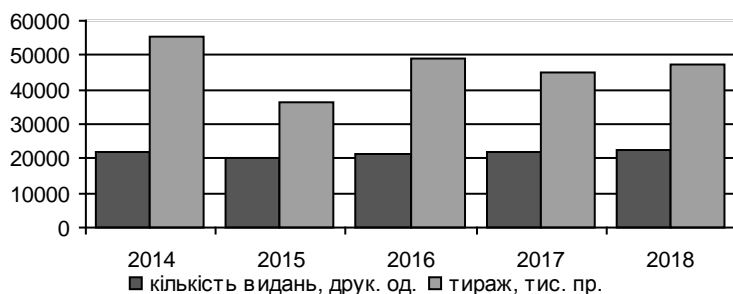

Діагр. 8. Динаміка випуску книг і брошур в Узбекистані за назвами та тиражами у 2014—2018 рр.

Україна. У 2018 році в Книжкову палату України надійшло й зареєстровано 22 612 назв книг і брошур загальним тиражем 47 022,1 тис. пр., що порівняно з даними 2017 р. становить: за назвами — 102,6%, за тиражами — 104,2%. За результатами 2018 р., на одного мешканця України припадало 1,11 книги (2017 р. — 1,06; 2016 р. — 1,15), середній тираж книг і брошур становив 2,1 тис. пр. (діагр. 9).

У 2018 р. книги та брошури випускалися 25 мовами народів світу. Українською мовою надруковано 74,5% загальної кількості назв книг і брошур (16 857 друк. од.) і 81% загального тиражу (38 107,4 тис. пр.). Порівняно з 2017 р. кількість назв зросла на 1068 друк. од. (6,8%), тиражі — на 5247,7 тис. пр. (16%). Мовами національних меншин книг і брошур видано 3476 друк. од. тиражем 6666,9 тис. пр., тобто 15,4% загальної

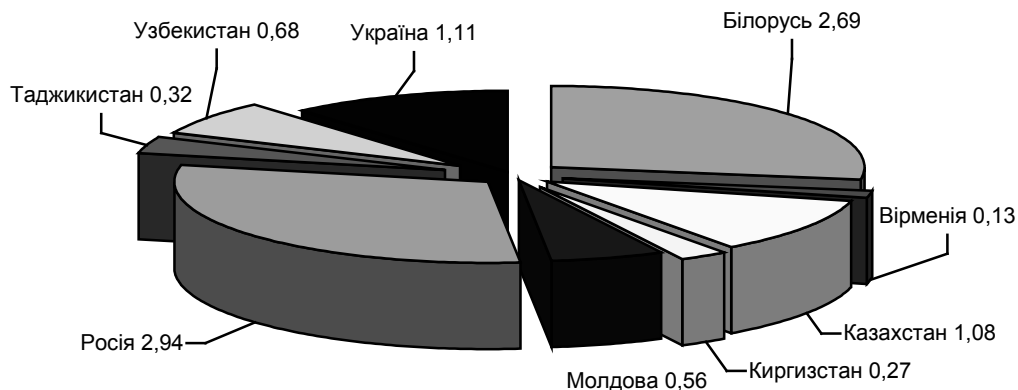
кількості назв і 14,2% загального тиражу. Порівняно з 2017 р. кількість назв зменшилася на 574 друк. од., або на 14,2%, а тиражі — на 3001,7 тис. пр., або на 31%. Російською мовою випущено 3253 друк. од. тиражем 6106,2 тис. пр., що становить 14,4% і 13% загальної кількості назв і загального тиражу; порівняно з 2017 р. кількість назв скоротилася на 633 друк. од. (16,3%), тиражі — на 3332,8 тис. пр. (35,3%). Серед книг і брошур, виданих іноземними мовами, найбільше надруковано англійською — 458 друк. од. тиражем 669,1 тис. пр. (2% і 1,4%) (порівняно з 2017 р. кількість назв зменшилася на 103 друк. од., або на 18,74%, тиражі — на 576,1 тис. пр., або на 46,3%), та німецькою — 88 друк. од. тиражем 405,4 тис. пр. (відповідно до 2017 р. кількість назв зросла на 43 друк. од. (95,6%), тиражі — на 252,1 тис. пр. (164,4%).

Діагр. 9. Динаміка випуску книг і брошур в Україні за назвами та тиражами у 2014—2018 рр.

Динаміку випуску книг і брошур на одного жителя в країні за 2018 р. наведено на діагр. 12. Згідно з даними книжкових палат держав СНД, Російська Федерація посідає перше місце за кількістю випущених книг на одного жителя, зокрема 2018 р. цей показник сягав 2,94 примірника. Друге місце належить

Республіці Білорусь, де було випущено 2,69 примірника на одного жителя країни. Наступні — Україна та Республіка Казахстан, де на одного жителя припадало: в Україні — 1,11 примірника, в Казахстані — 1,08 примірника. В решті країн, що надали дані, випущено менш як одну книгу на жителя.

Діагр. 12. Випуск книг і брошур на одного жителя країн СНД у 2018 р.

Висновки. На основі проведеного аналізу можна зробити висновки, що видавнича діяльність країн СНД загалом позначена позитивною динамікою; обсяги книговидавання не тільки не скорочуються, а навпаки — зростають; друкується достатньо літератури з усіх галузей знань для забезпечення потреб населення. Перевага надається навчальним, методичним і науковим виданням, художній літературі для дітей та дорослих. У межах тематичних розділів лідирують книги й брошури соціально значущої тематики. Зниження обсягів видання книг і брошур за назвами й тиражами зумовлено тенденцією до нарощення випуску видавництвами електронних та аудіокниг. Книговидавання в країнах СНД здійснюється різними мовами, переважно мовами національностей, які проживають на території певної країни, та державними мовами.

Для подальшого розвитку книговидавничої галузі слід вивчати цільову (читацьку) аудиторію відповідно до специфіки видань, створювати сприятливі умови для авторів, розробляти механізми вдосконалення видавничої справи та популяризації читання. На державному рівні потрібно розв'язати питання системного пільгового кредитування суб'єктів галузі, залучення до її розвитку інвестицій з інших сфер бізнесу на вигідних для партнерів умовах, закріплених у законодавчих актах. Лише після проведення комплексних заходів можна розраховувати на суттєве й динамічне зростання обсягів виробництва й споживання різноманітної вітчизняної літератури, попит на яку останніми роками відчутно зріс.

Список використаної літератури

1. *Друк України (2018)* : стат. зб. / уклад. С. Буряк. — Київ : Кн. палата України, 2019. — 104 с.
2. *Друк України (2017)* : стат. зб. / уклад. С. Буряк. — Київ : Кн. палата України, 2018. — 108 с.
3. *Печать стран СНГ в цифрах 2017—2018* : стат. сб. / состав. Г. Перова. — Москва : Российская книжная палата, 2019. — 64 стр.
4. *Печать стран СНГ в цифрах 2016* : стат. сб. / состав. Г. Перова. — Москва : Российская книжная палата, 2017. — 74 стр.
5. *Печать стран СНГ в цифрах 2014* / под. общ. ред. Ж. Сейдуманова. — Алматы : Асыл кітап, 2015. — 44 стр.
6. Сенченко М. Книга як засіб покращення іміджу України в умовах інформаційних війн / Микола Сенченко // Вісник Книжкової палати. — 2016. — № 9. — С. 3—9.
7. Офіційний сайт Книжкової палати України. Оперативні дані випуску книжкової продукції у 2019 році [Електронний ресурс] / Книжкова палата України. — Режим доступу: <http://www.ukrbook.net>. — Назва з екрана.
8. Афонін О. Як змінився книжковий ринок в Україні у 2016—2017 роках [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://delo.ua/opinions/knizhnyj-rynok-afonin-333650/>. — Назва з екрана.
9. Буряк С. Аналітичний огляд книговидавничої діяльності за підсумками 2015 року / Світлана Буряк // Вісник Книжкової палати. — 2016. — № 4. — С. 9—17.

Svitlana Buriak

The analytical review of publishing activity CIS countries in 2014—2018

The analytical review examines and analyzes the current state of publishing books and brochures in the CIS countries over the past five years, and gives a more detailed description of the book publishing in 2017—2018.

Quantitative and qualitative indicators have been determined, an analytical review of books and brochures has been carried out in 2018 edition languages. A comparative analysis of books and brochures per capita in the country was conducted in 2018, which determined that the first place in the number of books per capita is occupied by the Russian Federation, in the second Republic of Belarus, in the third Ukraine. The analytical review was conducted on the basis of statistics published in the statistical collection "CIS countries in numbers", which were provided by the book chambers of the countries of the Republic of Belarus, the Republic of Armenia, the Republic of Kazakhstan, the Kyrgyz Republic, the Republic of Moldova, the Russian Federation, the Republic of Tajikistan, Republic of Uzbekistan and Ukraine.

Keywords: *statistical accounting; publishing products; CIS countries; quantitative indicators; analysis of issue of publications; publishing houses; publishing activity; book publishing; statistics*

References

1. Buryak S. (2019). *Druk Ukrayini (2018)* : stat. zb. Kyiv: Kn. palata Ukrayini.
2. Buryak S. (2018). *Druk Ukrayini (2017)* : stat. zb. Kyiv: Kn. palata Ukrayini.
3. Perova G. (2019). *Pechat stran SNG v cifrah 2017—2018* : stat. sb. Moskva: Rossijskaya knizhnaya palata.
4. Perova G. (2017). *Pechat stran SNG v cifrah 2016* : stat. sb. Moskva: Rossijskaya knizhnaya palata.
5. Sejdumanov Zh. (2015). *Pechat stran SNG v cifrah 2014*. Almaty: Asyl kitap.
6. Senchenko M. (2016). *Kniga yak zasib pokrashennya imidzhu Ukrayini v umovah informacijnih vijn. Visnik Knizhkovoyi palati*, 9, pp. 3—9.
7. Офіційний сайт Книжкової палати України. *Оперативні дані випуску книжкової продукції у 2019 році*. Available at: <http://www.ukrbook.net>.
8. Afonin O. (2019). *Yak zminivsia knizhkovij rinhok v Ukrayini u 2016—2017 rokah*. Available at: <https://delo.ua/opinions/knizhnyj-rynok-afonin-333650/>.
9. Buryak S. (2016). *Analitichnij oglyad knigovidavnichej diyalnosti za pidsumkami 2015 roku. Visnik Knizhkovoyi palati*, 4, pp. 9—17.

Надійшла до редакції 16 грудня 2019 року

УДК 655.4/.5(477:100)

DOI: 10.36273/2076-9555.2019.12(281).9-16

Лариса Татарінова,

старший науковий співробітник відділу моніторингу
засобів масової інформації Книжкової палати України,

e-mail: larysa@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7950-7773>

Деякі тенденції розвитку книгодрукування у провідних країнах світу

У статті досліджено динаміку світового книговидання та визначено країни-лідери, оскільки книговидавнича справа — один із найважливіших складників креативної економіки, а показники випуску друкованої продукції слугують індикаторами культурного розвитку країни. Проаналізовано чинники, що зумовлюють конкурентоспроможність найбільших видавництва на світовому ринку; виявлено напрями розвитку вітчизняного книговидання; розглянуто питання щодо спільних проблем у різних країнах, як-от: збільшення витрат на виробництво та зменшення прибутку внаслідок скорочення накладів видань, зростання собівартості та цін на виробничі матеріали; поширення мультимедійних й інших засобів розваг, що спричиняє дефіцит вільного часу, а отже зниження інтересу до книги та читання загалом. Проаналізовано сучасну тенденцію розвитку світової книжкової галузі, для якої характерний одночасний випуск друкованої та цифрової продукції, створення мультимедіавидань, що поєднують інтерактивні ілюстрації, аудіо-, відеоелементи. Зазначено, що книговидання — це великий бізнес, дохід від якого значно перевищує сфери кіно, популярної періодики, відеоігор та музики.

Досліджено тенденції книговидання в країнах, населення яких має високий рівень освіти та розвинені традиції читання, що зумовлює попит на книги та розвиток видавничої галузі. Визначено країни-лідери не тільки в галузі продуктування книг, а й у виробництві сучасного поліграфічного обладнання, комп'ютерного устаткування та програмного забезпечення. З'ясовано, яку роль на світовому книжковому ринку відіграють міжнародні медіаконцерни, що об'єднують книжкові, газетні й журнальні видавництва, типографії, книжкові мережі та споріднені галузі: телевізійні й інформаційні мережі, радіоканали, підприємства сфери розваг тощо. Окреслено напрями підвищення конкурентоспроможності української видавничої галузі з огляду на світовий досвід.

Ключові слова: книга; електронна книга; видавництво; читачка аудиторія; медіаконцерни; імпринти; книжковий ринок; медіаменеджмент

Постановка проблеми. Видавнича справа України потребує системного дослідження та комплексних заходів, що сприяли б її активізації. В наукових працях і практичній діяльності не приділено належної уваги питанням міжнародної конкурентоспроможності вітчизняної видавничої галузі, не виявлено напрямів підвищення економічної ефективності у сфері книговидання України на основі світового досвіду.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблеми й тенденції розвитку світової видавничої галузі розглянуто у працях О. Афоніна, М. Сенченка [1], С. Водозазької [2], О. Сухорукової [3], Б. Брауна [13] та інших. Однак фундаментальні дослідження М. Сенченка та О. Афоніна були проведені до 2008 р., дослідниця С. Водозазька обмежилася 2010 р., а висновки О. Сухорукової базувалися на даних 2013—2014 рр. Тож постала потреба проаналізувати тенденції розвитку світової видавничої галузі за останні п'ять років, оскільки вона відрізняється високою динамікою розвитку, раптовими змінами головних гравців (маємо на увазі процеси злиття й розпаду медіаконцернів, утворення філій та імпринтів видавництв на світовому ринку), стрімкими темпами зростання чи спадання обсягів виробництва друкованої продукції тощо.

Метою статті є виявлення тенденцій сучасного розвитку книговидання у провідних країнах світу; аналіз культурних традицій та економічних чинників, що впливають на умови розвитку галузі, конкурентоспроможність та успішну роботу видавництв; внесок книговидавничої галузі в національну економіку, її місце на світовому ринку; можливості підвищення ефективності видавничої діяльності в Україні.

Інформаційною базою дослідження слугували статистичні матеріали та доповіді Міжнародної асо-

ціації видавців (International Publishers Association, IPA), ЮНЕСКО, статистичні матеріали, надані книжковими палатами Польщі, Росії, України, матеріали наукових конференцій, довідкова та реферативна література з теми дослідження [12; 15; 16; 17; 18].

Виклад основного матеріалу дослідження. Книги — невіддільна частина нашого життя. Вони водночас є об'єктом і культури, і соціальної інформації. У людства немає досконалішого за книгу інструменту, щоб сформувати свідомість особистості, навчити її мислити та бути відповідальним членом суспільства. З появою різноманітних засобів інформації (від кіно до електронних носіїв) упродовж століття експерти зауважують про швидкий кінець ери книгодрукування, пророкуючи, що до 2020 р. паперові видання зникнуть взагалі. Проте видатний письменник і вчений-семіотик У. Еко у книзі "Не сподівайтесь побутися книжок" запевнив світ, що "заходу галактики Гутенберга" не відбудеться.

За даними ЮНЕСКО, зібраними впродовж 2012—2017 рр., щорічно у світі виходить друком приблизно 2,2 млн назв книг [4], а на 2020 р. передбачено зростання до 2,4 млн, тож аналіз статистики галузі спростовує песимістичні прогнози.

Справді, якщо світовий щорічний обсяг книговидання становить майже 2,2 млн титулів книг, то щодня з'являється понад 6 тис. нових видань, а це понад 250 примірників щогодини, тобто кожну хвилину з друкарського верстата сходять 3—4 нові книги! Наразі важко навести точні показники випуску друкованої продукції у глобальному масштабі (хоча дослідники вважають, що кількість надрукованих видань сягає майже 140 млн назв).

Звичайно, світова динаміка книговидання нерівномірна. У 123 країнах функціонує майже 500 тис. видавництв, а першість тримають країни-лідери: США (120 тис.), Велика Британія (60 тис.), ФРН (20 тис.), Франція (25 тис.), Японія (12 тис.).

У 2016 р. частка книжкових ринків США та Китаю становила майже половину світового обсягу (США — 20%, Китай — 28%), тоді як, наприклад, Африки — лише 1,5%. На мільйон мешканців цього континенту припадає 25 назв книг, водночас в Європі цей показник перевищує 600 [4]. Користуючись ситуацією на ринку, країни-лідери широко експортують власну друковану продукцію, утворюють дочірні книговидавничі фірми й імпринти у країнах третього світу.

У сучасних умовах зростає рівень концентрації виробництва, зокрема в Німеччині чверть підприємств забезпечує потреби книжкового ринку. Видавництва, не витримуючи конкуренції з великими монополіями, змушені продавати свої активи гігантам ЗМІ, фінансовим корпораціям чи медіаконцернам.

Обсяг друкованої продукції постійно й неухильно зростає, й ці темпи значно вищі за темпи нарощення обсягів промислової та сільськогосподарської продукції, приросту населення й інших найважливіших сфер розвитку світової цивілізації.

Китай, котрому належить першість у галузі книгодрукування, загалом налічує 502 доволі потужних державних видавництва, тоді як в Америці видавництвам вважають і ті підприємства, що випускають 3—4, а то й 1—2 книги на рік [14]. Поява великої кількості нових дрібних видавничих підприємств, поглинання їх медіаконцернами, злиття та інші процеси на нестабільному ринку книгодрукування призвели до того, що статистична служба ЮНЕСКО припинила публікувати зведені дані про світову видавничу діяльність у "Статистичному щорічнику ЮНЕСКО" (UNESCO Statistical Yearbook). На цей час на офіційному сайті ЮНЕСКО та у збірнику наведено лише окремі відомості деяких країн, до того ж їх публікують зі значним запізненням. Єдиним кумулятивним джерелом інформації про стан світового книговидання є дані вебсайта Міжнародної асоціації видавців [5], підготовлені на основі матеріалів, наданих національними видавничими асоціаціями.

Спираючись на показники Міжнародної асоціації видавців, а також використовуючи інші джерела (періодичну пресу, матеріали книжкових виставок і ярмарків), авторка намагалася визначити рейтинг країн-лідерів світового книговидання та з'ясувати місце в ньому України. Втім, потрібно усвідомлювати та враховувати той факт, що ці статистичні відомості ґрунтуються на основі різних методик і мають різний ступінь достовірності.

Щороку випуск книг зростає майже на 2%, і цю тенденцію спостерігаємо вже кілька років поспіль. Найінтенсивнішу динаміку демонструє Китай, де 2016 р. обсяги випуску друкованої продукції збільшилися на 25%. Якщо проаналізувати показники, наприклад, Великої Британії, то зростання обсягів книговиробництва сягало 4%.

За отриманими доходами від книговидавничої галузі 2017 р. лідирували Іспанія, Китай і Туреччина. За експортом книжкової продукції 2017 р. провідні позиції посідали Велика Британія (1,5 млрд євро), США (1 млрд євро) та Іспанія (331 млн євро) [6].

У світовому масштабі читачі щороку витрачають приблизно 151 млрд дол. на придбання книг. Обсяги реалізації продукції на шести найбільших книжкових ринках становлять понад 90 млрд дол., або 60% загального продажу друкованої продукції. Зокрема, у США ці показники сягають 26% світового обсягу, в Китаї — 12%, Японії — 7%, Німеччині — 8%, Франції — 4%, Великій Британії — 3%.

Населення країн-лідерів має високий рівень освіти: 95% — у Китаї та Бразилії, 99% — у Японії, Франції, Великій Британії, Німеччині (за даними Програми розвитку ООН), а також стійкі традиції читання, що формують попит на книги. На купівельну спроможність споживачів впливає і розвиток економіки держави.

Випуск книжкової продукції в Україні характеризується такими тенденціями: кількість суб'єктів, які видавали книги 2018 р., порівняно з 2017 р. зменшилася з 1319 до 1260 (4,5%); кількість назв книжкової продукції зросла з 22 047 до 22 612 (2,6%). Загальний наклад збільшився з 45 127,2 до 47 022,1 тис. пр. (4,2%) (табл. 1) [7].

Таблиця 1

Випуск книг за назвами у світі

Країна \ Рік	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Бельгія	4 612	4 452	5 100	1 581	даних немає	5 548
Бразилія	62 235	60 829	88 700	51 819	73 345	88 780
Велика Британія	184 000	220 330	173 000	180 590	187 813	189 750
Іспанія	76 734	78 508	73 200	51 354	119 778	76 140
Італія	64 117	63 922	65 900	даних немає	64 517	64 260
Китай	444 000	448 000	470 000	даних немає	даних немає	203 000
Корея	43 146	даних немає	45 200	380 523	85 991	44 541
Нідерланди	24 177	25 793	23 700	даних немає	даних немає	11 730
Німеччина	93 600	87 134	89 500	85 486	82 636	93 960
Норвегія	6 373	6 521	6 500	5 455	даних немає	6 340
Росія	102 152	112 126	112 647	117 076	117 359	116 915
США	304 912	даних немає	339 000	даних немає	даних немає	343 232
Туреччина	47 352	50 752	даних немає	55 782	104 283	даних немає
Україна	26 323	22 044	19 958	21 330	22 047	22 612
Фінляндія	8 870	даних немає	3 500	6 263	даних немає	4 015
Франція	95 483	98 306	106 800	71 909	104 671	67 670
Японія	77 910	76 465	76 400	даних немає	даних немає	76 581

Велика Британія — країна, в якій виходить друком найбільше назв книг на душу населення. За даними Міжнародної асоціації видавців за 2018 р., на один мільйон населення у цій країні було видано 2875 друкованих одиниць. Несподівано до трійки лідерів потрапили Тайвань і Словенія; Україна в цьому списку випереджає лідера світового видавничого бізнесу — Китай (табл. 2).

Таблиця 2

Випуск книг за назвами на 1 млн населення (2018)

Країна	К-сть назв книг
Велика Британія	2 875
Тайвань	1 831
Словенія	1 831
Словакія	1 780
Іспанія	1 620
Чехія	1 580
Норвегія	1 250
Австралія	1 176
Німеччина	1 160
Італія	1 020
Франція	1 010
США	1 043
Греція	870
Болгарія	820
Австрія	800
Росія	796
Румунія	749
Фінляндія	730
Польща	703
Нідерланди	690
Україна	535
Бельгія	490
Китай	392

На відміну від світової традиції обчислювати кількість назв на 1 млн населення, у країнах колишнього Радянського Союзу ведуть розрахунок на душу населення, тобто загальний наклад виданих книг розподіляється між жителями країни (табл. 3).

Таблиця 3

Кількість книг на душу населення країн, що подають дані про наклади надрукованих видань (2017)

Країна	Загальний наклад книг та брошур (млн пр.)	К-сть населення (млн осіб)	К-сть книг на одиницю населення
США	2 693,1	327,63	8,21
Велика Британія	646,8	64,77	9,98
Бразилія	616,9	207,35	2,98
Росія	471,46	142,26	3,3
Франція	430,0	67,11	6,41
Туреччина	373,5	80,85	4,62
Іспанія	236,1	48,96	4,82
Мексика	227,2	124,57	1,82

Колумбія	75,2	47,7	1,57
Україна	45,13	42,41	1,06
Бельгія	22,2	11,5	1,93
Норвегія	20,4	5,32	3,83

Найбільші видавничі підприємства світу

Світова система книговидання відрізняється не тільки масштабністю, а й високою динамікою розвитку. Збільшення обсягів друкованої продукції відбувається завдяки залученню середніх і особливо дрібних підприємств, разом з якими в кожній країні діють об'єднання-гіганти, що випускають левову частку видань.

Найбільші медіаконцерни, котрі займаються, зокрема, й книговиданням, — це Penguin Random House (Велика Британія), Thomson Reuters (Канада), RELX Group (Reed Elsevier) (США — Нідерланди — Велика Британія). До десятки провідних медіахолдингів світу увійшли й дві видавничі групи з Китаю: Phoenix Publishing & Media Group та China South Publishing & Media Group (Zhong Nan). Дохід 50 провідних видавничих груп світу (тобто приблизно 0,01%) 2016 р. становив 37,74% загального доходу книжкової галузі.

Поглинання та злиття видавничих підприємств — поширене явище на міжнародному видавничому ринку. Наприклад, 2016 р. медіаконцерни Pearson (Велика Британія) і Bertelsmann (Німеччина) об'єднали видавничі підрозділи Random House й Penguin Group та створили видавництво Penguin Random House. Злиття двох потужних підприємств дало змогу придбати нове обладнання для цифрового друку й здешевити випуск видавничої продукції. Внаслідок об'єднання видавництв Macmillan Science and Education (Велика Британія) та Springer Science and Business Media (Німеччина) утворилася глобальна видавнича група з чисельністю працівників понад 13 тис. осіб та обсягом продажів 1,8 млрд дол. [8].

Загальні переваги об'єднань:

- комплексна реалізація продукції;
- можливість випуску одного й того самого контенту в різних форматах: книгах, кіно- й телефільмах, постановках, комп'ютерних іграх, продовжуваних виданнях;
- створення уніфікованої масової книги (оформлення, зміст і стиль), котру зручно реалізовувати в усьому світі;
- організація філій (імпринтів), що можуть адаптувати видання до вимог місцевих ринків.

У сучасному світі книгодрукування більшість великих видавництв є лише частиною медіаконгломерату. У переліку найбільших книговидавців зазвичай наведено компанії, що випускають не лише книги, а й інші види медіапродукції. "Книговидання — це хитра гра, в якій важко визначити переможця", — стверджують журналісти Livres Hebdo, які склали список найбільших книговидавництв 2019 р., а також репрезентували їх профілі та зразки продукції (табл. 4, 5) [9].

Найбільші книговидавці світу, або "Велика п'ятірка"

Видавництво	Найвідоміші імпринти	Дохід (дол. США)	Обсяги	Найпомітніші видання 2018 р.	Примітки
Penguin Random House (PRH)	Alfred A. Knopf, Crown Publishing, Viking Press	3,3 млрд	15 тис. назв книг; 800 млн пр. друкованих, аудіо- та електронних книг щорічно	Becoming by Michelle Obama, Educated by Tara Westover, and Born a Crime by Trevor Noah	Створено 2013 р. у США внаслідок об'єднання Penguin Books і Random House. Вважається найбільшим видавництвом галузі. Налічує понад 200 підрозділів. Перебуває у спільній власності багатонаціональних компаній Pearson PLC та Bertelsmann
Hachette Livre	Grand Central Publishing, Little, Brown and Company, Mulholland Books	2,7 млрд	20 тис. назв книг; 50 млн пр. друкованих книг, розповсюджує 80 млн книг	The President is Missing by Bill Clinton and James Patterson, Calypso by David Sedaris, and In Pieces by Sally Field	Провідне видавництво Франції та одне з найбільших в Європі. Належить Lagardère Group і налічує понад 150 відділень. Офіційно утворено 1992 р. Видає майже 20 тис. назв книг на рік, перевищуючи обсяги PRH
Harper Collins	Avon Romance, Harlequin Enterprises, Harper, William Morrow	1,5 млрд	Каталог — 200 тис. друкованих і 100 тис. електронних книг	The Woman in the Window by A. J. Finn, Girl, Wash Your Face by Rachel Hollis, and Magnolia Table by Joanna Gaines	Засновано 1989 р. у США внаслідок об'єднання компаній, є дочірньою компанією News Corp та має понад 120 окремих підрозділів, більшість з яких базується у США. У 2018 р. опублікувало більше за будь-яке інше видавництво найкращих книг року. Обсяги продажу електронних видань (включно з аудіокнигами) 2016 р. становили 19% загальної суми доходу
Macmillan	Farrar, Straus and Giroux, Picador, Thomas Dunne Books	1,4 млрд	Даних немає	Fire and Fury by Michael Wolff, The Hazel Wood by Melissa Albert, and Sadie by Courtney Summers	Створено 1843 р. і належить до видавничої групи Holtzbrinck (Велика Британія). Macmillan публікує оригінальні твори авторів, як-от Л. Керролл, Р. Кіплінг, В. Б. Сйтс
Simon & Schuster	Howard Books, Scribner, Touchstone	830 млн	2 тис. назв книг	Fear: Trump in the White House by Bob Woodward, The Library Book by Susan Orlean, and Elevation by Stephen King	Засновано 1924 р. у США, нині є дочірньою компанією CBS Corporation. Першим надрукувало твори авторів "втраченого покоління" Е. Гемінгвея та Ф. С. Фіцджеральда. Видало багато книг відомих письменників, поміж яких С. Кінг і Д. Браун. У 2018 р. опублікувало бестселери "Страх: Трамп у Білому домі" Б. Вудворда та "Підйом" С. Кінга

Таблиця 5

П'ять найбільших видавництв навчальної літератури

Видавництво	Дохід (дол. США)	Відомі імпринти	Друкована продукція	Примітки
McGraw-Hill Education	1,7 млрд	Glencoe / McGraw-Hill, Macmillan / McGraw-Hill, McGraw-Hill / Вища освіта	Тестові підручники (SAT та ACT), підручники з математики для початкових класів	Американське видавництво, що посідає провідне місце у сфері випуску підручників та навчальних програм. І хоча його нинішня стратегія орієнтована переважно на цифрові видання та технологічні новації, McGraw-Hill Education й досі лідирує на ринку паперових підручників
Houghton Mifflin Harcourt (HMH)	1,4 млрд	Clarion, Graphia, John Joseph Adams Books, Sandpiper	Підручники для початкових класів з усіх предметів	Офіційно створено 2007 р. після злиття компаній Houghton Mifflin та Harcourt у США. Як і McGraw-Hill і Cengage, НМН обслуговує освітній ринок, лєвова частка його доходів — саме від випуску підручників, хоча вагомий сегмент видавничого репертуару належить кулінарним і дитячим книгам

Pearson Education	1 млрд	Adobe Press, Heinemann, Prentice Hall, Wharton Publishing	Підручники для вищої школи	Pearson PLC (Велика Британія) також є власником Penguin Random House, але його відділ Pearson Education обмежений публікацією академічної літератури. Видавництво впродовж останніх років зробило ставку на цифрові видання й досягло в цьому сегменті значних успіхів. Щоб охопити якнайбільше споживачів, співпрацює із сервісом із вивчення мов DuoLingo, також започатковано службу оренди підручників на вебсайті
Scholastic	майже 2 млрд	Arthur A. Levine, Klutz Press, Orchard Books	Підручники, книги для дітей	Засновано 1920 р. у США, нині залишається відносно недоторканим: на відміну від багатьох видавництв, має тільки одного власника. Є найбільшим у світі видавцем та розповсюджувачем дитячих книг, має постійні права на друк найвідоміших дитячих видань, зокрема серії романів про Гаррі Поттера (нещодавно придбаний від Bloomsbury) та "Голодні ігри". Постійно перевидає найпопулярніші дитячі книги
Cengage	1,5 млрд	Chilton, Education to Go, Gale, National Geographic Learning	Електронні підручники, довідкова та наукова література	Освітнє видавництво, обсяги продукції якого постійно зростають. Прибутки 2018 р. здебільшого надходили від продажу електронних підручників. Попри те, що нинішня бізнес-модель орієнтована на цифрові видання, Cengage видає довідкову та наукову літературу (підрозділ Gale). Поєднання високої репутації наукових видань Gale з можливостями інтернет-ресурсів Cengage дає високий результат

Решта великих видавництв, які хоч і не входять до "Великої п'ятірки", можуть похвалитися цікавими виданнями, широким спектром друкованої продукції та винятковим прибутком. До цього сегмента належить багато підприємств: від видавців манги (японських коміксів, котрі відрізняються від американських більш розгалуженим сюжетом) до університетських видавництв Оксфорда (табл. 6).

Таблиця 6

Решта великих видавництв

Видавництво	Дохід (дол. США)	Країна	Друкована продукція
Springer Nature	1,9 млрд	Німеччина	Академічні журнали та літературна класика
Wiley (John Wiley & Sons)	1,7 млрд	США	Тестові підготовчі матеріали та посібники з різних предметів
Oxford University Press	1,1 млрд	Велика Британія	Книги, журнали та ноти. Найвідоміший видавець словників, історичних посібників, художньої літератури
Kodansha	1,0 млрд	Японія	Манга, періодично публікує книги, а також видає кілька літературних журналів
Shueisha	1,0 млрд дол.	Японія	Манга, книги, журнали
Grupo Santillana	780,0 млн	Іспанія	Навчальні підручники з іспанської мови
Bonnier Books	760,0 млн	Швейцарія	Дитяча література
Editions	750,0 млн	Франція	Книги різних видів. Публікує видання французькою мовою, а також багато перекладів популярних міжнародних творів
Klett	730 млн	Німеччина	Навчальна та художня література
Egmont Books	500,0 млн дол.	Великобританія	Художня література для дітей, книги з малюнками
Эксмо-АСТ	387,0 млн	Росія	Художня література

В Україні немає великих видавничих концернів, галузь репрезентована лише середніми та малими підприємствами, що спеціалізуються переважно на випуску навчальної та художньої літератури, видань для дітей. Безумовно, весь ринок друкованої продукції вони не охоплюють.

З іноземних корпорацій діє тільки російська видавнична група "Махаон", що спеціалізується на ху-

дожній та дитячій літературі, але видає також комікси, подарункові, розвивальні та навчальні книги. Німецька "Бурда Україна", головним напрямом якої є випуск журналів, теж присутня на вітчизняному книжковому ринку: друкує 2—3 видання на рік, переважно кулінарної тематики, поради для домогосподарок та дитячу літературу. Російське видавництво "Ексмо" залишило український ринок 2014 р.

Залучення іноземних медіаконцернів може надати певні переваги вітчизняній видавничій галузі, зокрема: впровадження передових світових технологій, інвестиції, підвищення конкурентоспроможності продукції. Водночас є й ризики: посилення конкуренції на внутрішньому ринку країни і, як наслідок, згорання малих підприємств, поглинання вітчизняних компаній, втрата національної та культурної ідентичності.

Що таке імпринт? Приклади відомих імпринтів Росії та України

Імпринт — це підрозділ видавництва, що має власний бренд та випускає продукцію в окремій галузі, наприклад, тільки дитячу чи наукову літературу. На відміну від холдингу або концерну, фінансування імпринту обмежене, він підпорядковується головному видавництву, не завжди має права на книгу, котру випускає, але може користуватися загальними ресурсами компанії (технології чи кадри). Іноді імпринти створюють як результат поглинання одним підприємством інших.

У Росії функціонує кілька імпринтів, створених відомими видавництвами "Ексмо-АСТ" та "Азбука-Аттикус". Імпринти друкують книги у власному сегменті, для власної читачької аудиторії.

"Ексмо-АСТ" налічує 15 імпринтів, найвідоміші з яких Corpus та "Малыш". Corpus, заснований 2008 р., видає переклади та книги в жанрі non-fiction: біографії, мемуари, історичні, політичні, наукові дослідження, а також сучасну художню літературу. "Малыш" — найстарше книжкове видавництво Росії, що було засновано ще 1963 р., а 1999-го злилося з холдингом "АСТ". Друкує навчальну та художню літературу для дітей. "Малыш" перевидає книги 30—70-х рр. минулого століття, а також публікує твори сучасних авторів.

У 2016 р. видавництво "Ексмо" відкрило новий імпринт Fanzon, що друкує книги в жанрі фантастики.

Видавництво "Країна мрій" було відомо під цією назвою в Україні до 2014 р. Саме тоді "Ексмо" вирішило залишити український ринок, і "Країну мрій" реорганізовано в "КМ-Букс". 100% акцій мають Я. Маринювич та К. Клімашенко. Після утворення "КМ-Букс" бренд "Країна мрій" викупило видавництво "Ексмо-АСТ". Нині це імпринт, що видає дитячу літературу.

У 2006 р. видавництво "Махаон" придбало 100% акцій видавництв "Иностранка" та "КоЛибри", а 2008-го поглинуло видавництво "Азбука", зорганізувавши видавничу групу "Азбука-Аттикус". Отже, видавництва, що увійшли до цієї групи, стали імпринтами.

"Махаон" було засновано 1993 р., імпринт спеціалізується на випуску дитячої літератури.

"Иностранку" створено 2000 р. на базі часопису "Иностранная литература". Імпринт друкує переклади, спеціалізується на сучасній зарубіжній прозі. Одним із засновників був Г. Чхартішвілі, відомий під псевдо Борис Акунін.

"КоЛибри" організовано 2004 р. як імпринт "Иностранки". Після злиття всіх видавництв у холдинг, ці підприємства стали його рівноправними імпринтами.

"Азбуку" засновано 1995 р. Спеціалізується на класичній, сучасній та дитячій літературі. Найпопулярніша серія видавництва — "Азбука-классика" в м'якій обкладинці.

Найвідоміший вітчизняний імпринт — "Мавка", створений 2019 р. для випуску авторських коміксів для дітей на базі видавництва "Вовкулака" (англ. Vovkulaka), що спеціалізується на коміксах і графічних романах.

Бестселери року

Видавництва намагаються знайти та надрукувати книгу, яка б стала бестселером і мала рекордні показники продажу, попит і резонанс у читачьких колах. Бестселером усіх часів і народів, безперечно, є Біблія. Цю книгу від початку ери друкарства видано загальним накладом 180 млн пр. Щодо вимог до сучасного бестселера, то це насамперед здатність вражати й утримувати аудиторію. Наприклад, 2018 р. читачів надзвичайно цікавила політика, й бестселерами стали книги колишньої першої леді США М. Обами під назвою "Стати", видана Penguin Random House, та "Президент відсутній", котру написали Б. Клінтон та Дж. Патерсон, а видало Hachette Livre. Бестселерами видавництва Simon & Schuster, без сумніву, стала книга Б. Вудворта "Страх: Трамп у Білому домі". У табл. 4 наведено відомості про найпомітніші видання кожного з п'яти найбільших книговидавничих підприємств світу.

За даними інтернет-магазину Amazon, до трійки бестселерів 2018 р. також увійшов роман Д. Оуенс "Де співають раки". Дебютну книгу авторки у США сприйняли надзвичайно прихильно. Критики залишилися від роману в такому самому захваті, як і пересічні читачі. Детектив, трилер, мелодрама — у книзі вдало поєднано кілька жанрів, тож від неї справді важко відірватися. На другій сходинці вже згадана книга М. Обами, а третю позицію посідає роман-автобіографія Т. Вестовер "Освічена". Це історія дівчини-індіанки, яка тільки у 17 років пішла у перший клас. Прагнення до знань привели її до Гарвардського та Кембриджського університетів. Тільки тоді дівчина замислилася, чи не поїхала надто далеко від дому, чи є можливість повернутися до рідних.

Бестселери, безумовно, — це найкращі книги, що викликають суспільний резонанс, але ними можуть стати не тільки шедеври літератури. Наприклад, 2015 р. у США найактивніше продавалася книга розмальовок для дорослих Secret Garden Дж. Бесфорд. Люди активно купували видання, оскільки розмальовки здатні, як стверджують неврологи, зменшити занепокоєння й, можливо, викликати у людини медитативний стан під час розфарбовування.

Коротко про електронні книги. Для сучасної тенденції розвитку світової книжкової галузі притаманні одночасний випуск друкованої й цифрової продукції, створення мультимедіа-видань, що поєднують інтерактивні ілюстрації, аудіо- та відеоефекти.

У Великій Британії електронні книги охоплюють 25% ринку, у США — 21%, у Німеччині — майже 10%, в Іспанії — 5%, у Франції — 3%. У США та Великій Британії показники реалізації цифрових

видань упродовж 2008—2015 рр. зросли з 270 млн до понад 5 млрд дол., проте 2016 р. знизилася, зокрема, за даними Асоціації американських видавців, за перші дев'ять місяців 2016 р. у США продаж такої продукції скоротився на 18,7% [10]. Тенденція до зменшення обсягів реалізації електронних книг і зростання попиту на друковані спостерігалася впродовж 2017—2018 рр. на теренах ЄС, тоді як у країнах Азії випуск цифрової літератури збільшується. Наприклад, 80% книжкового ринку Південної Кореї нині становлять електронні книги [11]. За той самий час реалізація видань у м'якій обкладинці зросла на 7,5%, а в палітурці — на 4,1%. Можливо, дається взнаки "втома від екрана", й люди хочуть відпочити від електронних книг. У паперових виданнях легше "орієнтуватися", їхню естетичну й тактильну привабливість важко переоцінити. До того ж, за результатами досліджень, читання цифрових книг перед сном негативно впливає на нервову систему й серцевий ритм.

Висновки. Сучасні тенденції розвитку світового книговидання мають такі ознаки: зростання обсягів випуску друкованих книг та зниження — електронних; нарощення темпів книгодрукування за назвами та

зменшення накладів; розширення діяльності міжнародних медіаконцернів. Характерними рисами також є одночасний випуск друкованої та цифрової медіапродукції, створення мультимедіавидань, що поєднують інтерактивні ілюстрації, аудіо- та відеоефекти.

Майже кожна країна впроваджує власні моделі державного регулювання видавничої галузі, що різняться ступенем лібералізації та запровадженими методами. Системи книгорозповсюдження країн-лідерів зазвичай підтримує уряд, і вони мають чимало спільних ознак. З огляду на світовий досвід напрямами підвищення конкурентоспроможності української видавничої справи можуть стати такі: концентрація галузі заради зменшення витрат на виробництво та собівартості книги; оновлення устаткування, впровадження інновацій та медіаменеджменту; створення мультимедіавидань та використання потенціалу всіх складників галузі; гарантований захист авторських прав; сприяння становленню системи книгорозповсюдження (створення книжкових клубів і книготорговельних ланцюжків); всебічна видавнича промоція й реклама книги та читання; використання засобів непрямої підтримки книговидання.

Список використаної літератури

1. Афонін О. В. Українська книга в контексті світового книговидання / О. В. Афонін, М. І. Сенченко ; Державна наукова установа "Книжкова палата України ім. Івана Федорова". — Київ : Книжкова палата України, 2009. — 277 с.
2. Водозазька С. Інноваційні особливості розвитку видавничого ринку Німеччини / С. Водозазька. — Режим доступу: <http://socialscience.com.ua/article/821>. — Назва з екрана.
3. Сухорукова О. Світове книговидання: уроки для України / О. Сухорукова. — Режим доступу: [http://zt.knteu.kiev.ua/files/2016/3\(86\)/6.pdf](http://zt.knteu.kiev.ua/files/2016/3(86)/6.pdf). — Назва з екрана.
4. UNESCO Official Website. UNESCO Database Report. — Mode of access: <http://www.unesco.org/new/ru/unesco/resources/publications/unescodoc-database/>. — Title from the screen.
5. International Publisher Associations. Annual Report 2017—2018. — Mode of access: https://www.internationalpublishers.org/images/aa-content/ipa-reports/ipa-annual-report-2018/IPA_Annual_Report_2018.html. — Title from the screen.
6. The Global Publishing Industry in 2017. — Mode of access: https://books.google.com.ua/books?id=KFWRDwAAQBAJ&pg=PA3&lpg=PA3&dq=he+Global+Publishing+Industry+in+2017++WIPO&source=bl&ots=yf4wN_1qo0&sig=ACfU3U0a-9xyfbyZE_ivhiAayIDxhHmcNQ&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKewj3uN-f1dLlAhXRLIAKHWDVDCgQ6AEwCHoECAkQAQ#v=onepage&q=he%20Global%20Publishing%20Industry%20in%202017%20-%20WIPO&f=false. — Title from the screen.
7. Офіційний сайт Книжкової палати України. Оперативні дані випуску книжкової продукції у 2019 році. — Режим доступу: <http://www.ukrbook.net>. — Назва з екрана.
8. Міжнародна асоціація видавців (ІПА) та інтелектуальної власності (ВОІВ) 2018—2019 рр. — Режим доступу: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_ipa_pilotsurvey. — Назва з екрана.
9. Livres Hebdo. Bookshop, un outil de gestion full web léger, mobile et évolutif pour votre librairie. — Mode of access: <https://www.livreshebdo.fr/>. — Title from the screen.
10. Global eBook: A report on market trends and developments / Written by Ruediger Wischenbart. — Mode of access: <http://www.wischenbart.com>. — Title from the screen.
11. Distribution of titles published in the retail sector by publication type. — Mode of access: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_ipa_pilotsurvey. — Title from the screen.
12. Книгорозповсюдження у Франції. — Режим доступу: <https://lektsii.com/1-51667.html>. — Назва з екрана.
13. Браун Б. Керівництво з глобальних навичок читання. — Режим доступу: <https://geediting.com/world-reading-habits>. — Назва з екрана.
14. Sophie Rochester and Xin Lin. The Publishing Landscape in China: New and Emerging Opportunities For British Writers. — Mode of access: http://theliteraryplatform.com/collective/wp-content/uploads/sites/2/2015/05/The_Publishing_Landscape_in_China_2015.pdf. — Title from the screen.
15. Oficjalna strona Polskiej Izby Książki. Raport z badania czytelników książek i e-booków, Legimi. — Mode of access: <http://www.pik.org.pl/>. — Title from the screen.
16. Report for Selected Countries and Subjects. — Mode of access: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2016/01/weodata/weorept.aspx>. — Title from the screen.
17. VAT/GST on Books & E-books. An IPA/FEP Global Special Report. — Mode of access: <http://www.internationalpublishers.org/images/>. — Title from the screen.
18. Rüdiger Wischenbart. IPA Global Publishing Statistics. — Mode of access: https://www.internationalpublishers.org/images/global-publishing-statistics/2013/IPA_Global_Publishing_Statistics.pdf. — Title from the screen.

Larysa Tatarinova

Some trends in the development of book printing in the leading countries of the world

The article explores world book publishing and identifies the leading countries. Book publishing is one of the most important components of a creative economy, and book production indicators are indicators of a country's cultural development. The study identifies the factors that determine the competitiveness of the largest publishers in the world market. The tendencies of development of the domestic book publishing are revealed. Consideration is given to whether common problems in different countries are common, such as rising production costs and declining profits due to a decrease in print runs, rising costs and prices for production materials; the proliferation of multimedia and other entertainment and, consequently, a lack of free time, which caused a decrease in interest in the book and reading in general. Trends in book publishing in countries with high levels of education have been investigated, as well as developed reading traditions that provide demand for books and the development of the publishing industry.

Book publishing trends in countries with high levels of education have been investigated, as well as developed reading traditions that provide demand for books and the development of the publishing industry. We have found leading countries not only in the field of book production, but also in the production of advanced printing equipment, computer equipment and software. The features of book distribution systems in different countries of the world are investigated. The role of international media groups, combining books, newspapers and magazines of various sizes, typography, book networks and related industries, such as television and information networks, radio channels, entertainment companies and more, has been revealed in the global book market. Trends in the competitiveness of paper and e-books are revealed. Preferences of readers in different countries of the world, and the benefits of paper publications were explored.

Keywords: book; e-book; publishing; readership; media concerns; imprints; book market; media management

References

1. Afonin O. V., Senchenko M. I. (2009). *Ukrayinska kniga v konteksti svitovogo knigovidannya*. Kyiv: Knizhкова palata Ukrayini.
2. Vodolazka S. (2019). *Innovacijni osoblivosti rozvitku vidavnicnogo rinku Nimechhini*. Available at: <http://socialscience.com.ua/article/821>.
3. Suhorukova O. (2019). *Svitove knigovidannya: uroki dlya Ukrayini*. Available at: [http://zt.knteu.kiev.ua/files/2016/3\(86\)/6.pdf](http://zt.knteu.kiev.ua/files/2016/3(86)/6.pdf).
4. UNESCO Official Website. *UNESCO Database Report*. (2019). Available at: <http://www.unesco.org/new/ru/unesco/resources/publications/unescodoc-database/>.
5. *International Publisher Associations. Annual Report 2017—2018*. (2019). Available at: https://www.internationalpublishers.org/images/aa-content/ipa-reports/ipa-annual-report-2018/IPA_Annual_Report_2018.html.
6. *The Global Publishing Industry in 2017*. (2019). Available at: https://books.google.com.ua/books?id=KFWRDwAAQBAJ&pg=PA3&lpg=PA3&dq=he+Global+Publishing+Industry+in+2017+-+WIPO&source=bl&ots=yf4wN_1qo0&sig=ACfU3U0a-9xyfbyZE_ivhiAayIDxhHmcNQ&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwj3uN-f1dLIAhXRL1AKHWDVDCgQ6AEwCHoECAkQAQ#v=onepage&q=he%20Global%20Publishing%20Industry%20in%202017%20-%20WIPO&f=false.
7. Oficijnij sajt Knizhkovoyi palati Ukrayini. *Operativni dani vipusku knizhkovoyi produkciji u 2019 roci*. (2019). Available at: <http://www.ukrbook.net>.
8. Mizhnarodna asociaciya vidavciv (IPA) ta intelektualnoyi vlasnosti (VOIV) 2018—2019 rr. (2019). Available at: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_ipa_pilotsurvey.
9. Livres Hebdo. (2019). *Bookshop, un outil de gestion full web leger, mobile et evolutif pour votre librairie*. Available at: <https://www.livreshebdo.fr/>.
10. Wischenbart R. (2019). *Global eBook : A report on market trends and developments*. Available at: <http://www.wischenbart.com>.
11. *Distribution of titles published in the retail sector by publication type*. (2019). Available at: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_ipa_pilotsurvey.
12. *Knigorozpovsyudzhennya u Franciyi*. (2019). Available at: <https://lektii.com/1-51667.html>.
13. Braun B. (2019). *Kerivnicivo z globalnih navikiv chitannya*. Available at: <https://geediting.com/world-reading-habits>.
14. Sophie Rochester and Xin Lin. (2019). *The Publishing Landscape in China: New and Emerging Opportunities For British Writers*. Available at: http://theliteraryplatform.com/collective/wp-content/uploads/sites/2/2015/05/The_Publishing_Landscape_in_China_2015.pdf.
15. *Oficjalna strona Polskiej Izby Ksiazki. Raport z badania czytelnikow ksiazek i e-bookow*, Legimi. (2019). Available at: <http://www.pik.org.pl/>.
16. *Report for Selected Countries and Subjects*. (2019). Available at: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2016/01/weodata/weorept.aspx>.
17. *VAT/GST on Books & E-books. An IPA/FEP Global Special Report*. (2019). Available at: <http://www.internationalpublishers.org/images/>.
18. *Rudiger Wischenbart. IPA Global Publishing Statistics*. (2019). Available at: https://www.internationalpublishers.org/images/global-publishing-statistics/2013/IPA_Global_Publishing_Statistics.pdf.

Надійшла до редакції 5 грудня 2019 року

УДК 050(477)"2019"

**Періодичні та продовжувані видання, випуск яких розпочато у 2019 році
(за матеріалами надходжень обов'язкових примірників у Книжкову палату України)**

Назва	Підзаголовок	Засновник	Місце видання	Періодичність	Редактор, телефон, телефакс
КИЇВ					
ГОЛОВБУХ: МЕДИЦИНА	Журнал	Товариство з обмеженою відповідальністю "Міжнародний центр фінансово-економічного розвитку — Україна"	Київ	Двічі на місяць	Мартинюк Т. Тел. (044) 586-56-06
ІНЖЕНЕР МЕДИЧНОГО ЗАКЛАДУ	Спеціалізований журнал	Товариство з обмеженою відповідальністю "Пресс Альянс"	Київ	Щомісячно	Зав'ялова О. Тел. (044) 583-04-22
ПРАКТИКА МСФЗ	Журнал	Товариство "Видавнича група "АС"	Київ	Щомісячно	Чалий І. Тел. (044) 221-13-07
СТРІЙ	Науково-популярний журнал	Прокопенко В. М.	Київ	Щорічно	Прокопенко В. М.
ЧАСОПИС УКРАЇНСЬКОГО СУДОЧИНСТВА	Журнал	Національна академія правових наук України, Товариство з обмеженою відповідальністю "Юрінком Інтер"	Київ	Шість разів на рік	Ковальський В. Тел. (044) 411-69-08
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСТЬ					
ГУЦУЛЬЩИНА І ПОКУТТЯ	Етнологічно-етнографічний, культурологічний та історико-краєзнавчий журнал	Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського	Коломия	Двічі на рік	Масляник О. Тел. (03433) 2-39-12 2-44-04
ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ					
АРХЕОЛОГІЧНА КЕРАМОЛОГІЯ = ARCHAEOLOGICAL CERAMOLOGY	Науковий журнал	Відділення керамології Інституту народознавства НАН України, Національний музей-заповідник українського гончарства	Опішне	Двічі на рік	Пошивайло О. Тел. (05353) 4-24-16 4-21-75
ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСТЬ					
ВІСНИК МЕДИЧНИХ І БІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ = BULLETIN OF MEDICAL AND BIOLOGICAL RESEARCH	Науково-практичний журнал	Державний вищий навчальний заклад "Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського"	Тернопіль	Щоквартально	Марущак М. Тел. (0352) 44-49-56
ЧЕРКАСЬКА ОБЛАСТЬ					
ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ	Збірник наукових праць	Український педагогічний університет імені Павла Тичини	Умань	Двічі на рік	Совгіра С. В. Тел. (04744) 4-02-81
ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСТЬ					
ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ ДЕРЖАВНО- ГО НАУКОВО-ДО- СЛІДНОГО ІНСТИ- ТУТУ ВИПРОБУВАНЬ І СЕРТИФІКАЦІЇ ОЗБРОЄННЯ ТА ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ	Науково-теоретичний та науково-практичний збірник наукових праць	Державний науково-дослідний інститут випробувань і сертифікації озброєння та військової техніки	Чернігів	—	Башинський В. Г.

Матеріал підготувала
Тетяна Черненко,
фахівець відділу наукового опрацювання обов'язкових
примірників Книжкової палати України

УДК 316.4/7:124.1]:321.4](477:100)
DOI: 10.36273/2076-9555.2019.12(281).18-23

Микола Сенченко,
директор Книжкової палати України, професор,
e-mail: director@ukrbook.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7445-5185>

Алгоритм створення та консервації "керованого хаосу" в соціальних системах

У минулому номері часопису було розглянуто концепцію "керованого хаосу" як нової форми колонізації країн. Відомо, що хаос не може тривати довго, якщо його штучно не підтримувати. Тому розробники концепції "керованого хаосу" запропонували певні алгоритми його консервації. В статті досліджено алгоритм "бінарної експансії", за допомогою якого можна створювати та консервувати хаос у соціальних системах.

Для розуміння дії алгоритму "бінарної експансії" розглянуто головні аксіоми політекономії, застосування яких в соціальних системах може гармонізувати суспільство чи ввести його в стан хаосу. Зокрема: 1) країна як соціально економічна система може бути стійкою та стабільною лише тоді, коли піраміда влади відповідає піраміді власності; 2) якщо рівень демократизації власності перевершує рівень демократизації влади, незалежні власники демократизують владу без істотних елементів насильства, через еволюцію; 3) якщо рівень демократизації влади значно перевершує демократизацію власності, то численні жебраки й фактично безправні "носії влади" (народні маси) силоміць перерозподіляють власність через революцію. Наведено приклади дії цих закономірностей з історії країн світу.

Докладно розглянуто технологію "бінарної експансії", за якої на суспільство чиниться тиск у двох формально не пов'язаних напрямках: перший має на меті максимальну демократизацію влади; другий — повне усунення народу, номінального носія влади, від контролю й управління ресурсами держави.

З'ясовано механізми консервації хаосу, для чого, відповідно до технології "бінарної експансії", слід дестабілізувати сферу управління державою. Для досягнення мети використовують операції базового ефекту, розроблені фахівцями мозкових центрів США.

Ключові слова: хаос; алгоритм; аксіоми; політекономія; консервація хаосу; соціальні системи; влада; власність; олігархія; "бінарна експансія"

Постановка проблеми. Третє тисячоліття нашої ери. Рівень розуміння людством соціально-економічних процесів різко знизився. Цілоком офіційною стала точка зору олігархів, які контролюють основні світові ресурси, що простий народ не здатний збагнути суті сучасних явищ. Утім, суспільству дедалі важче усвідомити специфіку соціальної динаміки не внаслідок її ускладнення, а через витонченіші за змістом й аморальніші за природою методи управління соціальними та економічними процесами в соціумі.

Безліч мозкових центрів США і Великої Британії, виконуючи замовлення глобальних олігархів, розробляють завуальовані методи маніпулювання суспільством. Ці засоби впливу є цинічними й прихованими, адже пожадливість олігархів і шляхи забезпечення їх невиситимих потреб не мають будь-якого морального виправдання. Прагнення увічнити свої привілеї та уникнути бодай найменшої реальної відповідальності перед суспільством є домінантою соціальної свідомості верхівки. Тому ґрунтовне й доказове дослідження методів штучного створення та консервації хаосу вважаємо актуальним і корисним.

Розкриваючи справжню сутність англосакських маніпуляторів економічними й соціальними процесами, маємо надію призупинити механізми руйнування економіки та управління країною, що мають на меті подальше підпорядкування глобальним олігархам.

Мета дослідження — розглянути алгоритми створення та консервації "керованого хаосу" на основі аксіом політекономії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині найвідомішим і найпопулярнішим серед Г-олігархів алгоритмом цільового управління соціальними процесами є алгоритм, заснований на доктрині "керованого хаосу". Її теоретичну основу становить розроблена в США теорія "керованого хаосу" (відома також як теорія "контрольованої нестабільності"). Фахівці мозкових центрів США та Великої Британії розробили геополітичні технології неокolonіалізму й офшорної геополітики. Для їх реалізації було створено "групи кризового моніторингу й управління" (ГКМУ) під патронатом Держдепу США. Цей моніторинг здійснювався і здійснюється за участі ЦРУ та інших спецслужб, приватних військових компаній та американських маріонеток на місцях (неурядові організації, "п'ять колони" тощо) [1].

Метою діяльності ГКМУ є переформатування "недемократичних" держав, перепрограмування масової свідомості, зниження здатності громадян до опору та самоорганізації, формування суспільства зі стертою пам'яттю. Водночас руйнується національна держава, яка переходить із суб'єкта в об'єкт міжнародної політики чи транснаціональних компаній і не може існувати без зовнішніх запозичень.

Суспільна свідомість і людська етика сприймають соціальні технології "керованого хаосу" доволі лояльно й не відкидають здебільшого через те, що будь-який поміркований індивід обґрунтовано вважає, що хаосу слід уникати, а якщо він все-таки виник, то керований ліпший за некерований.

Соціальні технології "керованого хаосу" вичерпно опрацьовано на рівні стратегій, тактик і методик. Багаторазово перевірено на практиці та оптимізовано загальні сценарії й конкретні алгоритми дій на всіх рівнях хаосу — від управління регіонами, охопленими громадянською війною, до маніпуляцій адміністраціями сіл і селищ. Ці методики й сценарії забезпечені фінансово, технічно й організаційно, на них витрачають величезні гроші, матеріальні й інтелектуальні ресурси. Однак для того, щоб ці засоби працювали результативно, потрібний хаос.

Утім, хаос у людському суспільстві — явище доволі рідкісне. Він виникає на відносно короткий період унаслідок соціальних чи природних катастроф і швидко затухає. Людина як біологічний вид, власне, й вирізняється здатністю усувати хаос. При цьому не торкаємося моральних та етичних проблем самоорганізації соціуму, а тільки констатуємо, що людські спільноти об'єктивно доволі швидко самоорганізуються та досягають стійкого соціально-економічного балансу (гомеостазису).

Хаотичний стан будь-якого суспільства за умови природного розвитку соціальних процесів може бути лише короточасним, насамперед тому, що дестабілізований соціум цілковито беззахисний, а отже або швидко здолає деструктивні процеси, або так само швидко його поглинуть конкурентні спільноти й він зникне як суб'єкт історичного розвитку.

Класична політична економія конструювала процедури й алгоритми управління соціально-економічними процесами на базі вивчення стабільних і довготривалих станів суспільства, тобто за відсутності хаосу. Побудова економічних теорій управління людськими спільнотами в умовах хаосу є безглуздою внаслідок його короткочасності.

Коридор можливостей керування стабільним суспільством визначається комплексом його фундаментальних характеристик (рівень розвитку продуктивних сил, доступні ресурси, традиції, взаємини із сусідами тощо), і об'єктивно він доволі вузький. Жаданий хаос дає змогу маніпулювати соціумом у значно ширших межах. Отже, хаос потрібно вміти створювати в потрібному місці та в потрібний час. І вміти його консервувати до настання потрібного часу.

Якщо фахівці мозкових центрів так глибоко опрацьовували теорію та методику управління хаосом, усвідомлюючи можливості маніпулювання людьми, то, безумовно, так само глибоко вони опрацьовували теорію та методику його консервації, інакше величезні ресурсні витрати були б безглуздими.

Розтиражувавши на весь світ теорію "керованого хаосу", висококваліфіковані соціальні інженери замовчують свої досягнення в царині його створення та консервації. Причини цього цілком зрозумілі. Творці теорій і розробники методик знищення людських спільнот (а штучне створення та підтримання соціального хаосу — це, власне, і є знищення людських спільнот) можуть розраховувати на "вдячність" людства так само, як і будь-які інші вбивці.

Теорії та методики створення й консервації хаосу, безумовно, існують. Одним із найпростіших і, ймовір-

но, найпопулярніших способів створення соціального хаосу є алгоритм, котрий дослідник С. Тихомиров визначив як "бінарну експансію" [2].

Цей алгоритм історично виник у межах доктрини Монро, що гарантувала панування англосакських еліт у Новому Світі. Його деталі було відновлено під час вивчення процесів руйнування соціальних та економічних механізмів і зв'язків Радянського Союзу в 90-х роках минулого століття. Нині, на наш погляд, саме алгоритм "бінарної експансії" активно й успішно застосовують у всьому світі, зокрема у країнах Північної Африки, Близького Сходу, пострадянського простору, Південної та Центральної Америки. По суті, експансією охоплено всю планету за винятком Старої Європи, США й Канади, Австралії та Нової Зеландії.

Алгоритм "бінарної експансії" простий для розуміння й підступний за природою, як, власне, всі алгоритми паразитування. Простий він тому, що будь-який метод управління статичними процесами не може бути складним, а підступний через те, що використовує надії людей на справедливість і добробут для повного та беззастережного знищення справедливості й добробуту.

Для розуміння дії алгоритму "бінарної експансії" розглянемо аксіоми, застосування яких у соціальних системах може гармонізувати суспільство чи ввести його в стан хаосу.

Аксіоми еволюційного розвитку соціальних систем. Для розуміння базового механізму досягнення та руйнування гармонії в суспільстві як у соціально-економічній системі слід скласти уявлення про аксіоми політекономії.

Варто зауважити, що в соціальних системах, за аналогією з матеріальними, можна застосувати аксіому двоїстості. Наприклад, маємо бінарні суб'єкти "влада і власність"; "політика й економіка"; "демократія та олігархія". Влада (політика) і власність (економіка) в суспільстві жорстко пов'язані й існують у нерозривній єдності.

Розподіл політекономії на чисту політологію й чисту економіку — це дуже хитромудрий винахід аналітиків мозкових центрів США.

Країна як соціально-економічна система може бути стійкою і стабільною лише тоді, коли піраміда влади відповідає піраміді власності. Якщо такої відповідності немає, то пануватиме хаос. І суспільство намагатиметься гармонізувати себе, ліквідовуючи хаос або через переділ влади, або через переділ власності.

Якщо піраміда влади демократична, то й піраміда власності має бути демократичною, інакше станеться соціальний вибух (революція, "ескадрони смерті", майдани).

За демократичної форми власності понад 50 її відсотків належить населенню — середньому класові. Тобто, якщо в країні наявний добре організований середній (креативний) клас, то всі суперечності розв'язують у демократичний спосіб і стан суспільства залишається стабільним. У ньому немає місця різноманітним хаосам — як керованому, згідно з алгоритмами С. Манна, так і іншим процесам, що дестабілізують соціальний організм країни [3].

У період раних республіканських форм правління (британський парламент, Конгрес США, голландські Генеральні штати тощо) непорушним було правило, що виборчим правом спочатку користувалися лише найзаможніші громадяни (було введено поняття майнового цензу). Це гарантувало представництво у владі незалежних власників, які контролювали основні ресурси країни, тобто піраміда влади відповідала піраміді власності. Саме тоді державні діячі усвідомили, що надання влади (виборчого права) групам населення, що не мають власності, призведе до її переділу. Однак він був неможливий без масового насильства в рамках тодішнього світогляду. А насильство породжує господарський і соціальний хаос.

Демократизація піраміди власності (поява нових незалежних власників) відбувалася у процесі об'єктивного розвитку господарства через збільшення обсягів та ускладнення структури промислової власності. І влада вимушена була підлаштовувати свою структуру під структуру власності, що змінюється. Тобто демократизуватися, хоч і з певним запізненням, але з тією самою швидкістю, з якою демократизувалася власність.

Еволюційна (без насильства, пов'язаного з переділом власності, й руйнування держави, тобто без хаосу) демократизація влади можлива тільки за умови випереджальної демократизації піраміди власності. Якщо в суспільстві піраміда влади демократичніша, ніж піраміда власності, неминуче станеться переділ власності.

Отже, невідповідність піраміди влади та піраміди власності за сильної влади призводить до переділу власності й набуває форми системної корупції.

Фундаментальна причина системної корупції в державі — це невідповідність структури влади (демократична) й структури власності (олігархічна).

Владні структури (чиновники) "перекачували" у свої кишені ресурси власників-олігархів через хабарі, "відкати" тощо. Зі свого боку, власники-олігархи завдяки корупції купували владні повноваження. Революційний (насильницький) переділ власності неминучий, коли піраміда власності олігархічна, а піраміда влади демократична чи демонтована (це сьогодні характерно для України).

У державах із продуктивною структурою господарства кількість незалежних власників об'єктивно поступово збільшується з розвитком та ускладненням економіки. Це призводить до еволюційної демократизації влади. Глибинна причина неухильної демократизації піраміди власності, за продуктивної системи господарства, полягає в тому, що основним ресурсом створення та підтримання власності є людська праця. А цей ресурс практично неможливо сконцентрувати в одних руках. Рабовласництво як форма експлуатації трудового ресурсу скасовано сучасним суспільством.

Решту основних ресурсів (наприклад, сировина, земля, транспортний транзит тощо) значно легше монополізувати. Для цього вибудовується олігархічна піраміда власності, що, зі свого боку, потребує авторитарної системи влади. Демократизація суспільств із такими видами базових ресурсів чи взагалі не відбувається, чи відбувається через революції.

Демократія влади (загальне й повне виборче право, розподіл її гілок тощо) є передусім цивілізованою ненасильницькою формою волевиявлення й самоорганізації матеріально вільних людей.

Реальна свобода людини можлива тільки за умови матеріальної незалежності. Реальне народовладдя як стійка система організації суспільства можливе в тому разі, якщо більшість народу є вільними, незалежними від влади власниками ресурсів нації.

Демократія влади без демократії власності (тобто без матеріальної незалежності людей) соціально безглузда та ілюзорна, оскільки не дає жодних реальних гарантій дотримання прав людини та колективу в умовах матеріальної нерівності. І демократичні інститути виявляються ширмою для олігархічних вертикалей влади.

З погляду стійкості економічної системи демократія влади без демократії власності вкрай небезпечна, оскільки містить у собі неусувний імпульс до переділу власності, тобто до господарського хаосу.

Рівень реальної демократії (народовладдя) у країні визначається не волелюбними статтями Конституції, не системою розподілу влади й не технологіями виборів (це лише інструменти народовладдя), а кількістю незалежних власників, які контролюють основні ресурси держави. Їх чисельну оцінку можна здійснити різними способами, найпростіший з яких розглянемо докладніше.

У відсотковому відношенні до усього населення оцінюється кількість найспроможніших власників, яким належить основний обсяг ресурсів країни, наприклад, 60%. Якщо їх кількість становить понад 50%, то наявна практично повна демократизація власності. Що менше цих власників, тобто що менше чисельний показник демократизації власності, то нижчий рівень реальної демократії в державі. Причому, у США кількість незалежних власників, які контролюють основні (понад 60%) ресурси країни становила 30% населення до 1940 р. і 50% населення 1978 р. Зростання числа власників сталося завдяки введенню президентом США Ф. Рузвельтом 90% податку на багатство.

А в СРСР реальний контроль над ресурсами країни здійснювала партійно-господарська номенклатура, яка, за різними оцінками, становила від 5 до 7% населення. Отже, рівень реальної демократії можна оцінити та зіставити доволі об'єктивно, якщо знати аксіоми двоїстості.

Розглянемо три основні аксіоми політекономії [2].

Аксіома 1. Країна як соціально-економічна система може бути стійкою та стабільною лише тоді, коли піраміда влади відповідає піраміді власності. Якщо такої узгодженості немає, то пануватиме хаос. І суспільство намагається гармонізувати себе, ліквідовуючи хаос — через переділ влади чи власності.

Аксіома 2. Якщо рівень демократизації власності перевершує рівень демократизації влади, незалежні власники демократизують владу без істотних елементів насильства, через еволюцію. Еволюційний процес гармонізації суспільства у бік посилення

демократії можливий тільки за випереджального рівня демократизації власності, тобто коли незалежних власників більше, ніж представників влади.

Аксиома 3. Якщо рівень демократизації влади суттєво перевершує демократизацію власності, то численні жебраки й фактично безправні "носії влади" (народні маси) силоміць перерозподіляють власність через революцію, тобто елементарно відбирають власність в олігархів.

Кривавий революційний процес гармонізації суспільства (переділ власності) неминучий, коли незалежних власників, які контролюють основні ресурси держави, значно менше, ніж носіїв влади.

Історичні приклади дії аксіом. Проілюструємо дію цих закономірностей найбільш відомими і близькими нам прикладами з історії країн світу. Зауважимо, що в кожному з наведених епізодів тогочасні політики повністю усвідомлювали догматичність цих законів і діяли у власних інтересах.

Трагічний досвід революційних катаклізмів в Європі XVIII і XIX ст. довів для європейських (і особливо англосакських) еліт грізну непохитність аксіом політекономії. І починаючи від середини XIX ст. жоден європейський уряд, жоден політичний рух не ризикував форсувати демократизацію влади без попередньої демократизації власності. Якщо, звичайно, їхньою метою не був революційний хаос.

Унаслідок цих процесів до 80-х років XX ст. в усіх без винятку країнах Старої Європи (Швеція, Норвегія, Фінляндія, Бельгія, Голландія), що характеризувалися високим рівнем розвитку, демократії та особистої свободи, однозначно працювало правило — більшість громадян є матеріально незалежними власниками.

Наприклад, у Бельгії кількість зареєстрованих платників податків із прибутків експортно-імпорتنних фірм приблизно дорівнювала кількості сімей бельгійців.

Середній рівень демократизації власності в країнах Західної Європи на початок 90-х років XX ст. становив понад 50%. Саме цей високий показник слугував фундаментом реальних свобод Європи, стійкості й стабільності інститутів влади.

Утім, як тільки транснаціональні корпорації змінили баланс демократизації влади й власності, зменшивши кількість незалежних власників, європейські еліти негайно провели гармонізацію влади та власності. Частина владного суверенітету народу було відчужено від громадянського суспільства й передано транснаціональним політичним структурам (Європейський Союз) для запобігання господарському хаосу. Отже, ЄС виконує функцію жандарма для країн, що входять до нього, та вірно служить Г-олігархам.

Історичний досвід переконує, що можуть існувати потужні недемократичні державні організми з авторитарною структурою влади. Соціальну стійкість та економічну ефективність таких режимів забезпечує олігархічна власність, цілком адекватна авторитарній структурі влади.

Для демократизації цих режимів без революційних потрясінь було розроблено просту та ефективну технологію приватизації (демократизації) власності.

Головне й, по суті, єдине її завдання — створення масового середнього класу, що складається з незалежних власників, які контролюють основні ресурси держави.

Зразками успішної демократизації тоталітарних держав є повоєнні перетворення в Німеччині та Японії, у пізніший період — у країнах Південно-Східної Азії.

Зокрема, класичним прикладом цих процесів є Японія. Військова адміністрація США до моменту формування середнього класу, що був наділений власністю й контролював основну долю національних ресурсів, жодних демократичних інститутів влади в Японії створювати не дозволяла. Повний владний контроль у країні здійснювала окупаційна адміністрація Сполучених Штатів.

Дроблення олігархічної власності та наділення нею середнього класу в Японії розпочалося тільки після професійно-технічної підготовки до управління власністю необхідної кількості людей. До цього велику промислову та сільськогосподарську власність контролювала військова окупаційна адміністрація. Кадрова підготовка тривала кілька років. І тільки зі створенням середнього класу ефективних власників військова адміністрація розпочала проводити демократизацію інститутів влади в Японії.

Аналогічна ситуація характерна і для Німеччини, з тією лише різницею, що національні кадри для ефективного управління промисловою власністю вже були технічно підготовлені. Однак і в цих умовах канцлер Л. Ерхард і найвищі чиновники, здійснюючи приватизацію та денацифікацію, щодня проводили по кілька зустрічей з підприємцями в різних куточках Німеччини, роз'яснюючи правила функціонування бізнесу та переконуючи їх упроваджувати. Як і в Японії, це був зовнішній (в цьому разі — державний) контроль над процесом приватизації.

В усіх випадках демократизації влади передувала демократизація (приватизація) власності. Причому не просто передавання власності в руки масового середнього класу, а наділення нею людей, які мали технічну професійну підготовку для управління власністю. Найголовнішим, трудомістким і відповідальним етапом приватизації було саме формування професійно підготовлених, а тому ефективних власників-виробників.

Наголосимо, що технологія (процедури та сценарії) демократизації суспільства через приватизацію власності й демократизацію інститутів влади цілком стандартні та однотипні. Вони докладно розглянуті, неодноразово апробовані й надійні. Результати приватизації в різних країнах (як у Південно-Східній Азії, так і в Європі) були завжди однаково успішні й майже не залежали від менталітету нації, історичного досвіду та структури господарства країн. Зазвичай формувався доволі великий середній клас незалежних власників, на основі якого здійснювалася стійка демократизація влади в країні.

Потрібно розуміти, що закони природи непорушні, а людство — її невіддільна частина. Можна

захоплюватися можливістю літати над землею й будувати на цій ідеї фантастичні соціуми. Проте людина просто впаде на землю й розіб'ється, бо є закони тяжіння. І щоб вона мала змогу здійснитися в небо, потрібно зробити надзвичайно багато.

Така сама ситуація і зі свободою. Якщо не забезпечити в суспільстві необхідний рівень демократизації власності, то будь-яка боротьба за розширення громадянських свобод і демократизації влади об'єктивно призведе до розпаду та знищення спільноти.

Проведене дослідження свідчить, що реальна боротьба за свободу й демократію — це боротьба за демократизацію інститутів власності, за створення масового класу ефективних і незалежних власників, які контролюють основні ресурси держави. Тільки після підвищення рівня демократизації власності потрібно працювати над подальшою демократизацією влади.

Технологія "бінарної експансії". Сформульовані вище аксіоми політекономії є ефективним і надійним інструментом для реалізації технологій соціального будівництва та соціального руйнування (створення хаосу).

Актуальним прикладом технології формування хаосу, побудованого на основі аксіом політекономії, є "бінарна експансія", за якої на суспільство чиниться тиск у двох, формально не пов'язаних напрямках.

Перший напрям тиску (публічний і широко розрекламований) має на меті максимальну демократизацію влади, а точніше — тільки її інститутів. Здійснюється ця форма тиску під цілком привабливими та виправданими гаслами свободи й демократії. Обов'язковою умовою є також ігнорування невідповідності рівнів демократизації влади та власності й категорична заборона на політичну реорганізацію відносин власності.

Другий напрям тиску має на меті повне усунення народу, номінального носія влади, від контролю та управління ресурсами держави. Ця форма тиску проходить під гаслами ліберальної економіки й недоторканості приватної власності. Обов'язковою умовою є зовнішня аполітичність (жодної політики, лише бізнес). Конкретні інструменти такого тиску різні, наприклад, створення національної олігархії власників чи повне поглинання економіки держави іноземними інвесторами тощо. Проте обов'язковий кінцевий (і ретельно приховуваний) результат — зменшення кількості незалежних власників-виробників серед громадян.

Окремо обидві форми тиску на соціально-економічний організм суспільства можуть бути безпечні й навіть виправдані, однак їх сукупна одночасна дія об'єктивно руйнівна та неминуче створює хаос у країні. Той самий жаданий господарський і управлінський хаос, теорію й методику ефективного управління яким так ґрунтовно розробили та опанували американські фахівці Інституту Санта-Фе.

Укотре наголосимо, що метою "бінарної експансії" є максимальна демократизація влади, що випереджає демократизацію власності. При цьому не

створюється й не може створитися реального народовладдя. Результатом "бінарної експансії" є господарський та управлінський хаос, котрим так ефективно керують пани Бжезинський, Манн, Шарп та інші.

Консервація хаосу. Процес створення хаосу доволі тривалий і ресурсомісткий, тоді як революційні перевороти, ним породжені, мають відбуватися своєчасно. Отже, хаос мало створити, його слід уміти консервувати до певного моменту. Тому алгоритм "бінарної експансії" обов'язково доповнюють методи консервації хаосу на визначений час.

Ця технологія дає змогу:

— ретельно дібрати й навчити кадри, потрібні для керованого революційного перевороту;

— отримати час, необхідний для психологічної обробки й підготовки суспільства до революційного перевороту;

— здійснити переворот у найбільш відповідний для замовника момент.

Методи консервації хаосу цілком очевидні та прості й передбачають дозоване пригнічення невдоволених у поєднанні з відкритим "підготовуванням" структур контролю. Загалом, цей процес доволі витратний.

Найчастіше консервацію хаосу здійснюють за допомогою силових структур (армія, поліція), які перебувають на утриманні іноземного уряду чи транснаціональних структур. Водночас можуть бути залучені релігійні та навіть мафіозні об'єднання, що так само отримують фінансування від зовнішніх інвесторів і матеріально не підконтрольні державі.

Силовий тиск блокує несвоєчасні спалахи насильства й нагадує владним режимам, хто реальний хазяїн. Коли певний лад стає незручним для інвесторів, стабілізаційний вплив структур контролю вимикається, і революційні рухи змітають цілковито безпорадну владу.

Технологія "бінарної експансії" є основним інструментом майже всіх "кольорових революцій". У країнах Близького Сходу й Африки (Єгипет, Туніс, Ємен, Судан) її було застосовано у всій класичній простоті. Всебічна підтримка олігархів в економіці й максимальна демократизація влади розбалансовували соціально-економічний організм країн і забезпечували тліючий хаос. Армія (наприклад, в Єгипті) консервувала дестабілізаційні процеси до потрібного моменту. Коли він наставав, військові більше не стримували "демократичні пориви" населення, що призводило до повалення режиму. Відтак саме армія знову терміново наводила лад у країні.

У Лівії та Сирії технологія "бінарної експансії" спрацювала не так результативно, оскільки національні олігархічні економіки цих країн підтримували авторитарні режими, і соціально-економічна стійкість виявилася вищою.

Найефективнішою для застосування технології "бінарної експансії" є територія України, що майже 30 років перебуває в лещатах "керованого хаосу". Для його консервації, відповідно до технології "бінарної експансії", слід хаотизувати сферу управління державою, для чого використовують операції базового ефекту

(ОБЕ), що мають перманентний характер і відповідають чітко розробленим американським схемам [4; 5].

ОБЕ застосовують у системі державного управління, фінансово-кредитній, культурній сферах, засобах масової інформації тощо. Звернімо, наприклад, увагу на появу в Кабінеті Міністрів України іноземних фахівців. Цю проблему аналізує американський журнал "Економіст": "Коли країна відчуває нестачу в людях, в управлінні, здатному підтримувати основні процеси життєдіяльності, рано чи пізно вакуум заповнюють іноземці. Називається це колонізацією".

Запобігти важким, руйнівним для господарства експериментам, що травмують населення, можуть лише обачність і відповідальність влади. Президентів та прем'єр-міністрів слід проаналізувати виразні цифри й факти, придивитися до "колоди" міністрів, занурених у нагородження своїх первинних капіталів, західних і прозахідних радників, замислитися й зробити вибір: продовжувати підкорятися диктату США чи обрати вищий критерій — долю власного народу.

Гостра боротьба корпорацій за владу в Україні пов'язана з бажанням керівних структур захопити та

поділити якнайбільше ресурсів країни. Для цього корпоратистам потрібна своя влада, свій "король", який сприяє дикій приватизації, зростанню компрадорської буржуазії, розвитку віртуальної економіки, маргіналізації суспільства. Така влада неминуче призведе до посилення соціальної напруженості й втрати державності.

Висновки. Викладені аксіоми політекономії політики світу використовують понад 400 років. До кінця 50-х рр. ХХ ст. ці постулати вважали банальними через самоочевидність, а в підручниках їм приділяли лише кілька абзаців. Надалі аксіоми дедалі частіше замовчували. Спочатку згадка про них зникла з політичної риторики, згодом — із курсів політичної економії. Після концептуального розподілу політекономії на політологію та економіку, ними не послуговувалися взагалі. Утім, використовувати не припинили. Наведений алгоритм "бінарної експансії", що цілковито спирається на аксіоми політекономії, було застосовано до України майже з першого дня незалежності. Активне нав'язування нашій державі цієї технології триває.

Список використаної літератури

1. Сенченко М. Мозкові центри країн світу / М. І. Сенченко, О. М. Сенченко, В. Г. Гастинщиков. — Київ : Персонал, 2016. — 278 с.
2. Тихомиров С. Бинарная экспансия. Метод создания и консервирования социального хаоса / С. Тихомиров. — Режим доступа: pervodika.ru/articles/19089.html. — Загл. с экрана.
3. Mann S. R. Chaos theory and strategic thought / Steven R. Mann // *Parameters*. — 1992. — Vol. 22. — P. 54—68.
4. Сенченко М. Організаційна війна в умовах псевдодемократії / Микола Сенченко // Вісник Книжкової палати. — 2019. — № 7. — С. 3—9. DOI: 10.36273/2076-9555.2019.7(276).3-9.
5. Овчинский В. Организационное оружие: функциональный генезис и система технологий XXI века : докл. Изборскому клубу, 02.08.2013 / В. Овчинский, И. Сундиев // Изборский клуб. — 2013. — № 6. — С. 47—66.

Mykola Senchenko

The algorithm of creation and conservation "managed chaos" in social systems

In the last issue of the magazine the concept of "managed chaos" was considered as a new form of colonization of countries. It is known that chaos cannot last for a long time unless it is artificially maintained. Therefore, the developers of the concept of "managed chaos" have proposed certain algorithms for conservation of chaos. The article explores the algorithm of "binary expansion" with the help of which it is possible to create and preserve chaos in social systems.

To understand the operation of the "binary expansion" algorithm, we consider the main axioms of political economy, the application of which in social systems can harmonize society or bring it into a state of chaos. In particular: 1) the country as a socio-economic system can be stable and stable only when the pyramid of power corresponds to the pyramid of property; 2) if the level of democratization of property exceeds the level of democratization of power, independent owners democratize power without essential elements of violence through evolution; 3) if the level of democratization of power significantly exceeds the democratization of property, then numerous beggars and virtually disenfranchised "power holders" (the masses of the people) force redistribute property through revolution. Examples of these laws in the history of countries of the world are given.

The technology of "binary expansion" which puts pressure on society in two formally unrelated directions, is considered in detail: the first aims at the maximum democratization of power; the second is the most complete elimination of the people, the nominal carrier of power, from the control and management of state resources.

The mechanisms of chaos conservation have been clarified, which, according to the technology of "binary expansion", should be destabilized by the sphere of government. To achieve the goal have been used basic effect operations developed by US technologists.

Keywords: chaos; algorithm; axioms; political economy; chaos conservation; social systems; power; property; oligarchy; "binary expansion"

References

1. Senchenko M. I., Senchenko O. M., Gastinshikov V. G. (2016). *Mozkovi centri krayin svitu*. Kyiv: Personal.
2. Tihomirov S. (2019). *Binarnaya ekspansiya. Metod sozdaniya i konservirovaniya socialnogo haosa*. Available at: pervodika.ru/articles/19089.html.
3. Mann S. R. (1992). Chaos theory and strategic thought. *Parameters*, 22, pp. 54—68.
4. Senchenko M. (2019). Organizacijna vijna v umovah psevdodemokratiyi. *Visnik Knizhkovoyi palati*, 7, pp. 3—9. DOI: 10.36273/2076-9555.2019.7(276).3-9.
5. Ovchinskij V., Sundiev I. (2013). Organizacionnoe oruzhie: funkcionalnyj genезis i sistema tehnologij XXI veka : dokl. Izborскому клубу, 02.08.2013. *Izborskij klub*, 6, pp. 47—66.

Надійшла до редакції 23 грудня 2019 року

УДК 316.356.4(=161.2):316.343(091)"1900/..."
DOI: 10.36273/2076-9555.2019.12(281).24-28

Лариса Дояр,

кандидат історичних наук, доцент,
старший науковий співробітник Книжкової палати України,
e-mail: arkhiv@ukrbook.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0789-2462>

Сучасна українська нація: захищаємо чи винищуємо

У статті порушено проблему генези українського етносу на етапі новітньої історії України. Авторка наголошує, що впродовж XX ст. у розвитку нашого народу відбулися епохальні зміни: традиційно селянська людність внаслідок сталінського плану побудови соціалізму зазнала масштабної урбанізації. Пролетаризація українського селянства ґрунтувалася на таких чинниках, як форсована індустріалізація, масова колективізація селянських господарств і культурна революція, що передбачала комуністичну політизацію усіх щаблів українського суспільства. Авторка зазначає, що процес урбанізації визначався як руйнівним, так і рятівним щодо української нації змістом: з одного боку, відбулося її структурне викривлення — від середини 1930-х рр. міста України стали українськими, а не російсько-польсько-єврейськими; з другого — переселення українців у міста врятувало наш етнос від тотального вимирання під час Голодомору 1932—1933 рр., адже робітники та їхні родини, особливо у великих промислових центрах, перебували на обов'язковому картковому забезпеченні, тож були позбавлені мук голодної смерті. Структурні зміни у складі української нації вітали представники нашої політичної еміграції: ворогуючи з більшовиками, вони з пошаною ставилися до ідеологічних кампаній радянської влади, зокрема ліквідації неписьменності та коренізації (українізації). Переконані в перемозі ідей незалежності України, колишні лідери національної революції зауважували, що більшовики підготують поживний для нашого народу ґрунт — українці стануть освіченою повноцінною нацією, бо з'являться вітчизняні інженери, економісти, фінансисти, лікарі тощо. Завдяки розвитку великої радянської промисловості українці посіли вагоме місце у світовому прогресі. Однак, на жаль, ці досягнення від часів проголошення незалежності було втрачено.

Ключові слова: повноцінна нація; пролетаризація українського селянства; форсована індустріалізація України; ліквідація неписьменності; українізація

Постановка проблеми. Питання національного розвитку, попри наближення 30-річного ювілею незалежної України, зберігає актуальність і дотепер. Перманентні революційні бурі, що збуджують нашу національну уяву, не дають спокою й не залишають байдужими представників різних поколінь і різних суспільних прошарків. Усвідомивши відповідь на запитання, хто ми та чий ми сини, український народ прагне посісти гідне місце в цивілізаційній шерензі світу.

У жодному разі не піддаючи сумніву шляхетність цих пошуків, вважаємо за потрібне нагадати про той історично вагомий і надзвичайно переконливий бекґраунд, що його у своєму розвитку вже здобувала українська нація. Збереження, а не руйнація колишніх досягнень, на наш погляд, є не тільки виявом конструктивного раціонального мислення та поваги до попередніх поколінь, а й запорукою подальшого національного розвитку. Наступність — це визначальна характеристика в існуванні всіх світових етносів. Втрата зв'язків із минулим загрожує небезпекою безпам'ятства, яке вкрай легко перетворюється на чинник маніпуляції свідомістю, стороннього поглинення, встановлення зовнішнього контролю тощо. Десуверенізація сучасної України, що опинилася в лещатах океанського впливу — політичного, соціально-економічного, фінансового, культурного й навіть релігійного — демонструє найгірші зразки зовнішнього управління державою. Внаслідок цього генезис української нації спотворюється та набуває рис хворобливих ілюзій.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблему національного розвитку України науковці досліджують кілька десятиліть поспіль. Цю тематику розробляють в Інституті політичних і етнонаціональ-

них досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України. Результати наукових пошуків відображено в численних монографіях [3; 4; 6; 7; 10], довідкових виданнях [5], навчальних посібниках [8; 9] тощо. Провідною думкою авторів більшості сучасних праць (О. Рафальський, С. Пирожков, Ю. Богучський, Е. Лібанова, О. Майборода, Я. Калакура, М. Юрій, В. Войналович, Л. Нагорна та інші) є консолідація українського суспільства на основі етнополітичного виміру. Підтримуючи й цілком поділяючи ці позиції, авторка пропонує врахувати чинник наступності в національному розвитку України. Власне, у цьому полягає мета пропонованої розвідки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Варто зазначити, що на відміну від більшості європейських народів у модерну добу українська нація вступила несформованою. Попри те, що історичним фактом стало українське національно-культурне відродження кінця XVIII — початку XX ст., а наприкінці XIX ст. активно формувалися українські політичні партії, наш народ на межі новітньої історії, тобто на початку XX ст., все ще не набув ознак розвиненої нації:

I. Соціальний склад українства був одноманітним — за всеросійським переписом 1897 р. 84% українців становили селяни [8, с. 102], які послідовно й відверто ігнорували процес урбанізації. Навіть омріяне Т. Шевченком скасування кріпацтва 1861 р. фактично не призвело до структурних зрушень у складі українського народу, котрий продовжував обробляти ниву та плекати вишневі садочки біля хати. Міста, як і раніше, були осередком строкатого, але не українського населення. Поміж мешканців Києва кількість українців не перевищувала 22%, Одеси — 6% [8, с. 102]. У Західній Україні, що перебувала під владою Австро-

Угорщини, станом на 1900 р. 95% українців займалося сільським господарством і лише 1% працював у промисловому секторі [8, с. 103]. Водночас середньовічна ідилія комунікації людини із землею на початку ХХ ст. вже йшла в небуття. На українських теренах, багатих на вугілля та залізну руду, розпочався справжній промисловий бум — бурхливий розвиток капіталізму в Росії буквально захопив українські землі. Колосальними темпами відбувалося будівництво важкої промисловості на Півдні та Сході імперської Малоросії.

Наявність численних родовищ корисних копалин забезпечувала замкнений цикл металургійної промисловості, що викликало неабияку заздрість у заповзятливих підприємців Західної Європи. Цілеспрямовані педантичні німці від часів Катерини II поклали око на криворізькі надра — сучасні криворіжці, називаючи своє улюблене місто "залізним", а криворізький характер "крицяним", навіть не здогадуються, що першими Кривий Ріг назвали Ейзенштадтом (залізним містом) саме німці [1, с. 188—189]. Уміст чистого заліза без домішок у криворізькій руді сягав 65%. За тевтонами на українські багатства посунулися представники всіх прогресивних націй Європи — бельгійці, французи, англійці. Імператорській Росії, як і українській людині, не вистачало поступальної ходи (у цьому ми справді єдиний народ!) — чиновництво першій гальмувало модерні зміни та віддавало пальму першості іноземцям, які радо користувалися легко набутими концесійними правами. "Залізна лихоманка" — саме так назвав В. Гіляровський своє оповідання, написане наприкінці ХІХ ст., — яскраво віддзеркалювала процес міжнародного поглинання рудних багатств Криворіжжя [2, с. 156—161]. О. Поль, який відкриттям Саксаганської копальні 1881 р. започаткував промисловий видобуток залізних руд у Кривому Розі, так і не зумів зробити цей процес вітчизняним, поставити його під імперський контроль — як наслідок, акції на криворізькі поклади залізної руди французи розхапали за два дні!

Отже, відсутність російського капіталу в новонародженій важкій промисловості Малоросії була фактично повною, що вже говорить про мрійливість українців, які продовжували жити за календарем хліборобської праці й очікували справедливого перерозподілу землі. Брудні шахтарські роби та багатолюдні робітничі бараки не вписувалися в життєві уявлення нашого селянина. Естетика української праці та побуту була кардинально іншою, і вона, вочевидь, суперечила новаціям світового розвитку. По суті, українці наражалися на небезпеку залишитися осторонь від загального прогресу.

Цю проблему своєчасно розгледів і розпочав досліджувати фундатор української соціології М. Шаповал. Перебуваючи в політичній еміграції після поразки Української революції 1917 р., він заснував у чехословацькому місті Подебради Українську господарську академію, де задалегідь готував промислові кадри з нашої молоді. Головною причиною відсталості М. Шаповал вважав панівний селянський чинник і брак власних, українських, фінансистів, економістів, інженерів тощо. За висловом Микити Юхимовича, нація, що

складається лише з селян, є неповноцінною й не може бути конкурентною у колі світових народів. Український історик В. Сарбей, солідаризуючись із цими думками, зазначав, що українська нація на розі ХІХ і ХХ ст. фактично не мала власної інтелігенції — прошарок лікарів, музикантів, письменників не перевищував й відсотка від загальної кількості нашого люду [8, с. 102].

Докорінна зміна структури нації відбулася за радянської влади — пролетаризація селянства була магістральним напрямом сталінського плану побудови соціалізму в СРСР. Форсована індустріалізація, що за логікою подій не могла не збігтися з Голодомором, нарешті примусила українців покинути обійстя та зробити бодай крок у промисловий бік. Як наслідок, вже у другій половині 1930-х рр. поміж мешканців міст налічувалося до 70% українців. Фактично, нагайкою голоду українців-селян перехрестили у класово свідомий робітничий клас. А оскільки важка промисловість була трендом ХХ ст., а рівень її здобутків визначав цивілізаційне місце певного народу у світі, то українці, уособивши промислову міць Радянського Союзу, із колишніх селян-кріпаків перетворилися на провідну націю світу. Тож не дивно, що, руйнуючи радянськість у незалежній Україні, влада нокаутувала насамперед промисловий комплекс УРСР — деіндустріалізація, що стала справжньою трагедією для десятків мільйонів українців, завдала непоправної шкоди державі та її громадянам, перекреслила конструктивну працю кількох поколінь і відкинула Україну в цивілізаційні сутінки.

II. На початку ХХ ст. українська людиність була масово неосвіченою — до 85% не знали грамоти, а головне, не були вмотивовані її опанувати, адже жили за віковими традиціями важкої хліборобської праці [8, с. 145]. Ситуацію не могли врятувати поодинокі недільні школи та відчайдушна діяльність окремих національних просвітників. Щодо останніх, то більшість із них мали контроверсійну поведінку — мріючи про свою хату, правду, силу й волю, Тарас Григорович складав російською мовою свій епістолярій, особистий щоденник і відвідував салони українофобської російської інтелігенції. Не була послідовною у цій справі й царська влада, адже, утискаючи українську мову, одночасно нагороджувала її фундаторів і дослідників. Зокрема, в умовах дії Валуєвського циркуляра 1863 р., Емського указу 1876 р., Столипінського циркуляра про іногородців 1910 р. імператорськими преміями були нагороджені П. Чубинський (премія С. С. Уварова Російської академії наук, 1879) і Б. Грінченко (друга премія імені М. І. Костомарова Російської академії наук, 1909).

Кардинальні зрушення в розв'язанні проблеми освіченості української нації відбулися під час національної революції 1917 р., коли Українська Центральна Рада проголосила курс на українізацію й заходила розробляти пласт українознавства, введеного у програму викладання в середній школі.

Спіраючись на ленінські засади національної політики, радянська влада продовжила взятий національними силами курс на українізацію, поєднавши його з

кампанією ліквідації неписьменності. Очільник лікнепу в УСРР Г. Петровський успішно подолав проблему масової неосвіченості українців, забезпечивши їм провідне місце в колі керівної ланки СРСР, наукової та промислової еліти держави. Український сегмент в управлінні Радянською імперією, принаймні після смерті Й. Сталіна, був визначальним. Технологічно вагомий прорив у космос, який СРСР здійснив першим у світі, мав виразне українське обличчя — талановитого житомирця С. Корольова та величезного загону космічної інженерії, підготовленої в Дніпропетровському державному університеті. Перетворення нашої нації на високоосвічену, академічну, багатшарову було позитивною рисою суспільного розвитку, а формування потужної української інтелігенції забезпечило нам провідне місце у світовій науці та культурі.

III. Українська мова початку ХХ ст. не мала впорядкованого правопису. Слово "українець" у Західній Україні розпочали вживати лише наприкінці ХІХ ст. Чітких орфографічних правил не існувало, мова була розпорошеною по діалектичних домівках, тож письменницький текст легко ідентифікувався за регіоном, де мешкав автор. Достатньо порівняти твори галичанина І. Франка й подніпровця В. Винниченка. Окрім того, чи не кожен тогочасний прозаїк пропонував власний варіант правопису української мови. Початок цій справі поклав О. Павловський, який 1818 р. видав "Граматику малоросійського наречія". У підручнику було зафіксовано відмінності української говірки від загальної імперської мови. Власний правопис розробив письменник, ректор Харківського університету імені В. Н. Каразіна П. Гулак-Артемівський. Тривалий час використовувалася "максимовичівка" — правопис, що його запропонував перший ректор Університету Св. Володимира в Києві М. Максимович. Він діяв у Галичині від середини ХІХ ст. Згодом на основі "максимовичівки" було створено систему Панькевича, котрою послуговувалися на Закарпатті в міжвоєнний період. Відмінності української вимови позначали на письмі умовними знаками, зокрема для літери "і" використовували намальований зверху квадратик чи літеру "ять". Наприкінці 1850-х рр. набула поширення "кулішівка", створена фундатором українського історичного роману П. Кулішем. Цю систему письма було вжито в журналі "Основа", що виходив у Петербурзі впродовж 1861—1862 рр. "Кулішівку" використовували для поширення освіти поміж народу, адже українці, розмовляючи власною говіркою, писати на ній не могли. У "кулішівці" скасували російську "ы", затвердили українську "і" та латинську "g". Згодом "кулішівку", що діяла до Емського указу 1876 р., було замінено на імперську "єрижку", в якій вживали літеру "ы" ("єри"). Власний правопис української мови був розроблений у Південно-Західному відділі Російського географічного товариства (цю установу вважають першою Академією наук України) й діяв упродовж 1873—1876 рр. До його утворення причетні представники національно-культурного відродження, громадівці П. Житецький і К. Михальчук. Свою систему українського правопису — "драгоманівку" — започаткував соціаліст і соціолог М. Драгоманов. Вона була поширеною від кінця ХІХ ст.

і ґрунтувалася на принципі "один звук — одна літера". Замість літери "щ" у "драгоманівці" використовували "шч", літеру "й" позначали на письмі як "j", наприкінці дієслів писали "тцьа", а не звичне нам "ться". У 1890-х рр. у Галичині набула вжитку "желехівка", утворена освітянином Є. Желехівським. У 1886 р. він уклав "Малорусько-німецький словник", й до 1940-х рр. цей спосіб правопису використовували в Західній Україні. Його вплив на Східну Україну позначився тим, що навіть у більшовицьких газетах вживали пом'якшену "л" у словах іншомовного походження: клуб, блюза, плян, кляса тощо. В той період у Наддніпрянській Україні також використовували "грінчевичівку", започатковану в чотиритомному словнику української мови за редакцією видатного політичного й культурного діяча України Б. Грінченка.

Проблему впорядкування української мови розпочали вирішувати за доби правління Української Центральної Ради та продовжили за радянської влади. Інститут української мови Всеукраїнської академії наук упродовж 1920-х рр. створив десятки українських словників. Очільник кампанії українізації М. Скрипник рішуче відкинув ідею латинізації рідної мови й провів потужну мовну реформу. Відтоді українська мова розвивалася як наукове явище. Водночас, зростаючи в багатонаціональному СРСР, український народ, як і інші, формувалася білінгвальним. Цю особливість глибоко відчув і увічнив український кінорежисер та актор, донецчанин Л. Биков — згадаймо його шедевальних старих, що йшли у бій, знаходячи порозуміння на зрозумілому всім російськомовному тлі: Ромео подякував узбецькою мовою українцю капітану Титаренку, на що останній відповів незрозумілим для узбека "будь ласка", і обом довелося пропонувати візаві російськомовний переклад. Отже, українська художня інтелігенція, як і творчі діячі з інших радянських республік, добре усвідомлювали, що російська мова — то шлях до міжнаціонального порозуміння, всесоюзної впізнаваності, популярності, слави, реалізації творчих задумів. З цілком прагматичних міркувань мова міжнаціонального спілкування поширювалася і в інших прошарках суспільства — насильницької русифікації, про яку так люблять говорити в Україні останніми десятиліттями, насправді не відбувалося. Натомість на всіх життєвих щаблях виразною була потреба в тому, аби добре знати мову, котру вживали не тільки в СРСР, а й в Організації Об'єднаних Націй. У цьому форматі русифікація іншомовних народів Союзу вписувалася в логіку комунікаційних потреб і не мала ознак насильницького нав'язування. Навіть більше, білінгвальність модерної української нації стала вагомою перевагою у розвитку кількох генерацій нашого народу — школярі, які вивчали українську мову з 2-го класу, вільно розмовляючи ще однією східнослов'янською мовою, були не тільки віртуознішими на вербальному рівні, а й талановітшими на інтелектуальному.

В умовах комунікаційної мотивації, українська мова активно розвивалася. За радянських часів вона досягла справжнього академічного рівня й демонструвала високі зразки вжитку. Орфоєпія української мови на республіканському телевізійному каналі УТ-1 була

не тільки бездоганною, а й блискучою. Сучасним медійним діячам про це годі й мріяти. Кількість накладів українських книгодруків, журнальної та газетної періодики, перекладів із мов народів світу сягала мільйонів примірників, що не витримує жодного порівняння з видавничою справою часів незалежності. Як фахівець, котрий опрацював сучасні продовжувані й періодичні видання, можу стверджувати, що в сучасній Україні фактично вимерли цілі сегменти мовного вжитку — майже відсутня україномовна суспільно-політична, науково-популярна та особливо популярна періодика. До того ж видавці, щоб не втратити прибутків, випускають вочевидь запитаний російськомовний продукт під україномовною обкладинкою. Як наслідок, обсяг нинішньої періодичної україніки забезпечується винятково зусиллями науковців-освітян та академічних учених. Якби не титанічна праця вітчизняних дослідників, річний фонд періодики майже не поповнювався б. Виходячи з цього, запропонований командою п'ятого Президента України новий правопис української мови, не говорячи вже про деінде озвучені пропозиції щодо переведення її на латиницю, становить цілком очевидну загрозу подальшому розвитку національної науки — графічне оприлюднення її досягнень ускладнюватиметься через брак відповідних знань і навичок роботи в новому форматі. Звісно, ситуація не набуде критичності за умови, що мовна реформа, як і на сучасному етапі, матиме лише рекомендаційний характер. Однак в цьому разі постає логічне запитання: а навіщо вона тоді потрібна, якщо не є обов'язковою?

Висновки. Підсумовуючи, варто зазначити, що процес формування української нації триває вже не одне століття. Генезис нашого народу пройшов через важкі випробування й на тернистому шляху зазнав блискучих злетів і переконливих історичних досягнень. Розвинені впродовж XX ст. націєтворчі характеристики потребують, насамперед, шанобливого ставлення, адже забезпечують поступальний розвиток України та життєспроможність прийдешніх поколінь. Бажання зруйнувати світоглядну наступність українських генерацій, що його неприховано артикулювало кілька владних режимів незалежної України, є деструктивним, руйнівним і вкрай небезпечним для подальшої цивілізаційної констатації нашого народу. Це маніакальне бажання додає глибоких душевних страждань нації, яка в умовах антигуманного дикого капіталізму вже кілька десятиліть поспіль потерпає від колосального майнового розшарування суспільства, тотальної бідності, правової незахищеності, розгулу бандитизму. До того ж наступ на структурні й гуманітарні ознаки української нації ведеться в умовах зовнішнього управління нашою державою, її цілковитої підконтрольності міжнародним фінансовим організаціям, що спираються на байдужий до долі України місцевий олігархат. Курс на форсоване винищення нашого народу "вдало" доповнений остаточним розвалом вітчизняної медицини та масовим виїздом українців за кордон. Запланований розпродаж сільськогосподарської землі поставить у цьому процесові останню крапку...

Список використаної літератури

1. Бейлін П. Залізне місто / П. Бейлін // Глобус. — 1930. — № 12. — С. 188—189.
2. Гиляровский В. Железная горячка / В. Гиляровский // Соч. в 4-х т. / Под общ. ред В. М. Лобанова. — Т. 2. — Москва : Правда, 1967. — С. 156—161.
3. Етнополітичний контекст соціокультурних трансформацій у сучасній Україні / ред. кол. О. Рафальський (голова), В. Войналович, Л. Нагорна. — Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2017. — 512 с.
4. Калакура Я. С. Ментальний вимір української цивілізації / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ю. Юрій. — Київ : Генеза, 2017. — 560 с.
5. Мала енциклопедія етнодержавознавства / за ред. Ю. Римаренка. — Київ : Довіра, Генеза, 1996. — 942 с.
6. Михальченко Н. И. Великий цивилизационный взрыв на рубеже XX—XXI веков / Н. И. Михальченко. — Киев : Парламентское издательство, 2016. — 504 с.
7. Рафальський О. О. Консолідація українського суспільства: етнополітичний вимір / О. О. Рафальський. — Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України, 2018. — 400 с.
8. Сарбей В. Г. Історія України (XIX — початок XX ст.) / В. Г. Сарбей. — Київ : Генеза, 1994. — 224 с.
9. Україна: нариси історії державотворення / за ред. проф. В. В. Стецкевича. — Кривий Ріг : Видавничий центр КТУ, 2011. — 366 с.
10. Україна: шлях до консолідації суспільства: національна доповідь / ред. кол.: С. І. Пирожков, Ю. П. Богуцький, Е. М. Лібанова, О. М. Майборода та ін. ; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України. — Київ : НАН України, 2017. — 336 с.

Larysa Doiar

The modern Ukrainian nation: we protect or destroy

This article addresses the problem of the genesis of the Ukrainian ethnic group at the stage of modern Ukrainian history. The author emphasizes that during the twentieth century, landmark changes took place in the development of the Ukrainian nation: traditionally peasant population has undergone large-scale urbanization as a result of Stalin's plan to build socialism. The proletarianization of the Ukrainian peasantry was based on such factors as forced industrialization, mass collectivization of peasant economies, and a cultural revolution that envisaged communist politicization of all stages of Ukrainian society. The author notes that the process of urbanization was determined by both the destructive and the salvage content of the Ukrainian nation: on the one hand, its structural distortion occurred — finally, since the middle 1930s, cities in Ukraine became Ukrainian rather than Russian-Polish-Jewish. In addition, the resettlement of Ukrainians to cities saved our ethnicity from total extinction during the Holodomor of 1932—1933 — workers and their families, especially in large industrial cities, were held on mandatory card security and thus deprived of the anguish of starvation. Structural changes within the Ukrainian nation were welcomed by representatives of Ukrainian political emigration — in opposition to the Bolsheviks, they were respectful of the ideological campaigns of the Soviet authorities, in

particular, the elimination of illiteracy and indigenization (Ukrainization). Convinced of the victory of the ideas of Ukraine's independence, the former leaders of the Ukrainian Revolution said that the Bolsheviks would prepare the soil for our nation — Ukrainians would become educated and be a complete nation, as Ukrainian engineers, economists, financiers, doctors, etc. would emerge. Due to the development of the Soviet Union large industry, Ukrainians have taken a significant place in world development. Unfortunately, however, these achievements have since been lost since independence.

Keywords: full nation; proletarianization of the Ukrainian peasantry; forced industrialization of Ukraine; elimination of illiteracy; Ukrainianization

References

1. Beylin P. (1930). Zalizne misto. *Hlobus*, 12, pp. 188—189.
2. Hylyarovskyy V. (1967). Zhelezna horyachka. *Soch. v 4-kh t. T. 2*. Moskva: Pravda, pp. 156—161.
3. Rafalsky O., Voynalovych V., Nahorna L. (2017). *Etnopolitychnyy kontekst sotsiokulturnykh transformatsiy u suchasniy Ukraini*. Kyiv: IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy.
4. Kalakura Ya. S., Rafalsky O. O., Yuriy M. Yu. (2017). *Mental'nyy vymir ukraiyins'koyi tsyvilizatsiyi*. Kyiv: Heneza.
5. Rymarenko Yu. (ed.). (1996). *Mala entsyklopediya etnoderzhavoznavstva*. Kyiv: Dovira, Heneza.
6. Mykhalchenko N. Y. (2016). *Velykyy tsyvylyzatsyonnyy vzryv na rubezhe XX—XXI vekov*. Kyiv: Parlamentskoe yzdatelstvo.
7. Rafalsky O. O. (2018). *Konsolidatsiya ukraiyinskoho suspilstva: etnopolitychnyy vymir*. Kyiv: Instytut politychnykh i etnonatsional'nykh doslidzhen imeni I. F. Kurasa NAN Ukrainy.
8. Sarbey V. H. (1994). *Istoriya Ukrainy (XIX — pochatok XX st.)*. Kyiv: Heneza.
9. Stetskevych V. V. (ed.). (2011). *Ukrayina: narysy istoriyi derzhavotvorenniya*. Kryvyy Rih: Vydavnychy tsestr KTU.
10. Pyrozhkov S. I., Bohutsky Yu. P., Libanova E. M., Mayboroda O. M. ta in. (2017). *Ukrayina: shlyakh do konsolidatsiyi suspilstva: natsionalna dopovid*. Kyiv: NAN Ukrainy.

Надійшла до редакції 21 грудня 2019 року

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА

ШКОЛА СИСТЕМАТИЗАТОРА

Вікторія Солодовнік,
старший науковий співробітник відділу класифікаційних систем
Книжкової палати України,
e-mail: udc@ukrbook.net

Марина Ахвердова,
старший науковий співробітник відділу класифікаційних систем
Книжкової палати України,
e-mail: udc@ukrbook.net

Методичні роз'яснення щодо індексування видань класу 6 Прикладні науки. Медицина. Техніка*

Клас 65 Організація та управління підприємствами зв'язку, транспорту, торгівлі, поліграфії. Бухгалтерська справа, рахівництво. Паблік рилейшнз. Зв'язок з громадськістю призначений для групування інформації щодо організації та управління підприємствами зв'язку, транспорту, торгівлі, поліграфії, управління та експлуатації транспорту та зв'язку, організації виробництва, економіки підприємств, організації та техніки торгівлі, реклами (зокрема, системи інформації). До цього класу також відносять поліграфічну промисловість, видавничу справу та книжкову торгівлю.

Організація розумової праці належить до 001, право і державне управління — до класу 3.

Допоміжні засоби управління підприємствами та організації виробництва, наприклад, машини, обладнання, прилади тощо, належать до класу 658 із погляду застосування. Їх виготовлення слід індексувати у класах 62, 66/69 тощо.

Клас 65 має низку підкласів, а саме: 654/659. До 654 розроблено СВ 654.01/09, що уточнюють процеси зв'язку. МВ вказують, що до 654 належать питання

щодо зв'язку з погляду організації та експлуатації, наприклад:

654.197.07 Конкурентоспроможність телекомунікаційних компаній: проблеми теорії та практики управління

Також МВ вказують на низку посилань, зокрема телекомунікаційне устаткування пропонують деталізувати за допомогою СВ 62-1/-9, наприклад:

654.151.2-503.55 Програмний контроль та керування телефонними станціями

Зауважимо, що певні підрозділи також мають власні СВ: 655.28.02/6 та 655.3.02/6, наприклад:

655.3.022.6 Технологія офсетного друкування

655.335.066.43 Технологія трафаретного друкування географічних карт

Доволі детальні СВ має розділ 656.01/09, наприклад:

656.135.073.436 Перевезення небезпечних вантажів

656.61.052 Навігаційне забезпечення мореплавства

* Закінчення. Початок див.: Вісник Книжкової палати. 2019. № 11. С. 34—36.

Варто звернути увагу на МВ, що рекомендує 656.33 підрозділяти як 625.3, тобто це засіб деталізації за аналогією чи паралельний підрозділ, котрий подано як примітку до багатьох розділів основних і допоміжних таблиць, наприклад:

656.33.313 *Експлуатація залізничних колій (ширина до 1000 мм)*

Характеристики транспорту слід деталізувати за допомогою СВ 62-1/-9, наприклад:

656.183-592.16 *Гальмівне обладнання на велосипедах*

Багато літератури стосується саме економіки транспорту, а це вже інший клас, тобто інший індекс, наприклад:

338.47.021.8:656.2 *Теоретико-прикладні основи реформування залізничного транспорту*

Аналогічно потрібно будувати індекси в розділах 657/659, які містять МВ та приклади.

Клас **66 Хімічна технологія. Хімічна промисловість і споріднені галузі** охоплює літературу з промислового отримання хімічної та металургійної продукції, а також з подальшого перероблення природних і сільськогосподарських продуктів тощо. Ці продукти відображено у відповідних підрозділах, наприклад, у 661 — продукти основної хімічної промисловості, у 664.8/9 — продукти консервної промисловості. Якщо немає індексу для промислового отримання конкретного продукту, слід застосовувати індекс відповідного загальнішого поняття (групи чи класу сполук), котрий уточнюють за допомогою :546 чи :547. Питання чистої або теоретичної хімії, отримання хімічних препаратів у невеликій кількості, а також речовин з погляду хімії потрібно відносити до 34.

Класи 66, 67, 68, 69 містять багато інформації, що відображає питання технології різних галузей промисловості, виробничі процеси, роботу транспорту, конструкцію обладнання. В роботі слід керуватися численними МВ та послуговуватися розробленими СВ.

Розглянемо 66 клас. Для нього створено значну кількість СВ 66.01/09, адже технологічних процесів надзвичайно багато. Варто звернути увагу на МВ, що відсилають питання теоретичної хімії до 54 підкласу, а позначення умов і характеристик виробничих процесів — до 62-9. Є вилучення та відсилання, які потребують особливої уваги. Наприклад, усі вилучені СВ 66-9/-988 перенесено до 62-9/-98.

Промислове виробництво речовин, не поданих у 66, можна позначати за допомогою найбільш відповідного підкласу 66, приєднуючи до нього :546 чи :547, наприклад:

663.5:547.262.08 *Таблиці для визначення об'ємної долі спирту етилового у водно-спиртових розчинах, де 54.08 Принципи, методи, техніка вимірювання*

665.7:547.057 *Похідні 3-тиолен-1,1-діоксида. Технологія, досвід застосування, перспективи*

СВ 62-1/-9 можна застосовувати в усіх розділах 66, наприклад:

669.162.2-758.36 *Термоізолювані кожухи доменних печей*

СВ розроблені та використовуються в усіх розділах 67, 68, 69 класів, наприклад:

674.5.056:621.911.2.021 *Виготовлення дерев'яних домашніх іграшок рубанком*

675.06-047.44 *Експертиза шкіри та хутра*

676.034.014 *Хімія рослинних полімерів*

677.04 *Текстильно-допоміжні сполуки*

678.5.027.3 *Процеси переробки пластмас у черв'ячних екструдерах*

681.586.3.08 *Чутливість пневматичних датчиків*

685.343.02/03-035.51 *Виробництво повсякденного взуття з натуральної шкіри*

У класі **69 Будівельна промисловість. Будівельні матеріали. Будівельно-монтажні роботи** класифікують інформацію щодо будівельної промисловості загалом, зокрема будівельні матеріали та виробни, майстерність та техніка виконання будівельних робіт. Виробництво будівельних матеріалів слід відносити до класів 66/67, питання щодо цивільного будівництва — до 624/628, а з архітектури — до 72 класу.

Деталізувати за допомогою спеціальних визначників 62-1/-9 та 624.01/07, наприклад:

691.311-431.059.28 *Руйнування гіпсових блоків*

692.23:725/728.012 *Дизайн екстер'єрів житлових і громадських будівель*

691.424.042.42 *Снігові навантаження на покрівельну черепицю*

(69.04 підрозділяти як 624.04)

692.421.76:666.3.04 *Виготовлення будівельної цегли в печах*

Надійшла до редакції 20 грудня 2019 року

3 АРХІВУ КНИЖКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ

УДК 002:76.038.532Єрмілов(477.411)"1920"
DOI: 10.36273/2076-9555.2019.12(281).29-35

Ольга Устіннікова,

завідувач відділу ретроспективної бібліографії Книжкової палати України,
e-mail: biblio@ukrbook.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5245-0087>

Книжкова графіка В. Єрмілова у фонді Державного архіву друку

Статтю присвячено двом унікальним книгам 1920 р., розфарбованим вручну і виданим українським художником-авангардистом і дизайнером В. Єрміловим. Одна з книг зберігається у фонді Книжкової палати України, це збірка творів маловідомої харківської поетеси "Стихи Екатерины Неймаер". Також подано відомості про єдине прижиттєве видання поеми "Ладомир" В. Хлебникова. Обидві книги є першими зразками книжкової графіки видатного представника українського авангарду — живописця, графіка, монументаліста, художника-конструктора В. Єрмілова.

Зауважено, що примірник збірки "Стихи Катерини Неймаер", котрий зберігається в Державному архіві друку, є цінним зразком авангарду в українському книговиданні початку ХХ ст. У роботі В. Єрмілова поєднано найрадикальніші досягнення кубофутуристичної книговидавничої практики: друкований текст замінено рукописним, застосовано ручне розфарбування аквареллю, унікальність кожного примірника підтверджено номерним статусом та наявністю вручну виготовленого колажу.

Досліджено історію виходу видання у світ, проаналізовано особисті й творчі зв'язки трьох представників художньо-літературного авангарду (харківський період): українського художника-авангардиста В. Єрмілова; поетеси та балерини К. Неймаер; одного з найвідоміших діячів російського авангарду, основоположників російського футуризму В. Хлебникова. Висвітлено маловідомі сторінки біографії авторки віршів.

До статті додано хронологічний список видань, оформлених В. Єрміловим, що зберігаються в Державному архіві друку.

На підставі аналізу карткових та електронних каталогів найбільших книгосховищ України встановлено, що примірник видання зберігається лише у фонді Державного архіву друку.

Ключові слова: літературно-художнє видання; рідкісне видання; книжкова графіка; авангард у книговиданні; фонд Державного архіву друку

Постановка проблеми. Попри наявність публікацій про видавничу діяльність України на початку ХХ ст., складники спецфонду Книжкової палати України та випуск бібліографічного покажчика, що містить інформацію про книжкові видання 1917—1921 рр., поза увагою дослідників опинилася література, котра становить бібліографічну рідкість через незначні тиражі чи нетрадиційні способи виготовлення. Саме таке унікальне видання й стало предметом розгляду, а саме "Стихи Катерини Неймаер", випущене 1920 р. відомим харківським художником-авангардистом В. Єрміловим. Пропоновану статтю доповнено переліком книг, оформлених художником, що зберігаються у фонді Державного архіву друку.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Вивченню фонду Державного архіву друку та введенню в науковий і культурний обіг унікальних, рідкісних та маловідомих видань присвячено низку праць співробітників Книжкової палати України. Найбільш комплексним дослідженням є дисертація О. Васильківської "Книговидавничі справи в Україні 1917—1920 рр." [3], в якій з'ясовано специфіку розвитку книговидання в роки Української революції. Значну кількість публікацій, що розкривають фонди Державного архіву друку, оприлюднено на сторінках науково-практичного журналу "Вісник Книжкової палати". Зокрема, у статтях О. Федотової проаналізовано склад спецфонду Книжкової палати України 1917—1921 рр. за такими критеріями: ознаки основного тексту, періодичність, цільове призначення, мова; подано статистичні дані (автори, видавництва, місце видання, тематика) [20]. У публікаціях А. Хайло розглянуто фольклорні видання 1917—1918 рр., що зберігаються у спецфонді Державного архіву друку. Проаналізовано як окремі видання творів фольклору та фольклорні збірники, так і публікації фольклорних текстів у збірниках художньої літератури. Проведено статистичний аналіз фольклорних творів: за кількістю видань загалом, місцем видання, видавництвом; наведено класифікацію книг за тематикою й жанрами фольклору [22]. Окремих книгам спецфонду присвячено публікації Л. Доляр — це заборонені цензурою наукові та науково-популярні праці, навчальна література, історична белетристика початку ХХ ст. [4; 5; 6]. У статті О. Тихоненко проаналізовано образотворчі видання 1933—1935 рр., наявні у фонді Державного архіву друку, та наведено їх класифікацію відповідно до видової належності й тематичного спрямування [19].

Мета дослідження: виявлення та введення в науковий обіг унікальних, рідкісних і маловідомих літературно-художніх видань із фонду Державного архіву друку.

Виклад основного матеріалу дослідження. В межах реалізації програми розкриття фонду Державного архіву друку, підготовки до оцифрування та введення в науковий обіг рідкісних літературно-художніх видань виявлено унікальну книгу "Стихи Катерини Неймаер" — єдину збірку творів маловідомої поетеси, розфарбовану вручну та видану українським художником-авангардистом і дизайнером В. Єрміловим [11].

Книга є плодом близьких стосунків трьох представників авангардизму, яких 1919 р. об'єднала студія художника-авангардиста, графіка, плакатиста М. Міщенко: авторки віршів К. Неймаер, легендарного харківського художника В. Єрмілова та, опосередковано, одного з найвідоміших діячів російського авангарду В. Хлебникова. У 1919 р., коли М. Міщенко дістав у розпорядження розкішний маєток із зимовим садом, він виявив щедру гостинність, прихистивши свого товариша Б. Косарева, а згодом і В. Єрмілова. Певний час тут жила художниця М. Синякова, яка приводила В. Хлебникова. На тій самій вулиці, в будинку навпроти, мешкала К. Неймаер [16].

Василь Дмитрович Єрмілов (1894—1968) — український живописець, графік, монументаліст, художник-конструктор, представник українського авангарду. Автор багатьох проєктів: збірних кіосків, агітаційних і книжкових фургонів, трибун-реклам. Працював у промисловій графіці: розробляв і створював ескізи оформлення упаковок, сірникових коробок, заводських і фабричних марок тощо.

Геній В. Єрмілова яскраво виявився й у книжковій графіці. Як зазначають дослідники його творчості, оформлюючи твори тогочасних українських та іноземних письменників, художник часто вдавався до експериментів із друкарськими елементами, абстрактними плямами [1; 8; 14; 15; 16].

Використовуючи принципи конструктивізму, митець створював книгу як дизайнерський об'єкт. В. Єрмілов вигадав новий мінімалістичний книжковий дизайн, побудований на контрастах із застосуванням комбінованих технік. "Шрифти Єрмілову подобаються, здебільшого, монументальні, він створює кілька характерних видів "Єрміловського декоративного шрифту", який базується на чітких геометричних пропорціях", — зауважував про поліграфічний стиль художника В. Поліщук, його перший біограф [2, с. 24—25].

Одним із найцікавіших прикладів книжкової графіки В. Єрмілова стала збірка "Стихи Катерины Неймаер", що є цінним зразком авангарду в українському книговидаванні початку ХХ ст. Книгу оформлено та видано літографічним способом у 50-ти пронумерованих примірниках. У фонді Державного архіву друку зберігається примірник № 38.

У збірці поєднано найрадикальніші досягнення кубофутуристичної книговидавничої практики: друкований текст замінено рукописним, застосовано ручне розфарбування аквареллю, унікальність кожного примірника підтверджено номерним статусом видання та наявністю вручну виготовленого колажу (фото 1, 2). На жаль, один із його фрагментів у книзі з фонду Книжкової палати України втрачено.

Фото 1. Обкладинка й титульний аркуш книги "Стихи Катерины Неймаер"

Фото 2. Сторінка книги з присвятою В. Єрмілову

Автор віршів Катерина Карлівна Неймаер (у шлюбі Дедусенко, 1897—1976) — харківська поетеса та балерина, якою захоплювалися і В. Хлебников, і В. Єрмілов, — була активною учасницею життя харківської богеми, помітною постаттю в діяльності літературно-художнього об'єднання "Художній цех", організованого художниками І. Ільїним та Є. Блох, що діяло від кінця 1918 до 1919 р. та гуртувало митців і театралів кількох поколінь.

Біографічних відомостей про К. Неймаер небагато. Вдалося розшукати лише інформацію про її батька Карла Францевича — відомого інженера-металурга, випускника Харківського технологічного інституту, професора, доктора технічних наук, одного з конструкторів і технічних керівників виробництва першого потужного радянського блюмінга (прокатного стану), змонтованого на Макіївському металургійному заводі.

30 листопада 1929 р. професор К. Неймаер за звинуваченням у справі "Офіцерської бойової диверсійно-шкідницької та шпигунської контрреволюційної організації в Донбасі ("Промпартія")" разом з іншими вченими був заарештований і засуджений до 10 років ув'язнення, проте достроково звільнений, як і решта звинувачених у цій справі, 28 жовтня 1931 р. після запуску сконструйованого ними прокатного стану. Справу № 76410 було переглянуто Колегією ОДПУ. Реабілітований на підставі статті 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16 січня 1989 р. "Про додаткові заходи по відновленню справедливості щодо жертв репресій, що мали місце в період 30—40-х і початку 50-х років" [21].

К. Неймаер навчалася в харківській жіночій гімназії Д. Оболенської, де основними засобами естетичного виховання були малювання, співи, музика; згодом — у балетній студії Художнього цеху. В той період розпочала писати вірші.

У харківському театрі Н. Синельникова — знаного театрального режисера — К. Неймаер поставила танці до вистави за п'єсою німецького письменника Г. Гауптмана "Потоплений дзвін". У 1921 р. зі студією ритмопластики танцівника Н. Познякова переїхала до Москви, де брала участь у концертах групи артистів Великого театру (фото 3, 4).

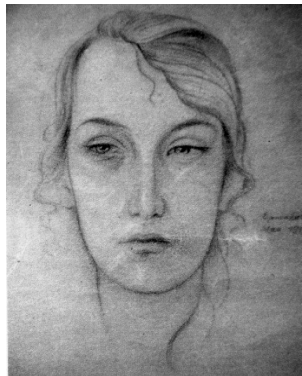

Фото 3. Портрет К. Неймаер роботи В. Єрмілова

Фото 4. К. Неймаер в українській сорочці. Дубки, 1919(?)

За інформацією із сайту "О семье Дедусенко и семьях, связанных с нею", збереглися ще два макети рукописних книг віршів К. Неймаер, які оформив В. Єрмілов. Видані вони не були (фото 5) [13].

На творчість поетеси значно вплинуло близьке знайомство з видатним представником російського авангарду В. Хлебниковим, який з прихильністю ставився до її віршів. Поет прожив у Харкові ледь більше року. Кінець літа й осені 1919 р. провів у психіатричній лікарні, рятуючись від призову до денікінської армії, що в червні окупувала місто. Впродовж того періоду написав кілька поем і десятки віршів. Відчуваючи потребу знайти якщо не читачів, то хоча б слухачів, зблизився з молодою поетесою К. Неймаер [18]. У своїх спогадах дівчина зазначала: "Виктор Владимирович шел рядом, опустил голову, слушал. Затем взял у меня из рук записную книжку, поставил отметку 4. За первую строфу. За следующую поставил тройку и подписался: "учитель словесности" В. Хлебников.

— Как же писать? — робко спрашивала я.

— Нужно много работать, Катюша, — отвечал он" [12, с. 135].

Згадував В. Хлебников про Катерину й після від'їзду з Харкова. У листі до В. Єрмілова 1921 р. із Баку він зауважував: "Обнимаю Вас и Катюшу. Предвидение будущего есть, хранится за надежною стеною моего молчания. Оно кончится осенью. Приезжайте непременно, здесь очень хорошо" [23, с. 181] (фото 6).

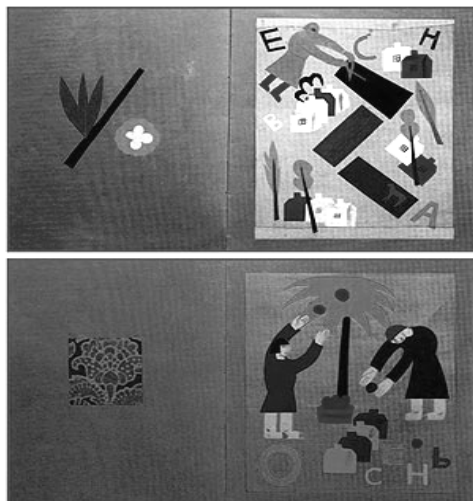

Фото 5. Макет другої книги віршів К. Неймаєр

Фото 6. В. Хлебников і К. Неймаєр, 1919 р.

Саме йому авторка подарувала перший примірник своєї єдиної збірки та присвятила вірш (фото 7).

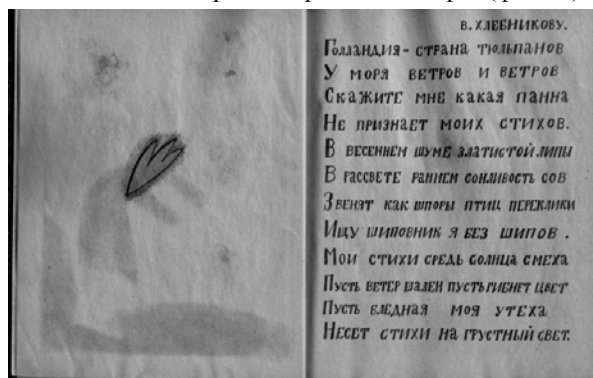

Фото 7. Сторінка книги з присвятою В. Хлебникову

З творчістю В. Хлебникова пов'язаний ще один напрям роботи В. Єрмілова — оформлення збірок

поета. Зокрема, яскравим зразком авторського дизайну художника є єдине прижиттєве видання поеми "Ладомир" (1920) (фото 8, 9).

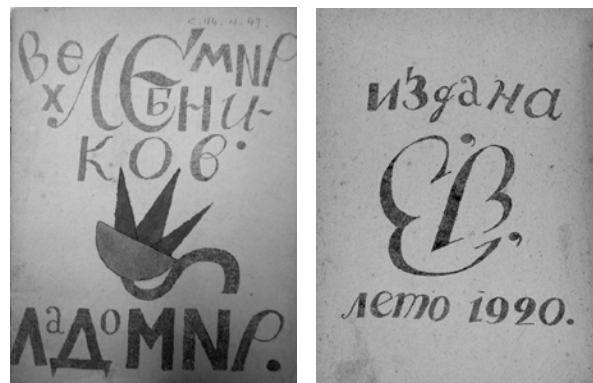

Фото 8. Обкладинка й титульний аркуш поеми "Ладомир" роботи В. Єрмілова

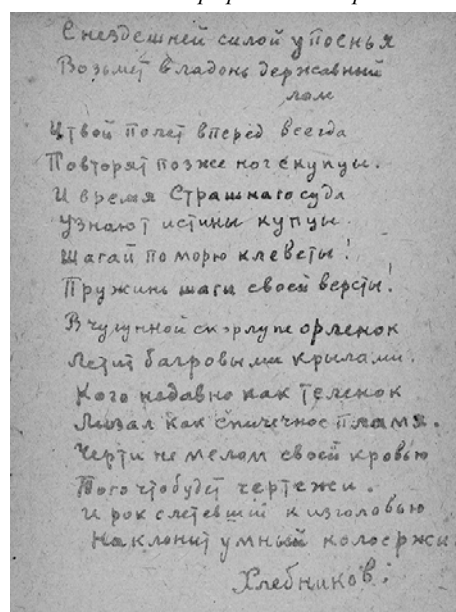

Фото 9. Сторінка з книги "Ладомир"

Історія цього видання доволі незвичайна та описана в кількох літературознавчих дослідженнях, присвячених В. Хлебникову [1; 15; 16; 18].

У середині травня 1920 р. поет зустрівся в Харкові з наркомом освіти А. Луначарським, щоб запропонувати кілька строф із поеми "Ладомир", над котрою тоді працював, як новий пролетарський гімн (замість "Інтернаціоналу"). Натхненний В. Хлебников писав поему дуже швидко й закінчив за одну ніч.

Однак книга побачила світ без сприяння А. Луначарського. Її допоміг випустити брат художника В. Єрмілова, який працював у літографській майстерні Харківської залізниці. Він підробив підпис харківського комісара з питань преси та власноруч написав червоним олівцем "Дозволяю" на проханні про надрукування поеми [7].

У 2016 р. на торгах "Літфонду" був побитий рекорд продажів аукціонного книжкового ринку Росії. Єдине прижиттєве видання поеми В. Хлебникова "Ладомир" з автографом автора, оформлене В. Єрміловим, продали за 18 млн рублів [10].

Висновки. Унікальний фонд Державного архіву друку неодноразово ставав об'єктом дослідження. Найчастіше це був комплексний аналіз певних видів книг, подавалися статистичні дані про їх випуск за місцем видання, видавництвами, хронологічними ознаками тощо, друкувалися тематичні бібліографічні огляди та універсальні бібліографічні покажчики. Та поза увагою дослідників опинилися окремі унікальні видання, що становлять особливу культурологічну цінність. Одне з них виявлено у фонді Книжкової

палати України. Це збірка "Стихи Екатерины Неймаер" — бібліографічний раритет, що побачив світ завдяки співпраці трьох неординарних особистостей: авторки віршів К. Неймаер, легендарного харківського художника В. Єрмілова та, опосередковано, одного з найвідоміших діячів російського авангарду В. Хлебникова. Репрезентоване видання становить значний інтерес як для дослідників видавничої справи й бібліографів, так і для мистецтвознавців та істориків літератури.

Додаток

Список книжкових видань із фонду Державного архіву друку, які оформив В. Єрмілов

1. Алешко В. Громодар : поезії / Вас. Алешко. — Харків : Всеукрлітком, 1920. — 31 с.
2. Неймаер Е. К. Стихи Екатерины Неймаер. — Харьков : [б. и.], 1920. — [30 с.] : цв. ил.
3. Інтернаціонал / перекл. для хору і оркестру А. Кастальського. — Харків : Головополітосвіти, Всеукр. муз. від. — 7 с.
4. Радіус авангардовцев : лит. сб. рус. секции / Мететр, Октябрьев, Троянкер, Корецкий, Санович, Хлебников, Ермилов, Полищук. — Харьков : изд. авторов, 1928. — 32 с.
5. Василь Єрмілов: українське малярство / [вступ. ст. Валер'ян Поліщук]. — Харків : Рух, 1931. — 45 с.
6. Павличенко Е. Стихи / Ев. Павличенко. — Харків : Літ. і мистецтво, 1931. — 40 с.
7. Паньків М. Суддя Рейтан : роман / Михайло Паньків. — Харків : Літ. і мистецтво, 1931. — 408 с.
8. Поліщук В. Рейд у Скандинавію / Валеріан Поліщук. — Харків : Рух, 1931. — 271 с.
9. Штурм доби : рапорт укр. літ. 12 Всеукр. з'їздові Рад : укр. рад. літ. за доби реконструкції / упоряд.: П. Кривенко, Б. Клебанов ; за ред. С. Пилипенка і Н. Лакизи. — [Харків] : Літ. і мистецтво, 1931. — 379 с.
10. Вакар Г. Поїзди підуть на Париж / Гро Вакар. — Харків : Літ. і мистецтво, 1932. — 236 с.
11. Голованівський С. Чобіт Європи : літ. репортаж / Сава Голованівський. — [Харків] : Рух, 1932. — 116, [1] с.
12. Сенченко І. Гіганти пустель / І. Сенченко. — Харків : Рух, 1932. — 300 с.
13. Трублаїні М. До Арктики через тропіки / М. Трублаїні. — Харків : Рух, [1932]. — 205 с.
14. Голованівський С. Фронтовики / Сава Голованівський. — [Харків ; Київ] : Літ. і мистецтво, 1933. — 184 с.
15. Демчук О. Чорнозем : роман / Остап Демчук. — Харків : Літ. і мистецтво, 1933. — 313 с.
16. Дос Пассос Дж. Твори. Т. 2 : Мангеттен / Джон Дос Пассос. — Харків : Літ. і мистецтво, 1933. — 268 с.
17. За врожай : літ.-худож. зб. / упоряд. П. Кривенко та П. Байдебуря. — Харків : Літ. і мистецтво, 1933. — 302 с.
18. Кальницький Я. Острів попелястих песців. Ч. 1 : Колонія на острові / Я. Кальницький. — [Київ] : Рух, 1933. — 282 с.
19. Хвиля А. Буревісник пролетарської революції / А. Хвиля. — Харків : Літ. і мистецтво, 1933. — 59 с.
20. Черненко А. Розстріляні роки. Кн. 1 / Ал. Черненко. — Харків : Літ. і мистецтво, 1933. — 211 с.
21. Ботев Х. Поезії / Христо Ботев. — Харків ; Київ : Літ. і мистецтво, 1934. — 51 с.
22. Горький М. В. І. Ленін / М. Горький. — Харків : Літ. і мистецтво, 1934. — 56 с.
23. Дос Пассос Дж. Твори. Т. 1 : Три солдати / Джон Дос Пассос. — Харків : Літ. і мистецтво, 1934. — 279 с.
24. Засипка Т. До верховин Ельбрусу : нариси / Т. Засипка, П. Мурзіков. — [Харків ; Київ] : Літ. і мистецтво, 1934. — 75 с. — (Військова художня бібліотека).
25. Кальницький Я. Огни в Арктике / Я. Кальницький. — Киев ; Харьков : Лит. и искусство, 1934. — 168 с.
26. Літературний рапорт XII і XVII з'їздам партії / за ред. І. Кириленко, І. Кулика, І. Микитенко. — [Харків ; Київ] : Літ. і мистецтво, 1934. — 278 с.
27. Маловічко І. Морейн із Комі : із записок командира / І. Маловічко. — [Харків ; Київ] : Літ. і мистецтво, 1934. — 75 с. — (Військова художня бібліотека).
28. Паньков М. Дні штурма / М. Паньков. — Харків : Літ. і мистецтво, 1934. — 184 с.
29. Дос Пассос Дж. Твори. Т. 4 : 1919 / Джон Дос Пассос. — Харків : Літ. і мистецтво, 1935. — 300 с.

Список використаної літератури

1. Василий Дмитриевич Ермилов, 1894—1968 : материалы к творческой биографии художника : ст., письма, дневники, воспоминания, кат. произведений / [общ. ред., сост. А. Парнис]. — Москва : Галерея "Проун", 2012. — 536 с.
2. Василь Єрмілов: українське малярство / [вступ. ст. Валер'ян Поліщук]. — Харків : Рух, 1931. — 45 с.
3. Васьківська О. Л. Книговидавнича справа в Україні 1917—1920 рр. : дис. ... канд. наук з соц. комунікацій / Васьківська Ольга Леонідівна. — Київ, 2019. — 231 арк.
4. Дояр Л. Маловідомий історико-український компонент спецфонду Книжкової палати України (1918—1919 рр.) / Лариса Дояр // Вісник Книжкової палати. — 2018. — № 8. — С. 39—43.
5. Дояр Л. Перші надходження Книжкової палати України : (книгодруки 1917 р.) / Лариса Дояр // Вісник Книжкової палати. — 2018. — № 12. — С. 6—9.
6. Дояр Л. Спецфонд Книжкової палати України (1917—1921 рр.): заборонені книгодруки з історичної галузі / Лариса Дояр // Вісник Книжкової палати. — 2018. — № 7. — С. 49—52.
7. Краснящих А. Мандельштам и другие. Писатели в Харькове / Андрей Краснящих // Новый мир. — 2016. — № 11. — С. 132—151.
8. Лагутенко О. А. Українська графіка першої третини ХХ століття / О. А. Лагутенко. — Київ : Грані-Т, 2006. — 240 с.
9. Лейтес А. Хлебников — каким он был / Александр Лейтес // Новый мир. — 1973. — № 1. — С. 224—237.
10. Литфонд. Аукционный дом [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.litfund.ru/news/news/482/>. — Загл. с экрана.

11. *Неймаер Е. К.* Стихи Екатерины Неймаер. — Харьков : [б. и.], 1920. — [30] с. : цв. ил.
12. *Неймайер Е.* О Велимире Хлебникове / Е. Неймайер // Радуга. — 1965. — № 11. — С. 135—138.
13. *О семье* Дедусенко и семьях, связанных с нею [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://dedusenko.at.ua/publ/1/1-1-0-11>. — Загл. с экрана
14. *Огнева Т. К.* Відбиток часу у дзеркалі буття / Огнева Т. К. — Київ : Академвидав, 2008. — 213, [2] с., [8] арк. іл. — (Серія "Монограф").
15. *Павлов І.* Українська книжка конструктивістської доби як пам'ятка мистецтва / Ілля Павлов // Пам'яткознавчі погляди молодих вчених ХХІ ст. — 2010. — Вип. 1. — С. 192—197.
16. *Павлова Т. В.* Авангард в образотворчому мистецтві Харкова ХХ століття : дис. ... д-ра мистецтвознавства / Павлова Тетяна Володимирівна. — Львів, 2018. — 645 с.
17. *Поліщук В. М.* Художник індустріальних ритмів / Василь Сонцвіт // Авангард. — 1929. — № 3. — С. 145—155.
18. *Старкина С.* Велимир Хлебников / София Старкина. — Москва : Молодая гвардия, 2007. — 337, [3] с., [16] л. ил. — (Жизнь замечательных людей : серия биографий / основана в 1890 г. Ф. Павленковым и продолж. в 1933 г. М. Горьким ; вып. 1236 (1036)).
19. *Тихоненко О.* Різноманіття образотворчих видань 1933—1935 років / Олена Тихоненко // Вісник Книжкової палати. — 2012. — № 10. — С. 34—38 ; № 11. — С. 34—39.
20. *Федотова О.* Аналіз документального масиву видань спецфонду Книжкової палати України періоду 1917—1921 рр. / Оксана Федотова // Вісник Книжкової палати. — 2000. — № 7. — С. 26—29.
21. *Фрумкин-Рыбаков Ю.* История одного поиска [Электронный ресурс] / Юлиан Фрумкин-Рыбаков. — Режим доступа: <http://litbook.ru/article/8990/>. — Загл. с экрана.
22. *Хайло А.* Видання фольклорних текстів 1917—1918 рр. у спецфонді Книжкової палати України: книгознавчий аспект / Альона Хайло // Вісник Книжкової палати. — 2019. — № 6. — С. 37—43 ; № 7. — С. 33—41.
23. *Хлебников В.* Собрание сочинений. Т. 6, ч. 2 : Доски судьбы ; Мысли и заметки ; Письма и другие автобиографические материалы, 1897—1922 / Велимир Хлебников. — Москва : ИМЛИ Наследие, 2006. — 382, [1] с.
24. *Яськов В.* Хлебников. Косарев. Харьков / В. Яськов // Двуречье : Харьков — Санкт-Петербург : лит.-худож. альманах. — Харьков, 2004. — С. 183—215.

Olga Ustinnikova

Book graphics by V. Yermilov in the fund of the State Archive of Printing

The article deals with two unique books of 1920 which were published and hand-painted by the Ukrainian avant-garde artist and designer V. Yermilov. One of those books is stored in the Book Chamber of Ukraine. It is a collection of works by the little-known Kharkov poetess named "Poems of Catherine Neumayer". Also, information about the only lifetime edition of the poem "Ladomir" by V. Khlebnikov was submitted. Both editions represent the first examples of book graphics by a prominent representative of the Ukrainian avant-garde — painter, graphic artist, monumentalist V. Ermilov.

It is noted that the copy of "Poems of Catherine Neumayer", which is stored in the State Archives of Printing, is a prominent example of the avant-garde in the Ukrainian book publishing of the early twentieth century. V. Yermilov's work combines the most radical achievements of cubo-futuristic book publishing practice: printed text is replaced by handwriting, manual watercolor painting is applied, the uniqueness of each copy is confirmed by the edition number of each copy and the presence of a hand-made collage.

The history of the publication was studied, the personal and creative relationships of three representatives of the artistic and literary avant-garde (Kharkiv period) were analyzed: the Ukrainian avant-garde artist V. Yermilov; the poetess and ballerina C. Neumayer; one of the most famous figures of the Russian avant-garde, the founder of Russian futurism V. Khlebnikov. Some little-known biography pages of the author of the poem are highlighted.

The article contains a chronological list of publications, designed by V. Ermilov, which is kept in the State Archive of Printing.

Based on the analysis of card and electronic catalogues of the largest book storehouses of Ukraine, it is established that the copy of the edition is kept only in the fund of the State Archives of Printing.

Keywords: literary publication; artistic publication; rare edition; book graphic; avant-garde in book publishing; fund of the State Archive of Printing

References

1. *Vasylyi Dmytryevych Ermylov, 1894—1968* (2012). Obshch. red: A. Parnys. Moskva: Halereia "Proun".
2. *Vasyl Yermilov: ukrainske maliarstvo* (1931). Kharkiv: Rukh.
3. *Vaskivska O. L.* (2019). *Knyhovydavnycha sprava v Ukraini 1917—1920 rr.* Kyiv.
4. *Doiar L.* (2018). Malovidomyi istoriko-ukrainskyi komponent spetsfondu Knyzhkovoї palaty Ukrainy (1918—1919 rr.). *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 8, 39—43.
5. *Doiar L.* (2018). Pershi nadkhodzhennia Knyzhkovoї palaty Ukrainy. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 12, 6—9.
6. *Doiar L.* (2018). Spetsfond Knyzhkovoї palaty Ukrainy (1917—1921 rr.): zaboroneni knyhodruky z istorychnoi haluzi. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 2018, 7, 49—52.
7. *Krasniashchykh A.* (2016). Mandelshtam y druhye. Pysately v Kharkove. *Novyi myr*, 11, 132—151.
8. *Lahutenko O. A.* (2006). *Ukrainska hrafika pershoi tretyny XX stolittia*. Kyiv: Hrani-T.
9. *Leites A.* (1973). Khlebnikov — kakym on byl. *Novyi mir*, 1, 224—237.
10. *Lytfond. Auksyonnyi dom* (2016). Available at: <http://www.litfund.ru/news/news/482>.
11. *Neumayer E. K.* (1920). *Stykhyy Ekateryny Neumayer*. Kharkov: [b. y.]
12. *Neumayer E.* (1965). О Вельмире Хлебникове. *Raduha*, 11, 135—138.
13. *О семье Дедусенко у семіах, зв'язаних з нею* (2019). Available at: <http://dedusenko.at.ua/publ/1/1-1-0-11>.
14. *Ohnieva T. K.* (2008). *Vidbytok chasu u dzerkali buttia*. Kyiv: Akademydav.

15. Pavlov I. (2010). Ukrainska knyzhka konstruktivistyckoi doby yak pamiatka mystetstva. *Pamiatkoznavchi pohliady molodykh vchenykh XXI st.*, 1, 192—197.
16. Pavlova T. V. (2018). *Avanhard v obrazotvorchoму mystetstvi Kharkova XX stolittia*. Lviv.
17. Polishchuk V. M. (1929). Khudozhnyk industrialnykh rytmiv. *Avanhard*, 3, 145—155.
18. Starkyna S. (2007). *Velymyr Khlebnykov*. Moskva: Molodaia hvardyia.
19. Tykhonenko O. (2012). Riznomanittia obrazotvorchykh vydan 1933—1935 rokiv. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 10, 34—38 ; 11, 34—39.
20. Fedotova O. (2000). Analiz dokumentalnoho masvyvu vydan spetsfнду Knyzhkovoї palaty Ukrainy periodu 1917—1921 rr. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 7, 26—29.
21. Frumkyn-Rybakov Yu. (2019). *Ystoria odnogo poyska*. Available at: <http://litbook.ru/article/8990/>.
22. Khailo A. (2019). Vydannia folklornykh tekstiv 1917—1918 rr. u spetsfнду Knyzhkovoї palaty Ukrainy: knyhoznavchy aspekt. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 6, 37—43 ; 7, 33—41.
23. Khlebnykov V. (2006). *Sobranie sochynenyi. T. 6, ch. 2*. Moskva: YMLY Nasledye.
24. Iaskov V. (2004). Khlebnykov. Kosarev. Kharkov. *DvuReche*. Kharkov, Sankt-Peterburh. Kharkov, 183—215.

Надійшла до редакції 19 листопада 2019 року

ІСТОРИЧНІ РОЗВІДКИ

УДК 655.4/.5 (477.65-21Кро)(091)"1925/1926"
DOI: 10.36273/2076-9555.2019.12(281).35-38

Наталія Романюк,

кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри видавничої справи
Київського університету імені Бориса Грінченка,
e-mail: taliaroamniuk@gmail.com

Попит на книжкову продукцію в Зінов'євську в 1925—1926 роках

У статті досліджено попит на друковану продукцію в Зінов'євську (нині — Кропивницький) у 1925—1926 рр. Проблематика популярності книг і читання за часів радянської влади у Зінов'євську не становила предмет наукових досліджень, як і книговидавнича справа в цьому регіоні загалом. Джерельною базою статті слугували звіти Зінов'євської філії Державного видавництва України та протоколи ревізійної комісії Зінов'євського державного книжкового магазину, що зберігаються в Державному архіві Кіровоградської області. Як свідчать архівні документи, Всеукраїнське видавництво проводило постійний моніторинг продажу книжкової продукції та попиту на неї в Зінов'євську. Звіт сформовано на основі аналізу роботи книгарень Зінов'євська, Бобринця, Новоукраїнки та інших населених пунктів області.

Розглянуто діяльність кооперативних видавництв "Книгоспілка" та "Рух" — головних тогочасних конкурентів Всеукраїнського видавництва, що забезпечували потребу в дефіцитних виданнях.

Підсумовано, що найбільший попит мала література із сільського господарства, науково-популярна, соціально-економічна, юридична, в окремі періоди — філософська, дитяча та художня українською мовою, зокрема п'єси, надруковані видавництвами "Книгоспілка", "Рух", підручники.

Ключові слова: Державне видавництво України; українські видавництва; Єлисаветград; Зінов'євськ; Кіровоград; Кропивницький; попит на книжкову продукцію; книготоргівля

Постановка проблеми. Особливості реалізації та споживання книжкової продукції — це зворотний бік книговидавничої справи. Чим цікавляться покупці у книгарнях? Чи задовольняє їх запропонований асортимент? Які потреби аудиторії залишилися поза увагою видавців? Які умови найсприятливіші для пропозиції товару? Без відповіді на ці запитання сучасне видавництво не зможе ефективно планувати роботу та бути конкурентоспроможним на ринку. Окреслені проблеми були актуальними й для книговидавців минулого століття. Вважаємо за потрібне дослідити тенденції книгодрукування в регіональному аспекті, аби сформулювати ширше уявлення про етапи його розвитку.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Попит на книжкову продукцію за радянської влади в Зінов'євську не становив предмет наукових досліджень, як і книговидавнича справа в цьому регіоні загалом. Книготоргівлю в Єлисаветграді (назва міста до 1924 р.) авторка досліджувала в попередніх публікаціях [1; 2], але книжкові потреби мешканців міста не перебували

в центрі уваги. Архівні відомості щодо роботи Зінов'євської філії Державного видавництва України (ДВУ) допомогли частково відповісти на порушені запитання в контексті діяльності не лише ДВУ, а й інших великих видавництв. Доповнила інформацію щодо асортименту продукції українських видавництв праця О. Васьківської [3].

Джерельну базу дослідження становлять документи Державного архіву Кіровоградської області (ДАКО), а саме: щомісячні термінові відомості Єлисаветградської філії державного видавництва України за січень—вересень 1925 р.; акти перевірки наявності каси інвентарю, відомості щодо залишків літератури за рахунками перехідних сум і підзвітних осіб по Укрфілії за 1925 р.; доповіді про діяльність філії за третій квартал 1926 р. (Фонд Р-151. Зінов'євська контора Державного видавництва України, м. Зінов'євськ Зінов'євської округи), а також протоколи ревізійної комісії Єлисаветградського державного книжкового магазину за жовтень 1923 — липень 1925 рр.

(Фонд Р-157. Зінов'євський державний книжковий магазин Зінов'євського окружного відділу торгівлі, м. Зінов'євськ Зінов'євської округи) [4—8].

Мета статті — на підставі архівних джерел схарактеризувати попит на книжкову продукцію в Зінов'євську впродовж 1925—1926 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державне видавництво України було створено 1919 р. у Києві й діяло також під назвами Всеукраїдав, Укрвидав, Всевидав. У 1930 р. ДВУ було реорганізовано в Державне видавничче об'єднання УСРР (ДВОУ) (ліквідовано 1934 р.) [9], що мало філії в різних населених пунктах України, зокрема і в Зінов'євську.

В архівних документах цю регіональну філію позначають і як Єлисаветградську, і як Зінов'євську, оскільки до 5 вересня 1924 р. місто (нині — Кропивницький, донедавна — Кіровоград) мало назву Єлисаветград, а від вересня 1924 до 27 грудня 1934 р. — Зінов'євськ. Оскільки в архівних матеріалах зафіксовано етап одразу після перейменування міста, наявна певна плутанина назв. У статті користуватимемося назвою "Зінов'євськ", оскільки саме вона відповідає досліджуваному хронологічному проміжку.

В окреслений період ДВУ було провідним видавництвом України, і, як зазначає О. Васьківська, 1926 р. "випустило найбільшу кількість книжкових видань порівняно з рештою тогочасних видавництв, а саме — 725 назв. За соціальним призначенням ДВУ найбільше надрукувало підручників — 207 назв тиражем 8777,7 тис. пр., друге місце посіла масова література (за визначенням А. Козаченка, це соціально-економічна, ленінська та сільськогосподарська) — 147 назв тиражем 916,7 тис. пр., третє — художня — 106 назв тиражем 478,0 тис. пр. Тематика видань вирізнялася широким спектром... від серіальних видань "Бібліотека селянина" (серія красного письменства за редакцією С. Пилипенка, в якій вийшло понад 40 книг, до робіт радянських партійних діячів" [3, с. 39].

Як свідчать архівні документи, Державне видавництво України здійснювало постійний моніторинг показників попиту й реалізації друкованої продукції в Зінов'євську. Збереглися докладні звіти за 1925 р. і менш деталізовані — за 1926-й. У той період керівником Зінов'євської окружної філії був І. Панкратов, бухгалтером — С. Лісовий (що зафіксовано в архівних справах [5]). Звіт формувався на основі аналізу результатів роботи книгарень Зінов'євська, Бобринця, Новоукраїнки та інших населених пунктів області.

Щомісяця регіональна філія звітувала правлінню в Харкові, здебільшого надаючи відповіді на стандартні запитання: "Яка література має попит на ринку?", "Якої літератури не вистачає у філії?", "Яку літературу потребує село, з яких питань?", "Якої літератури бракує у філії для села?", "Який відсоток реалізованої літератури надходить у село?"; також містилася графа "Інші примітки" [4]. У наш час така форма звіту виконувала б функцію маркетингового дослідження.

Архівні документи свідчать, що на активність читачів суттєво впливав графік сільськогосподарських робіт. Зокрема, у звіті йшлося про підвищення попиту

на літературу з усіх галузей знань впродовж січня—березня 1925 р., у квітні він знижувався й був доволі слабким у травні—червні. Починаючи від липня читацька увага знову зростала.

Керівники філії зауважували, що впродовж січня—березня бракувало літератури із сільського господарства, дитячих книг українською мовою, тоді як у травні—червні асортимент вирізнявся повнотою, бракувало хіба що філософських видань; у вересні гостро поставала проблема придбання підручників. Майже у всіх звітах наголошено на дефіциті новинок, особливо видань "ГІЗу" ("Государственное издательство РСФСР").

Селяни потребували передусім сільськогосподарської та науково-популярної літератури (про це зазначено майже у кожному щомісячному звіті), а також соціально-економічної та юридичної. Цікаво, що у звітах висловлювали побажання отримати й так звану антирелігійну літературу, а отже процес забезпечення населення книгами мав і пропагандистську мету. У звіті за березень знаходимо пункт із проханням збільшити кількість театральних видань (ймовірно, мали на увазі драматичні твори); у серпні—вересні зауважували про дефіцит підручників.

З цими проблемами були суголосні пункти щодо літератури, попит на яку книгарні не могли задовольнити. Це книги сільськогосподарської тематики, п'єси видавництв "Книгоспілка", "Рух", видання для дітей українською мовою, підручники. Звернімо увагу, що то були роки активної коренізації, зокрема українізації, в нашій країні.

"Книгоспілка" була найбільшим кооперативним видавництвом і друкувала 30% усієї вітчизняної продукції, зазначає О. Васьківська. У 1925/26 операційному році посіло перше місце за показниками темпів розвитку й друге, після ДВУ, — за економічними показниками в галузі. "Книгоспілка" випустила 6,8% назв книжкових видань, тираж яких сягав 10,76% загальної кількості літератури. Зокрема, "1926 р. видавництво випустило "Каталог книжок красного письменства", завдяки чому побачили світ твори українських письменників: І. Франка, Лесі Українки, І. Нечуя-Левицького, М. Черемшини, В. Винниченка, Олександра Олеса, Г. Косинки, М. Бажана, В. Сосюри тощо; зарубіжних — О. Генрі, К. Гамсуна, А. Доде, Джека Лондона. Для дітей видавництво випустило шкільну бібліотеку" [3, с. 40]. Саме цієї літератури й бракувало читачам, про що повідомляли у звітах керівники філії.

Кооперативне видавництво "Рух" спеціалізувалося на випуску художніх творів вітчизняних і закордонних авторів винятково українською мовою. У 1926 р. було надруковано 64 назви книг: "У видавництві вийшли повні зібрання творів В. Винниченка, І. Франка, Б. Грінченка. Значне місце відводили п'єсам Л. Старицької-Черняхівської та І. Карпенка-Карого". Проте окремі видання зазнали критики Укрголовліту (Головне управління у справах літератури та видавництва УСРР), наприклад, п'єсу Л. Старицької-Черняхівської "Останній сніг" визнано шовіністичною, а твори І. Карпенка-Карого "Лиха іскра", "Чумаки", "Суєта суєт" — сентиментальними, з "загальною мораллю",

нудними. Працю Г. Хоткевича "Слово о полку Ігоревім", котра хоч і була написана талановито, вважали ідеологічно невтриманою [3, с. 40—41].

На думку О. Васьківської, кооперативні та приватні видавництва, на відміну від державних, "випускали книги, які користувалися попитом (словники, підручники, художню перекладну літературу та українську бібліотеку)" [3, с. 41]. Проте у грудні 1926 р. керівництво Укрголовліту заборонило друкувати твори українських класиків приватним видавництвам, передавши повноваження ДВУ, що мало зосередити навколо себе тогочасних письменників [3, с. 41].

Дивує, що в переліку книг, котрих бракувало в січні—лютому 1925 р., містяться нерелігійні. Однак більшість продукції на полицях і була нерелігійною! У звіті за травень—серпень немає відомостей про потребу в певних виданнях, що свідчить про низький попит на книги влітку [4].

Відповідно до звітів, у січні й лютому 1925 р. у села відправили 50% літератури від загального її обсягу в Зінов'євській окрузі; у березні — 40%; у квітні — 20%; у травні й червні — 45%; у липні та серпні — 40%; у вересні — 70%.

На підставі архівних джерел з'ясуємо, як коментували динаміку попиту на книжкову продукцію працівники Всеукрвидаву. Зокрема, на початку 1926 р. вони скаржилися, що значну конкуренцію їхньому підприємству становлять "ГИЗ", Наросвіта, Рапспілка та мобільні крамниці. Фіксували зменшення попиту на літературу в березні: у селі — через початок польових робіт, а в місті — через те, що всі школи придбали потрібні підручники й посібники заздалегідь. Зменшення обігу народного комунв'їдділу списували на відсутність потрібного покупцям краму. У квітні — знову спад попиту і застій у торгівлі, наступні місяці — слабкий попит через скорочення обсягів торгівлі влітку, конкуренцію з боку "ГИЗа". У липні зростала потреба в літературі загалом і в підручниках зокрема, особливо у сільській місцевості. Ці тенденції були виразні й у серпні. У вересні фіксували сплеск попиту на підручники, фактично це був найактивніший сезон.

У записці до інспекційного відділу видавництва, звітуючи про III квартал 1926 р., зазначено: "Відсутність руху по багатьом рахункам покупців за 3-й квартал пояснюється літнім часом і використанням асигнованих коштів". Попри ці обставини, план інкасації по борах було виконано на 98% [6].

Доповнити наведену інформацію можна звітом державної книгарні м. Зінов'євська. За результатами ревізії, проведеної наприкінці 1924 р., було виявлено, що основний асортимент товарів складався з канцелярського приладдя, навчальних посібників та марксистської літератури. Товар для крамниці закуповували переважно в Держвидаві в Києві та Одесі — готівкою і в кредит [7]. Іншим закладам також відпускали товар у кредит і під аванси. Щодо останнього пункту під час ревізії зробили зауваження, адже через неправильне оформлення документів могли виникнути непорозуміння в розрахунках. До закупівельної ціни в середньому додавали 20%, окрім логістичних витрат. За отримані кошти потрібно було виплатити зарплатню завідувачу книжкового магазину, бухгалтеру, старшому й молодшому прикажчику, касиру, прибиральниці. Також враховували поштові, телеграфні, канцелярські та інші дрібні витрати, зокрема на передплату газет і журналів [8].

Висновки. На основі архівних матеріалів Зінов'євської філії Державного видавництва України з'ясовано, що у 1925—1926 рр. у Зінов'євську (сучасному Кропивницькому) найбільший попит мала література із сільського господарства, науково-популярна, соціально-економічна, юридична, в окремі періоди — філософська, дитяча та художня українською мовою, зокрема п'єси, надруковані видавництвами "Книгоспілка" й "Рух"; у серпні—вересні зростала потреба в підручниках. Бракувало новинок, особливо видань "ГИЗу". Промовистим є факт, що в позиціях звітів стосовно потрібної літератури зазначали й антирелігійну.

Активність покупців залежала від пори року та польових робіт на селі. Починаючи від квітня й до середини літа попит був низьким, а в липні зростав завдяки закупівлі підручників. Представники Укрдержвидаву скаржилися на конкуренцію з боку "ГИЗу", Наросвіти, Рапспілки та мобільних крамниць.

Вивчення попиту на книжкову продукцію та потреб читачів є важливою частиною дослідження книговидавання та книготоргівлі загалом, це стосується й сучасного контексту, й історичного. В обох напрямках є чимало нез'ясованих аспектів, на яких науковцям варто зосередити увагу, щоб сформувати якнайширше уявлення про динаміку розвитку книговидавничої справи України.

Список використаної літератури

1. Романюк Н. Видавнича справа в Єлисаветграді : монографія / Наталя Сергіївна Романюк ; за ред. д-ра філол. наук, проф. Миколи Тимошика; авт. передм. д-р філол. наук, проф. Микола Тимошик. — Київ : КВІЦ, 2014. — С. 102—107.
2. Романюк Н. Книгорозповсюдження в Єлисаветграді наприкінці XIX — на початку XX ст. / Наталя Романюк // Наукові записки Інституту журналістики. — Том 55. — 2014. — Квітень—червень. — С. 221—224.
3. Васьківська О. Книговидавнича діяльність в УСРР у 1926 році: тенденції та особливості розвитку / Ольга Васьківська // Вісник Книжкової палати. — 2016. — № 2. — С. 38—42.
4. Ежемесячные срочные сведения по Єлисаветградской филии государственного издательства Украины за январь—сентябрь 1925. — ДАКО. — Ф. Р-151. — Оп. 1. — Спр. 15. — 9 арк.
5. Акты проверки наличия кассы инвентаря, ведомости переоценки литературы остатков по счету переходящих сумм и подотчетных лиц по Укрфилии за 1925 г. — ДАКО. — Ф. Р-151. — Оп. 1. — Спр. 16. — 34 арк.
6. Доклады о деятельности филии за 3-й квартал 1926 г. Приходно-расходные операционные сметы и объяснительные записки к ним на 1, 2, 3, 4-й кварталы. 1926—1927 гг. — ДАКО. — Ф. Р-151. — Оп. 1. — Спр. 17. — 46 арк.
7. Єлисаветградский государственный книжный магазин, г. Єлисаветград. Протоколы ревизионной комиссии. Октябрь 1923 — июль 1925. — ДАКО. — Ф. Р-157. — Оп. 1. — Спр. 1. — 15 арк.

8. *Елисаветградский* государственный книжный магазин, г. Елисаветград. Смета доходов и расходов Зиновьевского госкнижмагазина. Октябрь 1924 — октябрь 1926. — ДАКО. — Ф. Р-157. — Оп. 1. — Спр. 2. — 12 арк.
9. *Історія видавництва України. Державні видавництва України. 1917—2007* рр. / Книжкова палата України. — Київ, 2009. — 34 с. — Режим доступу: http://www.ukrbook.net/elektr_publ/istor_vydav.pdf (дата звернення: 12.06.2019).

Natalia Romaniuk

The demand for books in Zinovievsk in 1925—1926

The demand for books in Zinovievsk (now Kropyvnytskyi) in 1925—1926 is considered in the article. Such an aspect wasn't studied earlier. This research is based on the sources of the State Archives of Kirovohrad region (reports of the Zinovievsk branch of the State Publishing House of Ukraine and inspection committee reports in the Zinovievsk State bookstore). The functions of Vseukrvydav were monitoring the situation with the demand for books for all time, making reports about the most popular types of literature, lack of demanded books, etc. These reports were based on sales and requests in bookshops in Zinovievsk, Bobrynetc, Novoukrainka and other marketplaces in the Kirovohrad region.

The activity of the cooperative publishing houses Knigospilka and Rukh, the main competitors of the Vseukrvydav, which provided the need for scarce editions, was analyzed.

The main conclusions are made from our research. The most popular books were factual, socio-economic, legal ones, as well as schoolbooks, agriculture books and fiction books for children and adults. Most of them were published in Ukrainian (including plays published by the Knyhospilka, Rukh). In some periods there was a demand for philosophical books.

Keywords: *The State Publishing House of Ukraine; Ukrainian publishing houses; Yelysavethrad; Zinovievsk; Kirovohrad; Kropyvnytskyi; the demand for books; bookselling*

References

1. Romaniuk N. (2014). *Vydavnycha sprava v Yelysavethradi*. Kyiv: KVITs.
2. Romaniuk N. (2014). *Knyhorozpovsiudzhennia v Yelysavethradi naprykintsi XIX — na pochatku XX st. Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky*, 55, pp. 221—224.
3. Vaskivska O. (2016). *Knyhovydavnycha diialnist v USRR u 1926 rotsi: tendentsii ta osoblyvosti rozvytku. Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 2, pp. 38—42.
4. *Ezhemesjachnye srochnye svedeniya po Elisavetgradskoj filii gosudarstvennogo izdatel'stva Ukrainy za janvar'—sentjabr' 1925*. DAKO. F. R-151. Op. 1. Spr. 15. 9 ark.
5. *Akty proverki nalichija kassy inventarja, vedomosti pereocenki literatury ostatkov po schetu perehodjashih summ i podotchetnyh lic po Ukrfilii za 1925 g.* DAKO. F. R-151. Op. 1. Spr. 16. 34 ark.
6. *Doklady o dejatel'nosti filii za 3-j kvartal 1926 g. Prihodno-rashodnye operacionnye smety i objasnitel'nye zapiski k nim na 1, 2, 3, 4-j kvartaly. 1926—1927 gg.* DAKO. F. R-151. Op. 1. Spr. 17. 46 ark.
7. *Elisavetgradskij gosudarstvennyj knizhnyj magazin, g. Elisavetgrad. Protokoly revizionnoj komissii. Oktjabr' 1923 — ijul' 1925*. DAKO. F. R-157. Op. 1. Spr. 1. 15 ark.
8. *Elisavetgradskij gosudarstvennyj knizhnyj magazin, g. Elisavetgrad. Smeta dohodov i rashodov Zinov'evskogo gosknižmagazina. Oktjabr' 1924 — oktjabr' 1926*. DAKO. F. R-157. Op. 1. Spr. 2. 12 ark.
9. *Istoriia vydavnytstv Ukrainy. Derzhavni vydavnytstva Ukrainy. 1917—2007*. (2009). Kyiv: Knyzhkova palata Ukrainy. Available at: http://www.ukrbook.net/elektr_publ/istor_vydav.pdf. [Accessed 12.06.2019].

Надійшла до редакції 25 вересня 2019 року

УДК 070.489:796]Команда(477.411)(091)"1991/..."

DOI: 10.36273/2076-9555.2019.12(281).38-43

Юлія Сазонова,

кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри журналістики Чорноморського національного
університету імені Петра Могили,

e-mail: saz.iuliya@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0928-847X>

До історії функціонування газети "Команда"

У статті розглянуто газету "Команда" — провідне видання української спортивної журналістики періоду незалежності; визначено передумови й причини її створення; розглянуто редакційний та авторський склад, типологічні й типоформувальні характеристики; простежено еволюцію та періоди розвитку, з'ясовано ознаки кожного з них; проаналізовано контент, жанрову палітру та проблемно-тематичний діапазон; схарактеризовано рубрики, окреслено види спорту, що висвітлювалися у виданні; визначено місце газети в історії спортивної журналістики України та наведено її конституційні домінанти. В історії функціонування часопису виокремлено два періоди: етап формування (1995—2001), для якого притаманні невеликі та нестійкі наклади, варіації в обсязі, часті зміни головного редактора, нестабільність тематичного діапазону, пріоритетне висвітлення питань тенісу, та період модернізації (2002—2015), позначений пертурбаціями в редакційному та авторському складі, зміною інформаційної політики видання, модифікаціями рубрик та зменшенням їх кількості, оптимізацією композиційно-поліграфічного оформлення, дизайну. Характерні риси газети "Команда" розглянуто у двох площинах: тематичній (експансія футболу, широке висвітлення закордонних змагань із баскетболу, хокею, тенісу, автоспорту; наявність прогнозів матчів, можливих трансферів, втрат, планів підготовки команд, статистичних даних, хіт-парадів, рейтингів, ґрунтовне висвітлення історії та проблем українського й світового

спорту, та жанровій (акцент на інформаційній моделі журналістики з використанням елементів аналітики (оцінки, аналізу, коментування), превалювання інформаційних жанрів, розширення кількості матеріалів до 40 в одному номері, перевага хронікальних і розгорнутих заміток, інтерв'ю, репортажів, інформаційних оглядів, коментарів, статей і нарисів).

Ключові слова: спортивна періодика; газета; "Команда"; спорт; рубрика; автура; контент; жанр; проблематика

Постановка проблеми. У сучасному вітчизняному журналістикознавстві бракує комплексних досліджень київської спортивної преси періоду незалежності, а отже не визначено її місце в інформаційному просторі нашої держави, не схарактеризовано найвищих репрезентантів, не проаналізовано класичні надбання та значення видань окресленої доби для подальшого розвитку української спортивної журналістики. Попри те, що ця періодика перебуває на маргінесі медіадосліджень, як частина національної журналістики та один з її найпопулярніших сегментів, вона становить самодостатній соціокультурний феномен, пізнання якого входить до кола актуальних завдань новітньої гуманітаристики [1]. Завдяки піднесенню ролі спорту в соціокультурному житті суспільства та досягненням українських спортсменів на міжнародній арені в період незалежності зростала і роль спортивної журналістики. Цей чинник актуалізує важливість комплексного аналізу одного з провідних спортивних часописів зазначеного хронологічного проміжку — щоденної газети "Команда".

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Київська спортивна преса доби незалежності та газета "Команда" як її найвизначніший репрезентант становила предмет розвідок вітчизняних науковців. Зокрема, М. Дерепка розглядає особливості й тенденції висвітлення спорту в газеті "Команда" за 2000—2002 рр. [3; 4]; М. Житарюк [5] аналізує спортивну пресу періоду незалежності в лінгвістичному аспекті; О. Корольова досліджує сучасний стан і тенденції розвитку спортивної журналістики України з акцентом на журнальну періодику [6; 7]; Я. Кулик характеризує основні етапи розвитку спорту та спортивних часописів в Україні [8]; О. Лаврик з'ясовує жанрову палітру спортивної періодики на прикладі репортажу та визначає його жанрово-стилістичні особливості в українській спортивній пресі [9]; А. Павленко вивчає специфіку, механізми та методи формування й репрезентації у ЗМІ іміджу України як футбольної держави [10]; С. Слущевський визначає та параметризує тенденції розвитку друкованої й телевізійної спортивної журналістики на пострадянському інформаційному просторі [11]. Проте в жодній із зазначених праць газета "Команда" — як один із провідних репрезентантів спортивної періодики України — не підлягала комплексному аналізу в синхронічному, системно-структурному, тематичному та жанровому аспектах.

Мета статті — визначити місце газети "Команда" в історії української спортивної журналістики, схарактеризувати її конституційні домінанти та здійснити контент-аналіз видання в різні періоди функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Становлення спортивної преси України доби незалежності відбувалося впродовж 1991—2014 рр. У той період на теренах нашої країни виходило понад 160 спеціалізованих спортивних видань. Лідерство за репрезентатив-

ністю часописів цієї тематики у вітчизняному інформаційному просторі посідав Київ, де протягом окресленого часового проміжку започатковано 85 спортивних мас-медіа, що було зумовлено розвитком спорту в столиці та успішними виступами на внутрішній та міжнародній аренах київських спортсменів і спортивних клубів. Знаковим для київської спортивної журналістики став 1995-й — рік заснування двох гігантів спортивної преси країни: щомісячного аналітичного журналу про спорт високих досягнень в Україні та світі "Олімпійська арена" й щоденної (за всю історію спортивної журналістики країни) газети "Команда". Ці два часописи неодноразово визнавали найкращими спортивними виданнями країни, вони ставали лауреатами конкурсу "Україна олімпійська" 2010 та 2012 рр.

Газету "Команда" засновано в Києві 11 березня 1995 р. на базі часопису "Київські відомості" бізнесменом М. Бродським і видавцем С. Кічігіним як структурний елемент "Українського Медіа Холдингу" (міжнародної медійної компанії, до складу якої станом на 2006 р. входило 77 медіапроектів із сегментів преси, радіо, інтернету). "Команда" розпочала виходити в сьомому періоді розвитку вітчизняної спортивної журналістики (1991—1998 рр. — зародження та формування спортивної преси доби незалежної України), проте її активна фаза припадає на восьмий період (1999—2014 рр. — розквіт спортивної періодики преси незалежної України, її реформування та модернізація).

Часопис став своєрідним медіапроектом, покликаним скласти конкуренцію транснаціональному виданню "Спорт-Експрес в Україні" (репрезентанту російського холдингу ЗАТ "Спорт-Експрес"). "Команда" мала висвітлювати змагання у планетарному масштабі й водночас відрізнятися адаптованістю тематики та проблематики для української аудиторії. Характеризуючи видання, М. Дерепка зазначала: "Газета "Команда" може претендувати на роль загальноукраїнської, у ній висвітлюються всі популярні в Україні види спорту, і вона виходить з періодичністю 4—5 разів на тиждень, істотно впливаючи на формування громадської думки" [4, с. 79]. Про значущість і популярність часопису свідчить той факт, що він став найчитабельнішим спортивним виданням не лише в Україні, а й на всьому пострадянському просторі. Наприклад, на сайті rutracker.org медіаспоживачі організували форум, присвячений "Команді", де відзначили пріоритет української спортивної газети над багатьма аналогічними московськими виданнями й періодикою країн СНД. Про це, зокрема, йшлося в замітці одного з форумчан: "У 90-х роках майже щороку приїздив в Україну і чатував на цю газету в журнальних кіосках всю відпустку... Вона тоді виходила не щодня, а тричі на тиждень... І виклад матеріалу з ігрових видів спорту в той час навіть перевершував у багатьох компонентах (особливо в плані статистики) центральні російські спортивні видання" [2].

На початку 2000-х рр. "Команда" міцно посіла позицію лідера спортивного сегмента медіаринку й стала найпопулярнішою газетою країни з одноразовим накладом 120 тис. пр., що є рекордним не лише для спортивної преси періоду незалежності, а й загалом для вітчизняної спортивної журналістики за всю добу її функціонування від 1890 до 2019 р.

В історії газети "Команда" вирізняємо два етапи. Перший (1995—2001) — період формування газети — характеризується невеликим та нестійким накладом, що коливався від 6 до 25 тис. пр., варіаціями в обсязі газети від 8 до 12 шпальт, змінами головного редактора. Зокрема, від № 1 до № 21 1995 р. видання очолював Ю. Корзаченко, від № 22 його змінив В. Вихованець, 1996 р. головним редактором знову став Ю. Корзаченко, а від № 62 1996 р. — Ю. Пільчевський, який разом з Ю. Сосновським вів на шпальтах газети рубрику "Тенніс" (ця тематика стала провідною). Загалом, газета зазнала якісних змін: її обсяг збільшився до 16 сторінок, наклад за кілька місяців зріс удвічі — до 45 тис. пр., і на 1998 р. становив 100 тис. пр., на 1999 р. — 120 тис., на 2000 р. — 121 тис. Удосконалювалася й комунікація з читачами, зокрема було започатковано рубрику "Вам слово, болельщики", в якій публікували найцікавіші листи вболівальників. У той період часопис виходив три-чотири рази на тиждень під гаслом "Мир спорту — взгляд из Киева", а наприкінці 1998 р. періодичність зросла до п'яти разів на тиждень. Від 2000 р. із газети зникло гасло "взгляд из Киева", а видання набуло всеукраїнського статусу.

Провідними жанрами були хронікальні й розгорнуті замітки, інформаційні й аналітичні огляди, звіти, репортажі, аналітичні та історичні статті, портретні та аналітичні інтерв'ю, бліц-інтерв'ю, портретні нариси, огляди преси.

Другий період — модернізація часопису (2002—2015) — позначений зміною головного редактора та інформаційної політики. Від № 106 за 2002 р. і до припинення виходу газету очолював Ю. Карман (пертурбації були зумовлені тим, що Ю. Пільчевський та Ю. Сосновський звільнилися з часопису й заснували журнал Tennis Club та газету "Мегаспорт", проте більша частина журналістів залишилася в "Команді"). На початку періоду в газеті значно збільшився обсяг реклами, а також статистичних даних, з'явилися нові рубрики "Мисли вслух", "Взгляд" (авторські колонки журналістів), "Цитати дня" (від провідних тренерів і гравців), "Пресс тайм" (міркування тренерів про матчі їхніх команд), "Гостинная" (інтерв'ю з відомими спортсменами), "Тайм-аут" (приватне життя спортсменів, тренерів, клубів), "Панорама" (фрагментарно висвітлювалися всі види спорту, окрім футболу, баскетболу та хокею). Від липня 2003 р. змінився дизайн видання (особливу увагу приділяли колонтитулам, у яких розміщували цитату спортсмена чи тренера) та його рубрикація; значно зменшилася кількість рубрик порівняно з минулим періодом; переважали інформаційні жанри (звіти, огляди, інтерв'ю), зникли репортажі, котрі змінили стенограми матчів.

В обох періодах функціонування газети висвітлювали переважно футбол, мініфутбол, баскетбол, хокей,

теніс, настільний теніс, шахи, змагання "Формули-1", гандбол, волейбол, бокс, плавання, водне поло, гірськолижний спорт, легку та важку атлетику, велоспорт, кінний спорт, регбі, греко-римську боротьбу, дзюдо, фехтування, мотоспорт, художню гімнастику, спортивні танці, фігурне катання.

Провідними авторами були: Ю. Корзаченко, В. Маєвський, Ю. Пільчевський, Ю. Сосновський, Ю. Карман, Ю. Усатюк, М. Левицький, М. Співаковський, В. Михайлов, О. Гончарук, Д. Димченко, І. Лінник, Д. Ільченко, В. Рекунов, Б. Нартовський, Є. Карельський, М. Карельська, В. Пригорницький, В. Казимиров, Г. Кузьмін, Ю. Сай, Ю. Кравченко, Ю. Данилов, Ю. Задорожний, Ю. Скрипник, Д. Кушніров, С. Пількевич, Я. Письменний, М. Юр'єв. "Команда" мала спецкорів у багатьох містах України, а також власкорів у різних країнах Європи, як-от: Цветанка Томова у Софії (Болгарія), Ю. Громницький у Римі (Італія), А. Воронов у Берліні (Німеччина), Г. Карцев у Москві (Росія), Б. Ходоровський у Санкт-Петербурзі (Росія).

Контент газети формувалася в рубриках, присвячених видам спорту: "Баскетбол", "Хоккей", "Формула-1", "Тенніс", "Бокс", "Шахматы", "Панорама" (висвітлювала різні види спорту, зокрема греко-римську боротьбу, кінний спорт, гандбол, плавання (синхронне плавання, стрибки у воду), велотрек), "Футбол. Лига чемпионов", "Футбол. Кубок Кубков", "Футбол. Кубок УЕФА", "Футбол. Україна. Высшая лига", "Футбол. Україна. Первая лига", "Футбол. Україна. Вторая лига", "Футбол. Кубок України", "Футбол. Любительская лига. Первенство Украины", "Футбол. Товарищеские матчи", "Футзал", "Футбол. Чемпионат Германии", "Футбол. Чемпионат Испании", "Футбол. Чемпионат Италии", "Футбол. Чемпионат Франции", "Футбол. Чемпионат Англии", "Футбол. Чемпионаты России, Бельгии, Дании, Финляндии, Швеции, Швейцарии, Голландии, Шотландии, Португалии", "Футбол. Чемпионаты Албании, Армении, Австрии, Болгарии, Белоруссии, Венгрии, Латвии, Литвы, Израиля, Греции, Турции, Молдавии, Грузии, Хорватии, Чехии, Польши, Румынии", "Чемпионаты стран Южной, Центральной и Северной Америки" (три останні рубрики зникли 2003 р.), а також у рубриках загального характеру: "Межсезонье", "Антракт" (матеріали про підготовку клубів до сезону, товариські ігри, турніри), "Пульс" (інтерв'ю з тренерами), "Експертиза "Команды" (прогнози матчів, погляди тренерів та експертів), "Откровенно" (доповіді президентів Федерації футболу України (ФФУ) та Професійної футбольної ліги (ПФЛ), звіти із засідань виконкому суддівського комітету, статті про розвиток українського футболу), "Точка зрения" (інтерв'ю з футболістами та тренерами), "Инициатива" (спортивні змагання в університетах, створення різноманітних студентських ліг), "Наши за границей" (інтерв'ю з вітчизняними спортсменами, які грають в іноземних клубах), "Тет-а-тет" (портретні та аналітичні інтерв'ю з українськими спортсменами; від 2003 р. виходила під назвою "Гостинная"), "Звезда" (портретні та аналітичні інтерв'ю з відомими закордонними спортсменами), "Память" (порт-

ретні нариси про спортсменів минулого), "Юбилей" (інтерв'ю з тренерами та футболістами-ювілярами), "Новости. Слухи. Переходы" (справи на трансферному ринку України та світу), "Ностальгія" (про золоті сторінки історії українського футболу), "С миру по строчке" (хронікальні замітки зі змагань; згодом трансформувалася в рубрику "Панорама"), "А было и такое" (сенсаційні матеріали, кумедні історії, спортивний гумор), "За кулисами большого спорта", "Светские новости" (одруження чи розлучення спортсменів тощо), "Криминальный калейдоскоп" (кримінальні ситуації, в які потрапляли спортсмени), "Скандал" (висвітлення спорту як криміналу), "Во дают!" (неймовірні факти з історії спорту, як-от: мундіаль поміж ув'язнених, інтимні стосунки футболістів), "О чём кричат и шепчет мир спорта. Страсти-мордасти, слухи, скандалы" (цікаві та кумедні історії про спортсменів, скандали та трагедії у світі спорту) (від 2003 р. сім останніх рубрик об'єднано в одну — "Тайм-аут"), а також тимчасові рубрики "Чемпионат мира", "Чемпионат Европы", "Копя Америка", "Чемпионат мира среди юниоров", "Чемпионат Европы среди юниоров", "Олимпиада", "Универсиада".

Поміж характерних особливостей газети "Команда" М. Дерепи вирізняє такі [4]: пріоритет інформації про ігрові види спорту, особливо футбол (65% публікацій); широке висвітлення закордонних змагань із баскетболу, хокею, тенісу, автоспорту, в яких українські спортсмени не тільки не досягли значних успіхів, а й практично не брали участі; 79% публікацій присвячено міжнародним змаганням, з яких 10% — матеріали про турніри, в яких вітчизняні атлети не брали участі; брак систематичності та конструктивності у відображенні актуальних проблем спорту (періодично порушувалися такі теми: суддівства — 46 публікацій із 3626 розглянутих дослідницею, допінгу — 29, матеріально-технічного й кадрового забезпечення підготовки спортсменів — 27; травматизму — 6); оперативність, інформаційна насиченість, аналіз виступів українських спортсменів.

Останній номер газети "Команда" побачив світ 21 грудня 2016 р., здебільшого через фінансові труднощі та тенденцію до поступової відмови від паперового формату спортивних газет на вітчизняному медіаринку, про що зауважував С. Слущевський: "Зрозуміло, що паперові тиражі більше рости не будуть і нові регіони папір не захопить. У паперовій газеті відходить аудиторія. З іншого боку, зростають тиражі електронних версій газет, які завантажують на iPad, iPhone та інші пристрої. В Англії тиражі електронних версій вже вище, ніж паперових" [11]). Від 2017 р. часопис виходить у форматі інтернет-ЗМІ на сайті <https://komanda.com.ua>.

Висновки. На основі проведеного контент-аналізу газети "Команда" за 1996—2014 рр., виокремимо її характерні ознаки: 1) у *тематичному аспекті*: експансія футболу, позначена багатогранністю висвітлення; широкий спектр матеріалів, присвячених історії та проблемам українського спорту (засідання й рішення ФФУ та ПФЛ), закордонним змаганням із баскетболу,

хокею, тенісу, автоспорту; наявність прогнозів матчів і можливих трансферів, планів підготовки команд, змагань збірних України (національної та молодіжної); подання ґрунтовних матеріалів про зарубіжні клуби, портретних нарисів про зірок світового спорту; публікація великої кількості статистичних даних і різноманітних хіт-парадів, рейтингів; значний обсяг статей, присвячених уболівальникам, фан-рухам; репрезентація спорту як розваги, видовища; використання динамічних фотоілюстрацій; 2) у *жанровому аспекті*: акцент на інформаційній моделі журналістики з використанням елементів аналітики (оцінки, аналізу, коментування); превалювання інформаційних жанрів, розширення кількості матеріалів до 40 в одному номері, поміж яких 65% присвячено футболу і майже 15—20% — хокею та баскетболу (якщо футбол, хокей і баскетбол висвітлювали як в інформаційних, так і в аналітичних жанрах, де є аналіз причинно-наслідкових зв'язків, оцінка, коментар, то решту видів спорту репрезентовано в текстах інформаційних жанрів); у жанровій палітрі газети пріоритетними були хронікальні й розгорнуті замітки, інтерв'ю, репортажі, інформаційні огляди, коментарі, статті та нариси.

До конституційних домінант газети "Команда" належать такі: 1) прагнення редакції модернізувати контент газети та її передплату (за допомогою надісланого відривного талона редакція оперативно дізнавалася думку читачів про надруковані матеріали, події в країні та актуальні питання життя; розігрувала цінні призи поміж передплатників); 2) велика кількість реклами як профільного, так і непрофільного характеру; 3) гіпертрофія футбольної, хокейної та баскетбольної тематики у виданні; 4) значний обсяг інформації про футбольні чемпіонати в різних країнах світу; 5) репрезентація щомісячного календаря світових змагань із різних видів спорту; 6) оприлюднення прогнозів про можливі трансфери, втрати, плани підготовки команд; 7) статті про раритетні види спорту (стрітбол, брідж, бейсбол, паверліфтинг, акробатика тощо); 8) матеріали про вагомe значення спорту для населення, внесок спортсменів у важливі сфери культури, життя, зокрема в літературу, кіномистецтво; 9) публікація кросвордів, сканвордів, чайнвордів, спортивних гороскопів, проведення конкурсів для читачів на оперативність відповідей на запитання з історії спорту, на кращу баскетбольну чи футбольну карикатуру місяця, конкурсу "Команда моєї мрії"; "Шахового конкурсу" на кращу композицію, конкурсу прогнозів на змагання чемпіонатів світу чи Європи; 10) уміщення великої кількості статистичних даних; 11) репрезентація матеріалів з історії вітчизняного футболу 1930—1990-х рр.; 12) публікація портретних нарисів про відомих футболістів та тренерів, оглядів преси про гру українських грандів, прогнозів на матчі, а також аналітичних статей із таблицями; 13) публікації про арбітрів змагань із футболу, хокею, баскетболу, матеріали про жіночий, юнацький, студентський та молодіжний спорт, спорт ветеранів; 14) подання оцінок уболівальників; публікації про уболівальників, організація прямих телефонних ліній з відомими

спортсменами, тренерами, спортивними функціонерами, членами Міжнародного олімпійського комітету; 15) публікації про розвиток спортивної преси в Європі; 16) випуск спеціальних тематичних номерів та вкладок до газети, а також журналу "Команда+"; 17) написання журналістами газети книг, довідників про спорт, зокрема "Історії чемпіонатів України з футболу" в п'яти томах, що стала епохальною подією вітчизняної спортивної журналістики періоду незалежності; 18) газета неодноразово ставала лауреатом конкурсу Асоціації спортивних журналістів України "Україна олімпійська", здобувала звання найкращого спортивного видання країни, що свідчить про її непересічну роль на вітчизняному медіаринку спортивної преси.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні історичних етапів розвитку спортивної преси

в різних регіонах України та комплексному аналізі часописів, що є найвизначнішими репрезентантами кожної епохи; зіставленні характерних особливостей регіональної та всеукраїнської спортивної періодики. Провідними напрямками дослідження вбачаємо: а) соціокультурний аспект, що має на меті виявлення модусів спорту, котрі висвітлює спортивна преса, та шляхів корекції образів спорту в ЗМІ; б) компаративний аспект, що полягає в порівняльному аналізі еволюції й динаміки розвитку української спортивної періодики різних епох та країн, вивченні спортивної преси крізь призму розвитку спортивної аудіовізуальної й медіа-журналістики; в) персоналізований аспект, що передбачає комплексний аналіз творчої лабораторії видатних спортивних журналістів різних історичних епох.

Список використаної літератури

1. Бацунов С. М. Спорт як соціокультурний феномен : автореф. дис. ... канд. філос. наук / Бацунов Сергій Миколайович ; Класич. приват. ун-т. — Запоріжжя, 2012. — 20 с.
2. Газета "Команда". Форум rutracker.org. — Режим доступу: <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=3594451> (дата звернення: 17. 05. 2019). — Загл. с екрана.
3. Дерепка М. С. Висвітлення спорту в періодичній пресі України (2000—2002): автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту / Дерепка Марина Сергіївна ; Держ. НДІ фіз. культури і спорту. — Київ, 2003. — 19 с.
4. Дерепка М. С. Особливості й тенденції висвітлення спорту в газеті "Команда" / М. С. Дерепка // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. — Київ, 2001. — № 4. — С. 78—81.
5. Житарюк М. Г. Великий спорт і мас-медіа. Текст лекцій : навч.-метод. посіб. / Мар'ян Житарюк. — Львів : Світ, 1997. — 84 с.
6. Корольова О. В. Мовностилістичні особливості заміток-новин у сучасних українських спеціалізованих журналах про спорт / О. В. Корольова // Світові стандарти сучасної журналістики : зб. наук. праць / ред. М. В. Бутиріна. — Черкаси, 2010. — С. 191—194.
7. Корольова О. В. Спортивні журнали незалежної України: сучасний стан, тенденції розвитку : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій / Корольова Олена Володимирівна. — Київ : б. в., 2013. — 17 с.
8. Кулик Я. Л. Історія виникнення й розвитку фізичної культури та спорту на Україні / Я. Л. Кулик, С. А. Костюк, М. І. Петренко. — Вінниця : Логос, 1997. — 133 с.
9. Лаврик О. В. Жанрово-стильові особливості репортажу в українській спортивній пресі / О. В. Лаврик // Теле- та радіожурналістика. — 2010. — Вип. 9, ч. 1. — С. 196—201.
10. Павленко А. В. Футбольний імідж України: особливості формування та виявлення в сучасних вітчизняних ЗМІ : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій / Павленко Анастасія Володимирівна ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т журналістики. — Київ, 2012. — 16 с.
11. Случевський С. А. Тенденції спортивної журналістики. — Режим доступу: <http://www.telekritika.ua/sluchevsky/print/76916> (дата звернення: 21. 08. 2019). — Загл. с екрана.

Yulia Sazonova

To the history of functioning of the newspaper "Team"

The article deals with the leading edition of Ukrainian sports journalism of the period of independence — the newspaper "Team", defines the conditions and causes of its occurrence, considers the editorial and authorial composition, typological and typographic features, traces its evolution and development periods, defines the characteristics of each period of functioning of the newspaper, content of the edition, and problematic-thematic range, sections are characterized, the sport covered in the newspaper are outlined, the place of the newspaper "Team" in the history of sports journalism in Ukraine and outlines the constitutional dominance of the newspaper. There are two periods in the history of the newspaper: the period of formation of the newspaper (1995—2001), characterized by a small and unstable circulation, variations in the volume of the newspaper, changes in the editor-in-chief, irregularity of the thematic range of the edition, accentuation on the coverage of tennis, and period of modernization (2002—2015), determined by perturbations in the editorial and authorial composition of the newspaper, changes in the information policy of the publication, modifications of columns and reduction of their number, optimization of composition and printing design. The defining features of the newspaper "Team" are considered in two parameters: thematic (football expansion, broad coverage of foreign competitions in basketball, hockey, tennis, motorsport); availability of match forecasts, presentation of forecasts of possible transfers, losses, team preparation plans, submission of statistics, hit parades, ratings, representation of a wide range of competitions in different countries of the world, in-depth coverage of problems of Ukrainian sport, printing of materials on the history of domestic sports, submission of materials on foreign clubs, portrait essays on stars of world sport) and in the genre aspect (emphasis on journalistic information model using elements of analytics (evaluation, analysis, commenting), prevalence of information genres, expansion of the number of materials to 40 in one issue of the newspaper, prevalence of chronic and detailed notes, interviews, reports, informative reviews, comments, articles and essays).

Keywords: sports periodicals; newspaper; "Team"; sport; column; authors; content; genre; problems

References

1. Bacunov S. M. (2012). *Sport yak sociokulturnij fenomen*. PhD. Klasich. privat. un-t.
2. Rutracker.org, (2019). *Gazeta "Komanda"*. Forum rutracker.org. Available at: <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=3594451> [Accessed 17. 05. 2019].
3. Derepa M. S. (2013). *Visvitlennya sportu v periodichnij presi Ukraini (2000—2002)*. PhD. Derzh. NDI fiz. kulturi i sportu.
4. Derepa M. S. (2001). Osoblivosti j tendenciyi visvitlennya sportu v gazetii "Komanda". *Teoriya i metodika fizichnogo vihovannya i sportu*, 4, pp. 78—81.
5. Zhitaryuk M. G. (1997). *Velikij sport i mas-media. Tekst lekcij: navch.-metod. posib*. Lviv: Svit.
6. Korolova O. V. (2010). *Movnostilistichni osoblivosti zamitok-novin u suchasnihi ukrayinskihi specializovanihi zhurnalih pro sport. Svitovi standartii suchasnoyi zhurnalistiki: zb. nauk. prac.* Cherkasi.
7. Korolova O. V. (2013). *Sportivni zhurnali nezalezhnoyi Ukraini: suchasnij stan, tendenciyi rozvitku*. PhD. Kyiv: b. v.
8. Kulik Ya. L., Kostyuk S. A., Petrenko M. I. (1997). *Istoriya viniknennya j rozvitku fizichnoyi kulturi ta sportu na Ukraini*. Vinnicya: Logos.
9. Lavrik O. V. (2010). Zhanrovo-stilovi osoblivosti reportazhu v ukrayinskihi sportivnihi presi. *Tele- ta radiozhurnalistika*, 9 (1), pp. 196—201.
10. Pavlenko A. V. (2012). *Futbolnij imidzh Ukraini: osoblivosti formuvannya ta viyavlennya v suchasnihi vitchiznyanihi ZMI*. PhD. Kyiv. nac. un-t im. Tarasa Shevchenka, In-t zhurnalistiki.
11. Sluchevskij S. A. (2019). *Tendencii sportivnoyi zhurnalistiki*. Available at: <http://www.telekritika.ua/sluchevsky/print/76916> [Accessed 21. 08. 2019].

Надійшла до редакції 23 вересня 2019 року

ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 811.161.2'373.45:[014.3-029.004.65]:001(477)

DOI: 10.36273/2076-9555.2019.12(281).43-47

Юлія Ейсмонт,

молодший науковий співробітник
відділу наукового формування
національних реферативних ресурсів НБУВ,
e-mail: sumny1234@ukr.net

Іншомовна лексика в реферативній базі даних "Україніка наукова"

Висвітлено тенденції, пов'язані зі збагаченням лексичного складу української мови іншомовними запозиченнями. Прیدілено увагу їх різновидам, розглянуто доцільність введення іншомовних термінів. З'ясовано основні причини, що зумовлюють процес поповнення української мови іншомовними словами. Описано особливості усного та писемного шляхів запозичень. Зауважено, що одне й те саме слово, запозичене усним і писемним шляхом, може звучати по-різному та сприйматися як дві різні лексеми. Акцентовано увагу на використанні запозичень у реферативних текстах загальнодержавної реферативної бази даних (РБД) "Україніка наукова". Наголошено, що це — національний реферативний ресурс, котрий нині не має аналогів в Україні і є найвагомішою електронною базою даних Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ). Проаналізовано реферативні наукові тексти РБД "Україніка наукова". Зауважено, що повноцінний розвиток певної терміносистеми можливий лише за умови збереження балансу національного та інтернаціонального лексичних складників. Виявлено співвідношення найпоширеніших вітчизняних термінів і запозичень у текстах РБД "Україніка наукова". З'ясовано, яким термінам, українським чи іншомовним, віддають перевагу науковці. Подано загальну кількість записів із різних галузей знання в РБД "Україніка наукова" за 2015—2017 рр., опрацьованих для визначення частоти використання запозичень і їх українських відповідників. Досліджено динаміку частотності вживання українських термінів і запозичень із різних галузей знання в РБД "Україніка наукова" за окреслений період. Наведено окремі українські відповідники до іншомовних термінів з економіки, медицини, культури, науки й освіти. Доведено, що вітчизняні науковці віддають перевагу питомим українським термінам, а не запозиченням.

Ключові слова: запозичення; термін; частотність; реферативний текст; РБД "Україніка наукова"

Постановка проблеми. Розвиток ринкових відносин, налагодження культурних, суспільних і політичних зв'язків України з іншими державами наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст. сприяли інтенсифікації процесу запозичень іншомовної лексики. Питання доцільності чи недоцільності використання запозичень, збагачення української мови іншомовними словами чи надуживання ними, адаптації цієї лексики є особливо

актуальними на сучасному етапі. Зловживання запозиченнями в економічній, інформаційній, медичній та культурній сферах викликають занепокоєння й дискусії поміж мовознавців і небайдужих до розвитку рідної мови українців.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Науковці приділяють значну увагу порушеній проблематиці. Зокрема, етапи та ступінь адаптації іншо-

мовних лексем в українській мові вивчала Л. Архипенко [1]; структуру та семантику запозичень з англійської в українську мову новітнього періоду досліджувала Н. Попова [8]; проблеми інтеграції іншомовних слів до наукових терміносистем стали предметом студій О. Лисенко [5]. Різноманітні аспекти запозичень також розглядали А. Олійник [7], П. Селігей [9; 10]; І. Вакулик [2], О. Мороховський [6], Л. Крисін [4] та інші.

Мета статті — з'ясувати частоту використання в реферативній базі даних "Україніка наукова" (далі — РБД "Україніка наукова"), що є вагомим електронним ресурсом НБУВ, поширених українських термінів і запозичень із різних галузей знання, аби визначити, яким термінам — вітчизняним чи іншомовним — віддають перевагу українські науковці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи особливості використання запозичень, доцільно звернутися до теоретичного поля проблеми. Розглянемо докладніше структуру іншомовної лексики, а також причини її проникнення до української мови.

Розрізняють **матеріальні запозичення та калькування**. Матеріальне (лексичне) — це запозичення, у процесі якого лексична одиниця переходить з іноземної мови до рідної повністю (значення й експонент). Калькування — копіювання іншомовного слова за допомогою власного, незапозиченого матеріалу; поморфемний переклад іншомовної лексики.

Окремими різновидами є **семантичні та словотвірні запозичення**. У семантичних оригінальне слово набуває значення, відповідного іншомовному терміну; у словотвірних питомий зміст передається морфемами інших мов.

Запозичення відбуваються **усним і писемним** способом, можуть бути **прямими й опосередкованими**. В усних — лексеми пристосовуються до фонетики оригінальної мови, навіть можуть бути перекрученими. У писемних — кожному літеру передають звуком навіть тоді, коли в автентичній мові певний звук не вимовляється. Саме через цю причину одне й те саме слово, запозичене усним і писемним шляхом, може звучати по-різному та сприйматися як дві різні лексеми. Прямі запозичення — слова, що безпосередньо переходять з однієї мови до іншої. Опосередковані — це запозичення, котрі проникли з однієї мови до іншої через посередництво третьої мови (запозичення запозиченого слова) [3, с. 208—209].

Розглянемо докладніше причини інтеграції іншомовних слів, що впливають на збагачення словникового запасу сучасної української мови. Зокрема, О. Мороховський вирізняє три групи лінгвальних причин, котрі зумовлюють процес запозичення:

1. Номінативна безвихідь і прагнення до мовленевої економії. Зустрічаючись із новою реальією, що не має спеціального позначення, мовець віддає перевагу не словосполученню рідною мовою, а запозичує іншомовне.

2. Прагнення мовців використати слова, позбавлені будь-яких конотативних значень, здебільшого у сфері науково-технічної термінології та в номенкла-

турі. Для створення нових термінів використовують і засоби рідної мови, і запозичення, але розвиток терміносистем низки наук у країнах європейського регіону свідчить, що вчені часто надають перевагу запозиченням.

3. Прагнення мовців послуговуватися словами, котрим властиве конотативне значення, насамперед у сфері публіцистики та молодіжного жаргону. У публіцистиці, особливо присвяченій іноземній тематиці, іншомовні запозичення вживають зі стилістичною метою — наблизити, конкретизувати описувані явища для читача й водночас продемонструвати їх походження [6, с. 22].

Науковець Л. Крисін окреслив причини запозичення, зумовлені низкою потреб:

- найменування нового предмета чи явища;
- уточнення, реалізація відповідного поняття;
- розмежування змістовно близьких, але водночас різних понять;
- спеціалізація понять у певній сфері, з певною метою;
- евфемистичні заміни;
- тенденція до заміни словосполучень і описових зворотів однослівними найменуваннями;
- закріплення у мові запозичень, котрі можна об'єднати в лексичний ряд, базуючись на їх загальному значенні та повторюваності будь-якого загального структурного елемента;
- наявність у мові-оригіналі усталених систем термінів, що обслуговують певну тематичну галузь чи професійне середовище [4, с. 146].

П. Селігей розглянув основні чинники проникнення запозичених слів:

1. Іншомовна термінологія є міжнародною, узвичаєною у середовищі закордонних фахівців. Цей досвід особливо цінний у наш час, коли постколоніальна Україна усвідомлює себе частиною Європи, наздоганяє цивілізовані держави в економіці та культурі, переймає в західних народів їхні науково-технічні здобутки. Дедалі більше співвітчизників використовують новітні інформаційні технології. І той факт, що наша наукова мова впорядковується відповідно до міжнародних стандартів, а чимало семантичних прогалин в її терміносистемах заповнюється завдяки запозиченням, є цілком закономірним.

2. Тенденція до лаконізму й однослівності: мовці воліють позначити поняття одним запозиченим терміном, аніж багатослівно-громіздким питомим зворотом, замість довгих описів потрібний зміст сконцентровано в одному слові, від якого утворюються однослівні похідні.

3. Чуже слово однозначне, його семантика конкретніша й чіткіше окреслена, воно деталізує наявне поняття, вносить новий смисловий відтінок, який важко чи неможливо передати оригінальним аналогом.

4. Окремі іншомовні лексеми прищепилися в науковій мові через естетичні чи етичні міркування; ця тенденція особливо виразна в медичній термінології.

5. Запозичені слова активно поповнюють автентичну мову й тоді, коли певні суспільні прошарки

захоплюються культурою іншого народу. У цьому разі запозичення вживають не для того, аби уточнити чи з'ясувати суть предмета, а здебільшого через бажання мовця продемонструвати сучасність і поінформованість, розумову чи ділову перевагу, а також з метою маніпуляції, щоб створити ілюзію нового чи незвичайного явища [10, с. 10—11].

У наш час запозичення активно поповнюють лексичний склад наукових текстів. Цю тенденцію підтверджують результати дослідження загальнодержавної реферативної бази даних "Україніка наукова". Цей національний реферативний ресурс, що наразі не має аналогів в Україні, є універсальною електронною базою даних НБУВ вільного доступу й містить бібліографічні описи та реферативну інформацію про вітчизняні наукові публікації з усіх галузей знань (природничі, технічні, суспільні, економічні, гуманітарні, медичні науки).

З-поміж інших вітчизняних наукових реферативних баз "Україніка наукова" вирізняється універсальним тематичним наповненням (охоплює всі галузі знання); різноманітністю об'єктів реферування (періодичні та продовжувані видання, монографії, збірники наукових праць, автореферати дисертацій, препринти тощо); загальнодоступністю та варіативністю каналів розповсюдження (вільний доступ в інтернеті, видання (на її основі) чотирьох галузевих серій Українського реферативного журналу "Джерело" та його щорічного кумулятивного випуску на CD- та DVD-ROM).

На базі РБД проводяться бібліометричні дослідження, спрямовані на вивчення динаміки надходження, видового розподілу, тематичного наповнення документів, публікаційної активності окремих учених і академічних установ, визначення пріоритетних напрямів у різних галузях наукового знання. Особливого значення набуває можливість використання РБД "Україніка наукова" в наукометричних дослідженнях, зокрема щодо рейтингування фахових видань України за ступенем їх інтегрованості в систему наукових комунікацій, виявлення та ідентифікації сучасних вітчизняних академічних шкіл тощо.

Станом на 29.01.2018 у РБД "Україніка наукова" відображено понад 661,4 тис. джерел інформації (книги — 16%, автореферати дисертацій — 16%, статті з періодичних і продовжуваних видань — 68%). Упродовж 2012—2017 рр. обсяг РБД збільшився на 260 тис. записів. Нові записи в РБД уміщують щомісяця, що уможливило оперативне інформування користувачів.

З огляду на вагоме значення цього ресурсу для вітчизняного наукового поля, актуальним є дослідження характерних тенденцій його розвитку, зокрема в галузі терміносистеми. Наголосимо, що її повноцінний розвиток можливий лише за умови збереження балансу національного та інтернаціонального лексичних складників. Авторка проаналізувала співвідношення найпоширеніших вітчизняних термінів і запозичень у текстах РБД і з'ясувала, яким лексемам віддають перевагу науковці. Для визначення частоти використання запозичень та їхніх українських відповідників було

опрацьовано загальну кількість записів РБД за 2015—2017 рр. Результати дослідження наведено у табл. 1, 2.

Таблиця 1

Загальна кількість записів із різних галузей знання в РБД "Україніка наукова" за 2015—2017 рр.

Галузь знання	Кількість реферативних записів		
	2015	2016	2017
Економіка	6 421	4 742	3 672
Медицина	8 825	6 732	4 671
Культура, наука, освіта	2 777	1 711	900

Таблиця 2

Динаміка частотності використання українських термінів і запозичень із різних галузей знання у РБД "Україніка наукова" за 2015 — 2017 рр.

Терміни (відповідник/ запозичення)	Галузь знання	У текстах документів		
		2015	2016	2017
<i>запровадження</i>	економіка	78	44	5
<i>імплементація</i>		0	4	0
<i>відшкодування</i>	економіка	10	4	1
<i>компенсація</i>		0	0	0
<i>управління</i>	економіка	1 131	521	44
<i>менеджмент</i>		234	118	11
<i>показник</i>	медицина	462	270	30
<i>маркер</i>		118	66	12
<i>прихований</i>	медицина	6	2	1
<i>латентний</i>		4	8	0
<i>виявляти</i>	медицина	4	3	1
<i>маніфестувати</i>		0	0	0
<i>щеплення</i>	медицина	1	1	0
<i>вакцинація</i>		1	0	0
<i>творчий</i>	культура,	145	72	1
<i>креативний</i>	наука, освіта	17	7	0
<i>мовний</i>	культура,	22	13	0
<i>лінгвальний</i>	наука, освіта	0	0	0
<i>покоління</i>	культура,	10	5	0
<i>генерація</i>	наука, освіта	0	1	0
<i>категорія</i>	культура,	0	1	0
<i>концепт</i>	наука, освіта	102	55	0

Як свідчать дані табл. 2, упродовж окресленого періоду вітчизняні науковці віддавали перевагу питомим українським термінам, а не запозиченням. Співвідношення національного та іншомовного складників доводить, що надходження іншомовних лексем із різних галузей знання, зокрема економічної, інформаційної, медичної тощо, не становить загрози для української мови. Дискусії щодо перенасичення вітчизняної термінології іноземними елементами певним чином перебільшені, адже, згідно з даними проведеного дослідження наукової продукції, більшість українських науковців не вживають запозичень у випадках, коли можна скористатися вдалим українським відповідником.

Висновки. РБД "Україніка наукова" призначена для висвітлення та доведення до світової спільноти результатів наукової діяльності вітчизняних учених; пропагування доробку українських дослідників із новітніх напрямів наукового знання; розкриття теоретичного надбання та досвіду у сфері наукових розробок сучасних колективів, науково-дослідних та освітніх інституцій. Ресурси РБД слугують також для ґрунтовного аналізу сучасного стану досліджень в Україні й цільового прогнозування тенденцій розвитку наукового знання. Вагомого значення набуває проблема терміносистеми цього ресурсу, оскільки останніми десятиліттями відбувається процес

активної інтеграції іншомовної лексики в різноманітні сфери діяльності, зокрема й наукові дослідження. За результатами опрацювання загальної кількості записів у РБД "Україніка наукова" за 2015—2017 рр. зроблено висновок, що вітчизняні вчені віддають перевагу питомій лексичці й вживають відповідники запозичень. Здобуті результати можуть слугувати основою для подальшого вивчення аспектів використання іншомовних понять у наукових реферативних текстах; спонукатимуть учених не зловживати іноземними термінами, якщо в мові є вдалі питомі відповідники; сприятимуть зразковому академічному викладу, в якому оригінальна лексика переважає над запозиченою.

Список використаної літератури

1. *Архипенко Л.* Етапи і ступені адаптації іншомовних лексичних запозичень в українській мові (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця XX — початку XXI ст.) : монографія / Л. Архипенко. — Харків : ХНЕУ, 2008. — 168 с.
2. *Вакулик І.* Запозичення з класичних мов у науковій термінології сучасних європейських мов (на матеріалі юридичних та економічних термінів української, російської, німецької, французької, англійської мов) : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Вакулик Ірина Іванівна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т філології. — Київ, 2004. — 20 с.
3. *Кочерган М.* Вступ до мовознавства : підручник / М. Кочерган. — 3-тє вид., стереотип. — Київ : Видавн. центр "Академія". — 2014. — 304 с.
4. *Крысин Л.* Иноязычное слово в контексте современной общественной жизни / Л. Крысин // Русский язык конца XX столетия (1985—1995). — Москва : Наука, 1996. — С. 147—154.
5. *Лисенко О.* Освоєння німецькомовних запозичень в українській науково-технічній термінології : дис. ... канд. філол. наук / Лисенко Олена Анатоліївна ; Харків. держ. ун-т. — Харків : Харків. держ. ун-т, 1999. — 179 с.
6. *Мороховський О.* Деякі питання теорії запозичень / О. Мороховський // Мовознавство. — 1984. — № 1. — С. 19—25.
7. *Олійник А.* Роль запозичень-англіцизмів у розвитку сучасної української мікроекономічної термінології : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Олійник Андрій Євгенович ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — Київ, 2002. — 20 с.
8. *Попова Н.* Структура та семантика лексичних запозичень з англійської в українську мову новітнього періоду : монографія / Н. Попова ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. — Харків : ХНАДУ, 2007. — 220 с.
9. *Селігей П.* Чужого навчаємося, а свого не цураємося... / П. Селігей // Дивослово. — 2008. — № 7. — С. 36—40.
10. *Селігей П.* Що нам робити із запозиченнями? / П. Селігей // Укр. мова. — 2007. — № 3. — С. 3—17.
11. *Сімонок В.* Адаптація іншомовних елементів у системі української мови / В. Сімонок // Вест. Междунар. слав. ун-та. Серія: Філологія. — Харків : МСУ, 001. — Т. IV. — С. 29—31.
12. *Сімонок В.* Семантико-функціональний аналіз іншомовної лексики в сучасній українській мовній картині світу / В. Сімонок. — Харків : Основа, 2000. — 331 с.

Yuliya Eysmont

A foreign vocabulary in the abstract database "Ukrainika scientific"

It reflects trends that are related to the enrichment of lexical structure of Ukraine language by foreign languages adoptions. The importance and necessity of using the borrowed term usage in the Ukrainian language are considered. Paid attention to the varieties of borrowing. Expediency of borrowing of foreign terms is considered also. Principal reasons that predetermine the process of addition to Ukrainian foreign words are investigational. The features of verbal and writing ways of borrowing are described. It is noticed that the same word adopted by a verbal and writing way can sound differently and perceived as two different words. Attention is accented on the use of borrowing in abstract texts of national abstract database (ADB) "Ukrainika scientific". Underline, that national abstract database "Ukrainika scientific" is a national abstract resource that for today there are not analogues in Ukraine and is the most electronic resource of the V. Vernadsky National library of Ukraine. Abstract scientific texts of national abstract database "Ukrainika scientific" are analysed. The correlation between most spread Ukrainian terms and borrowings in texts of abstract database "Ukrainika scientific". The preference of terms, Ukrainian or borrowed, by scientists has been studied. The common amount of records is given from different industries of knowledge in abstract database "Ukrainika scientific" for 2015—2017, worked out for determination of frequency of the use of borrowing and them Ukrainian accordances. The dynamics of frequency of Ukrainian terms and borrowings in different sphere of knowledge in abstract database "Ukrainika scientific" in the period of 2015—2017 has been studied. Separate Ukrainian matches for foreign borrowings in economy, medicine, culture, science and education are given. It is well-proven that scientists give advantage to the specific Ukrainian terms, but not borrowing.

Keywords: borrowing; term; frequency; abstract; DB "Ukrainika scientific"

References

1. Arkhynenko L. (2008). *Etapy i stupeni adaptatsii inshomovnykh leksychnykh zapozychen v ukrainskii movi (na materialii anhlitsyzmiv u presi kintsia XX — pochatku XXI st.)* Kharkiv: KHNEU.
2. Vakulyk I. (2004). *Zapozychennia z klasychnykh mov u naukovii terminologii suchasnykh yevropeiskykh mov (na materialii yurydychnykh ta ekonomichnykh terminiv ukrainskoi, rosiiskoi, nimetskoi, frantsuzkoi, anhlitskoi mov): avtoref. dys. ... kand. filol. nauk.* Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka, In-t filohii. Kyiv.
3. Kocherghan M. (2014). *Vstup do movoznavstva.* Kyiv: Vydavn. centr "Akademija".

4. Kryisin L. (1996). *Inoyazyichnoe slovo v kontekste sovremennoy obschestvennoy zhizni. Russkiy yazyk kontsa XX stoletiya (1985—1995)*. Moskva: Nauka.
5. Lysenko O. (1999). *Osvoiennia nimetskomovnykh zapozychen v ukrainiskii naukovo-tekhnichii terminolohii: dys. ... kand. filol. nauk*. Kharkiv: Kharkiv derzh. un-t.
6. Morokhovskiy O. (1984). Deiakі pytannia teorii zapozychen. *Movoznavstvo*, 1, pp. 19—25.
7. Oliinyk A. (2002). *Rol zapozychen-anhlytsyzmiv u rozvytku suchasnoi ukrainskoi mikroekonomichnoi terminolohii: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk*. Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka. Kyiv.
8. Popova N. (2007). *Struktura ta semantyka leksychnykh zapozychen z anhlyiskoi v ukrainsku movu novitnoho periodu*. Kharkiv: KHNADU.
9. Selihei P. (2008). Chuzhoho navchaiemosia, a svoho ne tsuraiemosia... *Dyvoslovo*, 7, pp. 36—40.
10. Selihei P. (2007). Shcho nam robyty iz zapozychenniamy? *Ukr. mova*, 3, pp. 3—17.
11. Symonok V. (2001). Adaptatsiia inshomovnykh elementiv u systemi ukrainskoi movy. *Vest. Mezhdunar. slav. un-ta: Seriia: Filolohiia*, T. IV, pp. 29—31. Kharkiv: MSU
12. Simonok V. (2000). *Semantyko-funktsionalnyi analiz inshomovnoi leksyky v suchasni ukrainskii movni kartyni svitu*. Kharkiv: Osnova.

Надійшла до редакції 2 грудня 2019 року

КОНФЕРЕНЦІЇ. КОНКУРСИ. ВИСТАВКИ

Олег Сербін,

доктор наук із соціальних комунікацій, професор,
директор Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича
КНУ імені Тараса Шевченка,
e-mail: serbinolego@gmail.com

Наукова еволюція досліджень бібліо-інформаційної ноосфери в контексті безпеліційності професійного зростання

Щоразу, коли розпочинаємо фахову дискусію щодо значення й ролі автоматизації у здійсненні бібліотечно-інформаційних сервісів, неодмінно повертаємося до питання їхнього гносеологічного наповнення. І справді, нинішні реалії такі, що людиноцентризм у нашій професії є визначальним. А що ж тоді автоматизація та інтернетизація не тільки бібліотечної, а й інших сфер існування людства? Адже обмежуватися дослідженням лише бібліотечної сфери ми, як професіонали, не маємо жодного права, оскільки наш Читач-Користувач, по суті, є різним за професією, освітою, інтелектуальним рівнем, політичними поглядами, віросповіданням тощо. Саме з цієї позиції маємо говорити про бібліо-ноосферу в контексті еволюції досліджень задля піднесення ролі Бібліотекаря в інформаційному житті Читача.

Чудову нагоду обговорити стратегічні плани й тенденції розвитку бібліотечних установ закладів вищої освіти та бібліотечної галузі загалом мали учасники щорічної Міжнародної конференції "Наукова еволюція досліджень бібліо-інформаційної ноосфери", яка відбулася 19—21 червня 2019 р. на базі Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Організаторами заходу, проведеного під егідою Міністерства освіти й науки України, були: Наукова бібліотека ім. М. Максимовича КНУ імені Тараса Шевченка — як методичний центр діяльності бібліотек ЗВО, Наукова бібліотека Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, Секція університетських бібліотек УБА.

Перед організаторами конференції стояли завдання: забезпечити ефективне спілкування, обмін досвідом та інформацією, що дасть змогу якнайповніше розкрити широкий спектр діяльності бібліотек ЗВО

відповідно до новітніх вимог користувачів інформаційних ресурсів; переосмислити традиційні методи обслуговування й втілити у практику інноваційні ідеї та досвід провідних бібліотечних установ. Напрямок роботи конференції було віддзеркалено в назві "Наукова еволюція досліджень бібліо-інформаційної ноосфери", що охоплювала такі теми:

1. Комунікативні наукові процеси: досвід міжнародного співробітництва бібліотек.
2. Наукометричні та бібліометричні інструменти оцінювання наукових досліджень.
3. Ініціативи відкритого доступу в бібліотечному середовищі.
4. Питання інтелектуальної власності в цифрову епоху.
5. Упровадження сучасних програмних рішень для забезпечення якості освіти.
6. Бібліотека як центр збереження інформаційних ресурсів.
7. Бібліотечне середовище — дієвий простір соціокультурного розвитку.

У роботі конференції взяли участь 125 керівників, провідних спеціалістів бібліотек ЗВО України, фахівці бібліотечної галузі Казахстану та Білорусі. У межах заходу було проведено пленарні та секційні засідання, що стали своєрідним майданчиком для обміну знаннями й досвідом.

З вітальним словом до учасників звернувся І. Коваль — професор, ректор Одеського Національного університету імені І. І. Мечникова, доктор політичних наук. Доповідач наголосив на непересічному значенні таких міжнародних конференцій та знаковості проведення заходу в одному з найстаріших університетів України — ОНУ ім. І. І. Мечникова.

Робоча частина конференції розпочалася зі вступного слова О. Сербіна — директора НБ ім. М. Максимовича КНУ імені Тараса Шевченка, доктора наук із соціальних комунікацій, голови секції університетських бібліотек УБА. Загалом, слухачі ознайомилися з 26 доповідями та 2 презентаціями від гостей і керівників бібліотечних установ ЗВО.

Під час пленарних засідань учасники заслухали доповідь О. Бруй — президента Української бібліотечної асоціації, директора НТБ ім. Г. І. Денисенка КПІ ім. Ігоря Сікорського, присвячену стратегічному плануванню діяльності бібліотек. Цю проблематику у своїй презентації порушив і М. Ситницький — кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник економічного факультету КНУ імені Тараса Шевченка. Доповідач проаналізував стратегічний розвиток наукових бібліотек дослідницьких університетів на основі впровадження міжнародного досвіду країн Європейського Союзу. Цікавими й корисними були доповіді представниць Назарбаєв Університету (Республіка Казахстан) Т. Джангулової, керівника служби оцифрування, та А. Даутової, експерт-менеджера. Питання відкритого доступу висвітлила Т. Ярошенко — віцепрезидент із наукової роботи та інформації Національного університету "Кієво-Могилянська академія". Результати вивчення впливу певних чинників на еволюцію бібліотек ЗВО Т. Колесникової, директора НТБ Дніпровського національного університету, доповнили дослідження бібліотечно-інформаційного спрямування.

На початок 2019 року мережа бібліотек закладів вищої освіти державної форми власності охоплювала 189 установ. Наведемо цифри: загальний фонд мережі становив 110 164 629 пр., контингент — 1 585 840 користувачів, із них — 1 075 030 студентів. Персонал бібліотек налічував 5157 працівників (упродовж року було скорочено 241 співробітника) (табл. 1). Мате-

ріально-технічна база, у порівнянні з минулим роком, також зазнала змін, зокрема кількість читальних зал зменшилася на 15, а загальна площа — на 4237 кв. м. 10 бібліотечних установ не отримали фінансування на придбання нових книг та періодичних видань; 73 — потребують ремонту, а приміщення 23 із них (загальною площею 9746 кв. м) перебувають в аварійному стані.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика показників бібліотек ЗВО

Назва показника	2016	2017	2018
Фонд бібліотек	112 129 980	110 550 583	110 164 629
Кількість користувачів	1 576 535	1 435 144	1 585 840
з них студентів	1 128 618	1 097 045	1 075 030
Персонал	5 733	5 398	5 157
Кількість абонементів, ч/з	684/935	671/904	669/889

Утім, попри складнощі та негаразди, 130 бібліотек нашої мережі беруть участь у корпоративній роботі, що охоплює понад 70 проєктів із формування й утілення прогресивних рішень у царині науки, освіти та культури. Безкоштовну онлайн-послугу з оперативного виконання запитів віддалених користувачів у рубриці "Віртуальна довідка" надають 90 книгозбірень. Невичерпна робота з книжковими пам'ятками є практичним напрацюванням 123 бібліотек ЗВО, таких документів у фондах налічується 1 525 860. Виставки нових надходжень, тематичні (20 888 назв тем), на яких було репрезентовано 657 138 документів, становлять постійний напрям інформаційного супроводу наукового та навчального процесів вищої школи. 2044 теми розкрито завдяки віртуальним експозиціям, якими активно користуються онлайн. Масова робота — традиційний і невіддільний складник духовної місії університетських бібліотек. Низка установ пропонує свою територію як багатоаспектний комунікативний простір для проведення різноманітних заходів із метою налагодження культурного діалогу. Кількість ініціатив, реалізованих упродовж 2018 року, сягнула 10 569, окрім того, для користувачів було проведено 2253 дні інформації. Окремим напрямом роботи, що не втрачає актуальності, є виконання інформаційних довідок: за 2018 рік їх надано 3 407 399, із них 27 255 онлайн; проведено заняття з формування інформаційної культури користувача тривалістю понад 10 тис. годин (10 733). 95 бібліотечних установ репрезентували 379 бібліографічних покажчиків у друкованому та електронному форматах.

Відповідно до Наказу МОН від 06.11.2018 № 1213 "Про надання доступу закладам вищої освіти і науковим установам, що знаходяться у сфері управління Міністерства освіти і науки України, до електронних наукових баз даних", доступ до Scopus та Web of Science надається за кошти державного бюджету. Наразі 127 ЗВО (понад 67%) мають доступ до наукометричних БД (табл. 2).

Таблиця 2

Показники доступу ЗВО до світових баз даних

БД	2018	2019
Scopus та Web of Science	29	99
Scopus	36	28
Web of Science	30	—
Усього	95	127

Університетські бібліотеки беруть активну участь у науково-дослідній роботі, зокрема 53 установи розробляють 124 наукові теми, перелік яких наведено на сайті НБ ім. М. Максимовича (http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/for_lib/docs.php3).

Підбиваючи підсумки роботи конференції, фахівці обговорили перспективи подальшої співпраці бібліотек ЗВО у царині інформаційного забезпечення освітньо-наукового процесу; ініціювали нові проекти; визначили шляхи реалізації програми "Культура академічної доброчесності: роль бібліотек" тощо. Після завершення заходу всі учасники отримали сертифікати. Матеріали конференції будуть опубліковані в спеціальному випуску журналу "Вісник ОНУ. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство".

26 грудня 2019 р. у конференц-залі Книжкової палати України відбувся науково-практичний семінар "Особливості підготовки неперіодичних видань до випуску" для вітчизняних суб'єктів видавничої справи (видавців) (організатор: ДНУ "Книжкова палата України імені Івана Федорова", співорганізатори: ДУ "Український інститут книги" й Українська асоціація видавців та книгорозповсюджувачів).

У роботі семінару взяли участь: Видавничий дім "Академперіодика" НАН України (м. Київ), Львівський державний університет фізичної культури, ФО-П Бихун В. Ю. (м. Київ), Національна академія Служби безпеки України (м. Київ), ТОВ "ВИДАВНИЦТВО АССА" (м. Харків), ПП "Видавництво "Фенікс" (м. Київ), ТОВ "ЛІТЕРА ЛТД" (м. Київ), ТОВ "КАЛАМАР" (м. Київ), ТОВ "ВИДАВНИЦТВО "ОВК" (м. Київ), ФО-П Усатенко Г. В. (м. Київ), МПП "Букрек" (м. Чернівці), ТОВ "Прінтеко" (м. Київ), ФО-П Рудзік І. С., ТОВ "Видавниче підприємство "ЮНІВЕРС" (м. Київ), ТОВ "Книготорговельна база "Альфа" (м. Київ), ТОВ "Час Змін Інформ" (м. Київ).

У вступному слові директор Книжкової палати України М. Сенченко окреслив славні віхи історії цієї наукової установи, що 2019 р. святкувала 100-річний ювілей і провела низку заходів (науково-практичних

Презентації виступів можна переглянути на сайтах НБ ім. М. Максимовича та НБ ОНУ ім. І. І. Мечникова.

Штучний інтелект, інтернет речей, віддалений доступ — нині це інструментарій, котрий належить використовувати компетентно, імплементуючи у практичну площину сучасної бібліотеки. Не слід боятися та відмовлятися бодай від спроб зрозуміти новітні явища, натомість потрібно приймати їх як даність часу — так необхідну нашому Читачу-Користувачу, навіть якщо він ще не усвідомив і до кінця не осягнув глибину своїх можливостей у глобальному інформаційному просторі.

Тому кожна така зустріч, діалог чи конференція є квінтесенцією спільної роботи бібліотек у контексті підвищення якості інформаційних сервісів, проведення наукових досліджень, упровадження сучасних технологій, нових форм і методів маркетингової діяльності, найкращого світового досвіду. Конференція "Наукова еволюція досліджень бібліо-інформаційної ноосфери" — це погляд у майбутнє на фундаменті досвіду та динамічності реалій сьогодення, і, маємо надію, вона надасть новий поштовх розвитку галузі та сповнить новим змістом бібліотечну професію.

Надійшла до редакції 2 листопада 2019 року

Підвищуючи професіоналізм видавця

семінарів і конференцій), ознайомив учасників з етапами її розвитку впродовж 28 років незалежності, визначив основні завдання, що сьогодні стоять перед Книжковою палатою, і розв'язання яких покликане забезпечити виконання її головної функції — збереження документальної пам'яті України (Державного архіву друку), а також намітив перспективи розвитку установи.

Учасники семінару заслушали доповіді президента Української асоціації видавців та книгорозповсюджувачів О. Афоніна ("Стратегія розвитку вітчизняного книговидавництва"), начальника відділу підтримки книговидавництва Українського інституту книги Ю. Марченка ("Дотримуватися видавничих стандартів — свідчення професіоналізму видавця"), зав. відділу державної стандартизації Книжкової палати України, залуженого працівника культури України Г. Плиси ("Практика застосування нормативно-правових актів під час видавничого оформлення видань"), зав. відділу класифікаційних систем Книжкової палати України В. Муравйової ("Універсальна десяткова класифікація у неперіодичних виданнях"), зав. відділу міжнародної системи стандартної нумерації книг Книжкової палати України, магістра інтелектуальної власності І. Погореловської ("Ідентифікація видань у системі ISBN: світовий досвід, національна практика"), зав. відділу наукового опрацювання обов'язкових примірників Книжкової палати України В. Полякова ("Система обов'язкового примірника видань як система формування документальної пам'яті України").

Матеріал підготувала

Ірина Погореловська,

завідувач відділу міжнародної системи стандартної нумерації книг Книжкової палати України, магістр інтелектуальної власності

Показчик статей і матеріалів, опублікованих у журналі за 2019 рік

КОЛОНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

СЕНЧЕНКО М. Депутатський лохотрон	4, 5, 6	3
СЕНЧЕНКО М. Книжкова палата України: 100 років системних та інноваційних трансформацій	1	3
СЕНЧЕНКО М. Невидима організаційна війна	11	3
СЕНЧЕНКО М. Організаційна війна в умовах псевдodemократії	7	3
СЕНЧЕНКО М. Оргтехнології трансформації соціально-політичних систем	8	3
СЕНЧЕНКО М. Парламентаризм і демократія — тотальна дезінформація людства	2	3
СЕНЧЕНКО М. Суть парламентаризму	3	3
СЕНЧЕНКО М. Формування глобальної олігархії в Англії	9	3
СЕНЧЕНКО М. Що чекає людство?	10	3

ДО СТОРІЧЧЯ КНИЖКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ

КОВАЛЬЧУК Г. Головна Книжна Палата в м. Києві	2	5
---	---------	---

СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ВАСИЛЕНКО В. Визначення іміджевих маркерів цільової аудиторії як один з етапів формування іміджу закладу вищої освіти	10	25
ВАСИЛЕНКО В. Соціокомунікаційні технології інмутації як негативний чинник впливу на процес формування іміджу ЗВО: способи нівелювання	4	16
ДОЯР Л. Знецінення радянського періоду вітчизняної історії як визначальний напрям гуманітарної політики сучасної України	11	21
ДОЯР Л. Сучасна українська нація: захищаємо чи винищуємо	12	24
ЗВСГІНЦОВА М. Копірайтинг та особливості його викладання майбутнім фахівцям у галузі соціальних комунікацій	10	20
ІЛЬГАНАСВА В. Інтегральна концептуалізація як шлях до розкриття сутності соціальної комунікації	5	14
КОРЖОВА Т. Зв'язки з громадськістю в контексті пострадянського освітнього простору: тенденції та перспективи	2	11
КОРЖОВА Т. Реалізація компетентнісного підходу в процесі підготовки PR-фахівців	1	14
ЛЕБЕДИНСЬКА Т. Медіапоедінка української молоді у процесі професійного самовизначення	11	26
МАРКОВА В. Медіаосвіта в системі соціальних комунікацій: теоретичний аспект	10	16
МЕДВЕДЕВА А. Ефективність використання наукометричної платформи Web of Science	5	18
МИЛЬЧЕНКО Л., ГАСТИНЩИКОВА Л. Особливості національних культур: комунікативні аспекти	7	19
ОНИЩУК М. Президентські вибори в Україні крізь призму зарубіжних ЗМІ	3	20
ОНИЩУК М., МИЛЬЧЕНКО Л. Політична джинса на службі українських олігархів	8	17
ПАРФЕНЮК І. Інструментарій інформаційних війн: традиційні та новітні засоби	1	7
СЕНЧЕНКО М. Алгоритм створення та консервації "керованого хаосу" в соціальних системах	12	18
СЕНЧЕНКО М. Концепція "керованого хаосу" — нова форма колонізації	11	15
СЕНЧЕНКО М. Програма сучасної глобальної олігархії	10	9
СЕНЧЕНКО О. "М'яка сила" книги	9	10
СОКОЛОВА Н. Соціальні мережі як нові джерела отримання інформації в телевізійних новинах	1	10
ШВЕЦОВА-ВОДКА Г. Інфосфера як складник ноосфери	6	10

КНИГОЗНАВСТВО. ВИДАВНИЧА СПРАВА

БУРЯК С. Аналітичний огляд видавничої діяльності країн СНД у 2014—2018 роках	12	3
БУРЯК С. Книговидавнича діяльність в Україні за підсумками 2018 року	3	9
ЖИГУН Т., УСТИННИКОВА Т. Аналіз стану доставляння обов'язкових примірників видань України в 2018 році	4	9
ІВАНОВА М., БІЛІНЕЦЬ Н. Документопотік із питань права інтелектуальної власності за 2015—2017 рр. у фондах НБУВ	2	19
ІВАНЧЕНКО А. Одеська наука у постатях: до виходу 50-го випуску серії "Вчені Одеси"	1	19
КАРАКОЗ О. Трансформація української книги: від витоків до сьогодення	11	6
КЛЮШНІЧЕНКО О. Дослідження тематичної спрямованості публікацій у науковій періодиці України 2018 року за розділами УДК	8	10
КЛЮШНІЧЕНКО О., ОЧЕРЕТЯНА Л. Книги України в дзеркалі державної бібліографії (за матеріалами бази даних державної бібліографії "Літопис книг" за 2018 р.)	7	9
КРАЙНІКОВА Т. Концептуальні ознаки економічної книги як особливого різновиду літератури non-фікшн. Періодичні та продовжувані видання, випуск яких розпочато у 2019 році (за матеріалами надходжень обов'язкових примірників у Книжкову палату України)	12	17
ПЕТРУНЬЯК Я. Українці на підступах до Нобелівської премії з літератури	1	20
СКАЧЕНКО О. "Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтвознавство»" в історичній ретроспективі	3	18
ТАТАРІНОВА Л. Деякі тенденції розвитку книгодрукування у провідних країнах світу	12	9
ТРОЯН Т. Послідовне мистецтво: від наскельного живопису до візуального сторітелінгу	10	5
ФІЯЛКА С. Комунікація автора наукової статті з редакцією та рецензентами	2	16
ФІЯЛКА С. Типологія наукових публікацій (на прикладі журналів із політематичного показника Social Sciences Citation Index наукометричної бази Web of Science)	5	8

РЕЦЕНЗІЇ

ГАЛЬКЕВИЧ Т. Мистецтво кіноплакату в історичній ретроспекції	6	14
ГАНЖУРОВ Ю. Книга енциклопедичних знань	2	24
ГОРБАНЬ Ю. Бібліотечне фондознавство — культурне надбання нації	7	17
ГОРБАНЬ Ю. Велике зеркало	5	12
КУПЧИК К. Відроджені імена українського театрознавства	4	15
СІДЛЕЦЬКА Т. Музика життя	1	22

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА

<i>ГОНЧАРЕНКО О.</i> Видавнича та інформаційна діяльність освітянських бібліотек із популяризації спадщини Василя Сухомлинського (До 100-річчя від дня народження)	1	36
<i>ГРАБАР Н., КУХАРЕНКО А.</i> Аксіологізація комунікаційної діяльності бібліотек ЗВО в сучасному медіапросторі	9	19
<i>ЖИМОЛОСТНОВА В., БАСОВ В., БОТУШАНСЬКА О.</i> Нова методика розрахунку кількості респондентів під час проведення соціологічного опитування в бібліотеці	2	26
<i>ЖУКОВА В.</i> Клієнт-орієнтованість бібліотечно-інформаційного сервісу	8	24
<i>ЖУКОВА В.</i> Сутність антикризового управління бібліотекою	4	20
<i>ЗАГУМЕННА В.</i> Адвокація як важливий напрям діяльності сучасної бібліотеки	4	25
<i>КАПРАЛЮК О.</i> Мережа сільськогосподарських бібліотек та її інформаційний ресурс	3	30
<i>КОВАЛЬЧУК Н.</i> Інноваційність як вагомий складник ефективної організаційно-управлінської діяльності бібліотек	1	23
<i>КОЛОСКОВА Г.</i> Інформаційна інфраструктура як основа бібліотечно-інформаційного потенціалу м. Дніпра	1	30
<i>КОПАНЄВА В.</i> Дуалізм наукометрії	5	20
<i>КОРНІЄНКО В.</i> Корпоративна діяльність бібліотек зі створення реферативних ресурсів	10	37
<i>ЛИСТОПАД О.</i> Практика створення комунікаційних політик університетської бібліотеки	11	31
<i>ЛІСІНА С., ПИСЬМЕННА Н.</i> Нотні видання ЛОУНБ: теоретичні основи, сучасний стан і перспективи розвитку	3	22
<i>ЛІСОВА І.</i> "Приватна бібліотека": історико-термінологічний аналіз	1	26
<i>МЕДВЕДСЬКА В.</i> Мультимедійні інформаційні технології в інформаційно-бібліотечному середовищі	2	29
<i>МЕДВЕДСЬКА В.</i> Стратегічні комунікації в науково-інформаційній діяльності бібліотек	10	34
<i>МІЩАНИН Н.</i> Проблеми формування інтернет-ресурсів бібліотек системи неперервної педагогічної освіти України	10	30
<i>ПОДОШОВКА Н.</i> Науково-організаційні заходи з упровадження УДК у бібліотеках Харкова	3	26
<i>ПОЛИЩУК Т.</i> Практико-орієнтований підхід у викладанні дисципліни "Бібліотечна журналістика" в Університеті Грінченка	5	24
<i>САФОНОВА Т.</i> Формування іміджу сучасного бібліотекаря як важливий напрям PR-діяльності бібліотеки	7	25
<i>ТУРОВСЬКА Л.</i> Аспекти становлення та розвитку вітчизняної бібліотечної статистики	4	23
ШКОЛА СИСТЕМАТИЗАТОРА		
<i>АХВЕРДОВА М., ДІДЕНКО А.</i> Використання індексів УДК у класах 030/090	4	28
<i>АХВЕРДОВА М., ДІДЕНКО А.</i> Приклади індексування видань класу 2 Релігія. Теологія (богослов'я)	6	16
<i>АХВЕРДОВА М., НАБХАН Ю.</i> Особливості використання підкласів УДК 00/02	1	40
<i>АХВЕРДОВА М., СОЛОДОВНИК В.</i> Методичні роз'яснення щодо індексування видань класу 6 Прикладні науки. Медицина. Техніка	11	34
<i>МУРАВИЙОВА В.</i> Деталізація суспільної літератури у 3 класі	8	28
<i>МУРАВИЙОВА В., СОЛОДОВНИК В.</i> Нове в УДК: зміни та доповнення у головному файлі MRF12	2	31
<i>МУРАВИЙОВА В., СОЛОДОВНИК В.</i> Правила побудови індексів у класах 004 Комп'ютерна наука і технологія. Застосування комп'ютера. Оброблення даних та 005 Управління. Менеджмент	3	33
<i>НАБХАН Ю., ДІДЕНКО А.</i> Методичні роз'яснення щодо індексування видань класу 5 Математика. Природничі науки	9, 10	24, 41
<i>НАБХАН Ю., СОЛОДОВНИК В.</i> Методичні роз'яснення щодо індексування видань класу 1 Філософія. Психологія	5	28
<i>СОЛОДОВНИК В., АХВЕРДОВА М.</i> Методичні роз'яснення щодо індексування видань класу 6 Прикладні науки. Медицина. Техніка	12	28
ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ		
<i>АСЄЄВ Г.</i> Концепція сфери інфокомунікацій у документних структурах суспільства	2	33
<i>БІЛУЩАК Т., АКИДЖИ В.</i> Особливості сервісів для створення віртуальних виставок у формуванні ефективного бібліотечно-інформаційного простору	2	45
<i>ВАРЕНКО В.</i> Методи системного аналізу в аналітиці	10	43
<i>ВАРЕНКО В., СВЕРДЛИК З.</i> Дотримання законів формальної логіки під час аналізу інформації	2	37
<i>ВОВК Н., ПЕЛЕЩИШИН А.</i> Концепція створення онлайн-платформи для обміну міжнародним досвідом зі збереження бібліотечних та архівних фондів	4	38
<i>ЕЙСМОНТ Ю.</i> Іншомовна лексика в реферативній базі даних "Україніка наукова"	12	43
<i>ЗОРІНА Н.</i> Авторитетний файл предметних рубрик як засіб організації та вдосконалення тематичного пошуку в електронному каталозі	6	27
<i>КАПРАЛЮК О.</i> Концептуальна модель інформаційного забезпечення агропромислового комплексу України	4	34
<i>КОВАЛЕНКО С.</i> Створення та розвиток інформаційно-пошукової системи ДНІПБ України ім. В. О. Сухомлинського	2	40
<i>КОЛОСКОВА Г.</i> Дніпропетровська ОУНБ як центр інтеграції інформаційних ресурсів регіону	8	30
<i>КОЛОСКОВА Г.</i> Електронні колекції документів як складник бібліотечно-інформаційного потенціалу м. Дніпра	3	41
<i>КОСТЕНКО Л., СИМОНЕНКО Т., ЖАБІН О.</i> Проект "Бібліометрика української науки": ідея, реалізація, задуми	5	30
<i>КРОПОЧЕВА Н.</i> Бібліографічний складник системи інформаційного супроводу наукових досліджень із питань національно-патріотичного виховання	10	47
<i>КУБКО В.</i> Медіакультура сучасного інформаційного суспільства	3	34
<i>ЛЕВЧЕНКО Н.</i> Інформаційно-бібліотечний супровід системи "Публікаційна карта НУХТ" — новий підхід у забезпеченні науково-дослідної діяльності університету	7	29
<i>МАРКОВЕЦЬ О., ПАЗДЕРСЬКА Р.</i> Консолідація інформації про діяльність учасників групи в соціальній мережі Facebook	6	22
<i>МАТВИЄНКО О., ЦИВІН М.</i> "Інформаційні науки" для "інформаційної справи": виявлення інваріантів і взаємозв'язку	3	37
<i>ПЛЕШАКОВА-БОРОВИНСЬКА М.</i> Сучасні нормативні вимоги до роботи з управлінською інформацією в електронному форматі на підприємстві	6	18

<i>ЯНЮК С.</i> База даних "Періодика" електронного каталогу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського як джерело забезпечення інформаційних потреб освітян.....	4	30
ЖУРНАЛІСТИКА ТА ЗМІ		
<i>ДЕНИСЕВИЧ О.</i> Телебачення як предмет психолінгвістичного аналізу.....	4	43
ІСТОРИЧНІ РОЗВІДКИ		
<i>КОЛОМІЄЦЬ Н.</i> Досвід формування та функціонування фонду видань XIX ст. ДНСТГ УААН	9	39
<i>МИКОЛАЄНКО А.</i> Українське видавництво "Смолоскип" в еміграції: еволюція від часопису до видавництва.....	5	37
<i>РОМАНЮК Н.</i> Історико-краєзнавчий додаток "Слисавет": історія, завдання, жанрово-тематичне наповнення.....	5	40
<i>РОМАНЮК Н.</i> Попит на книжкову продукцію в Зінов'євську в 1925—1926 роках	12	35
<i>САЗОНОВА Ю.</i> До історії функціонування газети "Команда".....	12	38
<i>СОЛОНЬСЬКА Н.</i> "Слово про Закон і Благодать" митрополита Іларіона — пам'ятка книжно-літературної мови Київської Русі (до 175-річчя першого видання).....	6	47
<i>СОЛОНЬСЬКА Н.</i> Спомини українських іммігрантів Канади як книга-літопис вітчизняної історії	11	41
<i>ХАРИТОНЕНКО О.</i> "Репресовані" та "реабілітовані" підручники з колекції Наукової бібліотеки НПУ ім. М. П. Драгоманова.....	8	48
<i>ЧЕРНИШ Н.</i> Дві українські енциклопедії (До історії видань "Українська мала енциклопедія" Є. Онацького та "Азбуковник. Енциклопедія української літератури" Б. Романенчука).....	1	42
<i>ЯКУБОВА Т.</i> Атрибуція книжкових знаків на книгах Яна Снядецького (за матеріалами фонду відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій Інституту книгознавства НБУВ).....	6	44
<i>ЯКУБОВА Т.</i> Провенієнції — елементи атрибуції колекції "Бібліотека Луцько-Житомирської семінарії".....	3	47
3 АРХІВУ КНИЖКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ		
<i>ДОЯР Л.</i> Будівництво Мавзолею В. І. Леніна у спогадах українського каменяра С. Шапіро (за матеріалами Державного архіву друку Книжкової палати України).....	4	45
<i>ДОЯР Л.</i> Відроджуємо невідомі імена: М. Корсунський — фундатор української фортепіанної школи (за матеріалами Книжкової палати України).....	9	35
<i>ДОЯР Л.</i> Всеукраїнський двотижневик "Глобус" як джерело вивчення УСРР доби непу	6	32
<i>ДОЯР Л.</i> Історичний наратив українського журналу "Глобус"	5	33
<i>ДОЯР Л.</i> Програма розбудови української армії на сторінках національної військової періодики 1918 року (за матеріалами Державного архіву друку Книжкової палати України).....	2	49
<i>ПІДПАЛИЙ А., УСТІННИКОВА О.</i> Рідкісні поетичні видання маловідомих авторів 1917—1918 років зі спецфонду Книжкової палати України.....	7	41
<i>УСТІННИКОВА О.</i> Книги видавництва "Русская культура" у фонді Державного архіву друку	11	36
<i>УСТІННИКОВА О.</i> Книжкова графіка В. Єрмілова у фонді Державного архіву друку.....	12	29
<i>ХАЙЛО А.</i> Видання фольклористичних праць 1917—1918 років у спецфонді Книжкової палати України: книгознавчий аспект	9	26
<i>ХАЙЛО А.</i> Видання фольклорних текстів 1917—1918 рр. у спецфонді Книжкової палати України: книгознавчий аспект	6, 7	37, 33
ВИДАТНІ ДІЯЧІ ТА ВИЗНАЧНІ ПОДІЇ		
<i>БЕЗДРАБКО В.</i> Ноокомунікологія Галини Швецової-Водки	5	46
<i>БІЛЛІНГТОН Дж.</i> Гуманитарные последствия информационной революции	11	49
<i>БІРЮКОВА І.</i> Одеська національна наукова бібліотека в гуманітарному просторі країни: до 190-річчя найстаршої публічної книгозбірні держави.....	9	45
<i>ДМИТРИЄВА О.</i> Павло Мокроус — укладач друкованого каталогу української книги.....	8	43
<i>ЛОЩИНЬСЬКА Н.</i> Життя та літературно-критична діяльність Миколи Жулинського	5	43
<i>СЕНЧЕНКО М.</i> Світлої пам'яті директора Бібліотеки Конгресу США Джеймса Біллінгтона (1929—2018).....	11	47
<i>ЦИБЕНКО І.</i> Бібліотечно-бібліографічна діяльність В. Дорошенка в умовах розвитку української національної культури.....	6	47
<i>ШЕЙКО В., КУШНАРЕНКО Н.</i> Фундатор вищої бібліотечно-інформаційної та культурологічно-мистецької освіти України.....	8	37
ЗА РУБЕЖЕМ		
<i>ПЕН Я.</i> Цифрові ресурси провідних академічних бібліотек північного Китаю	9	49
КОНФЕРЕНЦІЇ, КОНКУРСИ, ВИСТАВКИ.		
<i>ДІДЕНКО Ю.</i> Найкраща академічна книга: про щорічний книжковий конкурс Національної академії наук України	4	48
<i>ПОГОРЕЛОВСЬКА І.</i> Підвищуючи професіоналізм видавця.....	12	47
<i>СЕРБІН О.</i> Наукова еволюція досліджень бібліо-інформаційної ноосфери в контексті безпекаційності професійного зростання	12	49
<i>Показчик статей і матеріалів, опублікованих у журналі за 2019 рік.....</i>	12	50

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 21783-11683ПР від 31.12.2015.

Формат 60x84¹/₈. Ум. друк. арк. 6,05. Тираж 239 пр. Зам. 75.

Журнал надруковано на обладнанні Книжкової палати України

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1954 від 24.09.2004.

До уваги читачів: електронний варіант журналу "Вісник Книжкової палати" ISSN 2076-9555 (онлайн-версія) розміщено на сайті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в розділі "Наукова періодика України":

http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VKP/index.html